

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ : วิถีชีวิตชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

โดย นางสาวเบญจวรรณ บัวขวัญ
วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ

มิถุนายน 2553

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ : วิถีชีวิตชุมชนประมงแหลมมก ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

นางสาวเบญจวรรณ บัวขวัญ
วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

Abstract

Project Code : TRG 4680007

**Project Title : The way of life of the Lamnoke Fisherying community Amphoe Bana
Umper Moang Pattani.**

Investigator : Miss Benjawan Buakwan. The Collage of Local Wisdom, Thaksin University

E – mail Address : benjawan.s@hotmail.com

Project Period : 1 July 2003 - 31 December 2004

This research is a study of the way of life of Lamnok fishery community in tambon Bana, Amphoe Muang, Pattani Province which is a sample of Fishery communities in the South of Thailand. The study focused on the behavioral practices in the people's way of life concerning settlement, economics, and society and culture. Data were collected from documents, deep interviews, living with the people or participating in their activities. The data were then interpreted for the assents of the contents and presented by using the descriptive analysis method.

The Findings : The study of the way of life of Lamnok fishery community, Moo 9, Tambon Bana. Amphoe Muang, Pattani Province consisted of settlement, economics, and society and culture. It was found that on **settlement**, the people in Lamnok community were those who immigrated to the area which was suitable for their economic activities. These people had fishing occupation and looked for the new location appropriate to their careers. At the beginning, these new comers, whose careers were fishing, left their former homes because of the decrease of the marine products while the new place was possible to increase the varieties of the careers concerning fishing. Later on, the size of the community was enlarged because of the numbers of small factories continuously grew up without the public health system or resident and factory area planning. When more people moved in, the area became a suburban density area. As for **economics**, the majority of the people who moved into the area were skillful in fishing, the economic activities, therefore, concerned with fishing such as local fishing, fishing business, breeding ark shells in the sea close to the community, and marine product processing. Thus, over 20 factories were established in the area. About 50 – 100 labors were hired from within the community and over 100 from other communities in Amphoe Muang. They commuted to Lamnok community in the morning and returned in the evening. The

economics of Lamnok community was important to the gross economic condition of Pattani Province. Regarding **society and culture**, the members of Lamnok community shared some characteristics but differed in some aspects because they consisted of three groups of people. **Group 1** were those who immigrated from the coastal provinces in the Central Region of Thailand. They were crews in fishing boats. These people were hardworking, endure, economized, and loved to acquire for knowledge. They were capable in managing the resources and wisdoms transferred from the original community members and used these to improve the styles and equipments concerning fishing to be able to increase the numbers of marine products to be caught as well as in processing the products. **Group 2** were Moslems who immigrated from other provinces in the South. They performed local fishing careers and tried to look for better lives by using the original wisdoms to manage the resources left as well as imitating Group 1 by using Islam as a means. **Group 3** were those who moved in from other parts of coastal villages in Pattani Province. They leaded their lives according to the Islamic teachings, as they believed that *'religion is life and life is religion'*. Pattani has been a province consisting of natural resources, people and multicultural societies for centuries. To develop this province, the government has to have real *'intention'*. It is necessary to realize how much potential, power, or faith in development they have. The authorities who come to help develop this society have to know how to live with the people here, learn their cultures, be ready to compromise, and do everything for the benefits of *'the insiders'* rather than *'the urtsiders'*. If these had been practiced, there would be no such disturbing situations as occurring in the three southern bordering provinces at present.

Keyrords : Way of life, Settlement, economy, Society, Culture

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : สัญญาเลขที่ TRG 4680007

ชื่อโครงการ : วิถีชีวิตชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

ชื่อนักวิจัย : นางสาวเบญจวรรณ บัวขวัญ วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ

E – mail Address: benjawan.s@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ ; 1 กรกฎาคม 2546 ถึง 31 ธันวาคม 2547

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนประมงหลาย ๆ ชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทย โดยใช้แนวความคิด การศึกษากระบวนการประเพณีการปฏิบัติในการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยอาศัยวิธีการวิจัยจากเอกสารและการสัมภาษณ์อย่างลุ่มลึก และอยู่ร่วม/ร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ กับชาวบ้านในชุมชน หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยอาศัยการตีความเพื่อแปลความหมายและหา นัยสำคัญของเนื้อหาสาระและนำเสนอโดยวิธีวิเคราะห์พรรณนาความ

ข้อค้นพบ : การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนประมงแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ประกอบไปด้วย การตั้งถิ่นฐาน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มีข้อค้นพบเบื้องต้นดังนี้ การตั้งถิ่นฐาน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนประมงแหลมนกคือการอพยพของประชากรที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนแหล่งใหม่ที่เลือกที่ตั้งในสภาวะที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ประชากรที่ย้ายถิ่นมาส่วนใหญ่เดิมมีอาชีพประมง แสวงหาแหล่งเหมาะสมในการประกอบอาชีพ ในระยะเริ่มแรกจะมีผู้ย้ายถิ่นจากชุมชนริมทะเลที่มีความชำนาญทางด้านการประมง เนื่องจากแหล่งเดิมความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำลดลงและผนวกกับแหล่งใหม่สามารถขยายฐานในการประกอบอาชีพได้หลากหลายมากขึ้น ต่อมาก็มีการขยายตัวของชุมชน มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชุมชนเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีการวางระบบทางด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมแยกที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรม และมีผู้ย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นชุมชนกลายเป็นชุมชนแออัดจนเมืองไปในที่สุด ด้านเศรษฐกิจ ประชากรที่ย้ายถิ่นมาอยู่อาศัยส่วนใหญ่มีความชำนาญทางด้านการประมง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนก็จะจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงเช่น การทำประมงพื้นบ้าน การประมงพาณิชย์ เพาะเลี้ยงหอยแครงบริเวณทะเลหน้าชุมชน และกิจการแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งมีโรงงานประกอบกิจการลักษณะนี้ถึง 20 กว่าโรงงาน มีการจ้างแรงงานจากประชากรที่อาศัยในชุมชนประมาณ 50 – 100 คน ภายนอกชุมชนแบบเข้าไปเย็นกลับซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสตรีมุสลิมจากชุมชนชนบทรอบนอกของอำเภอเมืองปัตตานี ไม่น้อยกว่า 100 คนต่อวัน สภาพเศรษฐกิจของชุมชนแหลมนกมีความสำคัญต่อมวลรวมสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานี ด้านสังคมและวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคมของ

ชุมชนประมงแหลมนกมีลักษณะร่วมและมีลักษณะแตกต่าง จากประชากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชากรที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลาง ดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ จะมีลักษณะการประกอบอาชีพ มีนิสัย ขยัน อดทน มัธยัสถ์ อดออม และรักการศึกษาความรู้ โดยสามารถจัดการทรัพยากรของชุมชนและภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากชุมชนเดิม มาพัฒนา รูปแบบและเครื่องมือประมงให้มีขีดความสามารถจับสัตว์น้ำได้มาก และสามารถนำแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มที่ 2 กลุ่มประชากรนับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เป็นชาวประมงพื้นบ้าน ที่แสวงหาวิถีชีวิตที่ดีกว่าเดิม โดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิมสามารถจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่และรู้จักการเรียนรู้ลอกเรียนแบบกลุ่มริมทะเลภาคกลาง โดยใช้ทุนทางสังคมที่นับถือศาสนาเดียวกันกับชุมชนดั้งเดิมในปัตตานี กลุ่มที่ 3 กลุ่มประชากรชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี ดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา คือ “ศาสนาคือวิถีชีวิต วิถีชีวิตคือศาสนา”

สรุปปัตตานีเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรมีผู้คนและวัฒนธรรมที่หลากหลายมาหลายศตวรรษ โครงสร้างทางสังคมในมิติของการพัฒนาของรัฐจึงต้องอาศัย “เจตนา” ในการพัฒนาเป็นสำคัญ โดยคำนึงว่ากลุ่มผู้พัฒนาคือใคร เขามีศักยภาพหรืออำนาจหรือศรัทธา ที่จะพัฒนาอยู่ในลักษณะใด ผู้ที่เข้ามาจะต้องรู้จักวิธีการร่วมอยู่ร่วมพัฒนา รู้จักเรียนรู้ วัฒนธรรมและรอมชอมซึ่งกันและกัน เอื้อประโยชน์ต่อ “คนใน” มากกว่า “คนนอก” อย่างไรก็ตามหากมีการปฏิบัติการในลักษณะนี้ก็คงจะไม่เกิดกรณีปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังเดือดร้อนทุกขณะอยู่ในเวลานี้

คำหลัก : วิถีชีวิต, การตั้งถิ่นฐาน, เศรษฐกิจ , สังคมและวัฒนธรรม

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ทุกสิ่งล้วนแล้วแต่ถูกล้อมรวมให้ตกอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แห่งข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี อันหมายถึงสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เริ่มถูกสั่นคลอนมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีถูกสร้างโดยมีเป้าประสงค์ที่จะควบคุมและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถตอบสนองความต้องการที่ไม่รู้จักจบสิ้นของมนุษย์ ขณะเดียวกันก็มีมนุษย์ที่ไม่ชอบสยบต่ออำนาจของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ท่ามกลางกระแสที่เขวากราวกของโลกาภิวัตน์เกิดสิ่งที่เรียกว่า คามานูว์ตร (Localization) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะใช้พลังปัญญาและความรู้ของท้องถิ่นในการตอบโต้กับกระแสจากภายนอกชุมชน (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2543) อย่างเข้มแข็งเช่นกัน

มนุษย์จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิถีชีวิตและการตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษตลอดมา การศึกษาเรื่องแหล่งที่มาการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของบรรพบุรุษอันเป็นต้นกำเนิดที่วิวัฒนาการมาสู่มนุษย์ยุคปัจจุบันด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้นักมานุษยวิทยานักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ได้บันทึกผลการศึกษาไว้หลายหลายทัศนะดังที่กล่าวไว้ว่า การดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคแรก ๆ อยู่ได้ด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ เก็บของป่าล่าสัตว์ อาศัยตามถ้ำ และเพิงพักเมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันมากขึ้นทำให้การหาอาหารมีความยากลำบาก จึงต้องออกหาอาหารในบริเวณที่อยู่ห่างไกลออกไป รวมทั้งได้มีการหาที่อยู่ร่วมกันมากขึ้นทำให้การหาอาหารมีความยากลำบาก จึงต้องออกหาอาหารในบริเวณที่อยู่ห่างไกลออกไป รวมทั้งได้มีการหาที่อยู่ใหม่สำหรับตั้งถิ่นฐานด้วย (วิชัย เทียนน้อย, 2520:45) ซึ่งการเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้าน รูปแบบการสร้างอาคารบ้านเรือน ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมของคนในแหล่งนั้น ๆ เป็นการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และเป็นการชี้ให้เห็นว่ามนุษย์สามารถปรับปรุงดัดแปลงธรรมชาติให้เหมาะสมกับความต้องการของตนได้ไม่น้อยเพียงใด (อดิศักดิ์ โสมอินทร์, 2525:260) การที่มนุษย์จะเลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติเป็นสำคัญ โดยเฉพาะแหล่งน้ำเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกมาตั้งแต่อดีต การตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้วย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามกาลเวลา ในสมัยโบราณการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างเชื่องช้า แต่ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ สืบเนื่องมาจากการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ และความก้าวหน้าของระบบสื่อสารโทรคมนาคม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2528:28) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งในสังคมจะส่งผลสะท้อนไปยังด้านอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่

การตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ของประเทศไทยเกิดขึ้นมานานแล้ว และลักษณะรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานมีลักษณะแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบการตั้งถิ่นฐานออกเป็นสามแบบคือ

การตั้งถิ่นฐานตามเส้นทางคมนาคมขนส่ง (Strip Settlement Patterns) การตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่มอยู่เป็นหย่อม (Cluster Settlement Patterns) การตั้งถิ่นแบบกระจาย (Dispersed Settlement Patterns) โดยรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจะปรากฏขึ้นตามเส้นทางคมนาคมทางน้ำก่อน

การตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของกลุ่มชน ตลอดจนการเกิดและการพัฒนาการวัฒนธรรมชุมชน นับแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์มีปัจจัยอย่างน้อย 4 ประการ เป็นที่เสมือนบ่อป๋มเพาะหล่อหลอมให้ตกผลึกเป็นแหล่งวัฒนธรรมชุมชน ปัจจัยแรกคือ ทรัพยากรธรรมชาติอันได้แก่ สภาพทางธรณีสัณฐาน ภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัจจัยที่ 2 ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ พันธุกรรมทางชาติพันธุ์ คุณภาพและปริมาณของทรัพยากรบุคคล ปัจจัยที่ 3 คือ ทรัพยากรทางภูมิปัญญา ได้แก่ วิธีการจัดการ การสั่งสมและการพัฒนาเทคนิควิธี ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อความอยู่รอดและอยู่ได้ง่ายตามขีดความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของยุคสมัย และกลุ่มชนนั้น ๆ ปัจจัยที่ 4 คือ อำนาจการปกครอง หมายถึง ฐานอำนาจ และการใช้อำนาจของผู้นำหรือผู้กุมอำนาจทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่ตั้งใจให้มี (สุริวงษ์ พงศ์ไพบูลย์, 2544 : 7)

โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว มนุษย์จะอยู่กันเป็นกลุ่มสังคม มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน และได้รับความพึงพอใจในการติดต่อสัมพันธ์นั้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2538 : 56) ซึ่งการอยู่รวมกันของคนในสังคมนั้น จำเป็นต้องมีระเบียบแบบแผนหรือแนวทางที่คนในสังคมยึดเป็นหลักปฏิบัติเรียกกันว่า “วัฒนธรรม” คือวิถีหรือถนนชีวิตหรือลักษณะของพฤติกรรมในสังคม และสมาชิกทุกคนในสังคมนั้นได้ประพฤติปฏิบัติถ่ายทอดสืบกันมาตามแนวคิดสร้างสรรค์ ในทัศนคติ ความเชื่อ อุดมการณ์ ความรู้ และสิ่งประดิษฐ์ เพื่อความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้า และความมีศีลธรรมของประชาชน (ณัย ไชยโยธา, 2534 : 45) วัฒนธรรมทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มสังคม เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มเดียวกันย่อมทำอะไร ๆ ในแบบอย่างเดียวกันวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องหมาย หรือตราประจำสังคมที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันที ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมจิตใจและมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสานและผูกมัดไว้ในปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีหลายประการเช่น สาธารณูปโภค และการบริการสาธารณะดีขึ้น นิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ของชุมชนนั้น ระดับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม บทบาทของหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน

ปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศที่มีการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลานาน และมีความสำคัญทางด้านการเมือง เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของปัตตานีมีความเหมาะสมมาตั้งแต่ในอดีตโดยเฉพาะทำเลที่ตั้งที่ติดทะเล มีอ่าวที่สามารถบังคลื่นลม และเป็นที่พักจอดเรือเพื่อค้าขายหรือซ่อมแซม มีเส้นทางบกและทางน้ำที่สามารถเชื่อมต่อกับฝั่งตะวันตกด้านมหาสมุทรอินเดียมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงสามารถติดต่อค้าขายทางทะเลกับเมืองท่าอื่น ๆ บนคาบสมุทรมลายูและภูมิภาคใกล้เคียงได้โดยสะดวก (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542) และประกอบกับปัตตานีมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของสินค้าจากนานา

ประเทศ ทำให้ปัตตานีมีชื่อเสียงด้านการค้า การประมง และเป็นแหล่งศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา และรับเอาอารยธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะรอบอ่าวปัตตานี

แหลมนกเป็นชื่อหมู่บ้านหมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนประมงเกิดใหม่พัฒนาจากจุดพักของลูกเรือประมงตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 20 เมื่อมีผู้คนเริ่มเข้าไปตั้งถิ่นฐานมากขึ้นทางจังหวัดปัตตานี จึงเข้าไปดำเนินการจัดการโดยการทำการตัดถนนและจัดสรรที่ดินเป็นแปลง ๆ เพื่อให้ประชาชนเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2528 หลังจากนั้นประชากรจากหลายแหล่งก็เข้าไปตั้งถิ่นฐานมากขึ้น จนกลายเป็นแออัดจนเมือง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนแออัดจนเมืองริมทะเลภาคใต้ทั่วไป ๆ เช่น ชุมชนเก่าแสง หรือชุมชนท่าสะพาน ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นต้น กลุ่มประชากรในชุมชนเกือบทั้งหมดมีอาชีพเกี่ยวข้องกับการประมงทางทะเลที่บ้านเป็นลูกเรือประมงขนาดใหญ่ ประมงริมฝั่งขนาดเล็ก แม่บ้านทำอาหารแปรรูปจากทะเลหรือเป็นลูกจ้างอุตสาหกรรมที่แปรรูปอาหารทะเล เช่น ปลาแห้ง ปลาเค็ม หมึกแห้ง กุ้งแห้ง เป็นต้นส่วนใหญ่เป็นผู้แสวงโชค เร่ร่อนมาจากหลายถิ่น ต่างเชื้อชาติ และศาสนา และมีความหลากหลายในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม จากข้อมูลที่สำรวจเบื้องต้นพบว่า ปัจจุบันชุมชนกำลังประสบปัญหาทางสังคมที่รุนแรงหลายด้าน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด การเป็นแหล่งเสื่อมโทรม และการเป็นแหล่งอาชญากรรม เป็นต้น

ชุมชนแหลมนกฯ นับเป็นชุมชนประมงเกิดใหม่ที่เป็นตัวแทนของชุมชนแออัดจนเมือง ที่มีปัญหาทางสังคมเกิดจากการไม่ได้รับการจัดการที่ดีในด้านการตั้งถิ่นฐาน ขาดการวางแผนอย่างทันการณ์ทางสังคมด้านต่าง ๆ ปล่อยให้มีการขยายตัวตามยถากรรม อันเป็นภาพสะท้อนถึงความอ่อนแอในการจัดการทางสังคมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรัฐขาดข้อมูลที่แท้จริงของชุมชน จึงมักทำให้การวางแผนและการแก้ปัญหาไม่ตรงจุดและไม่ทันการณ์ การรู้อย่างเป็นระบบเกี่ยวกับข้อมูลในการตั้งถิ่นฐานและปัญหาทางสังคม – วัฒนธรรมของชุมชนแหลมนก จะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของชุมชนแออัดเกิดใหม่ที่มีลักษณะเดียวกัน ซึ่งกำลังเกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างกว้างขวางในแถบถิ่นเมืองริมทะเลทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตกของภาคใต้ปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่สำคัญสำหรับนำไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหาให้กับชุมชนที่มีลักษณะเดียวกัน ต่อ ๆ ไป

โดยสรุป ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงพลวัตและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตแห่งชุมชนประมงแหลมนก เพื่อจะทราบถึงรายละเอียดความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะการดำรงอยู่และความสัมพันธ์ของกลุ่มประชากรในแง่สังคม – วัฒนธรรม ซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญที่จะตอบคำถามเรื่องปัญหา ยาเสพติด ปัญหาการเป็นแหล่งอาชญากรรมของชุมชน ตามที่สายตาจากภายนอกรู้สึก ทั้งยังอยากทราบว่าชุมชนมีวิธีการด้านหรือยอมรับ ปรับปรนหรือล้มสลายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ และคำกล่าวหาของกลุ่มคนภายนอกอย่างไร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนประมงแหลมนก ตำบล บานา อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี ในด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

3. ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ขอบเขตการวิจัย การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

3.1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาในบ้านแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี

3.1.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาจากแหล่งข้อมูล 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1.2.1 ข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชน ประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี จากแหล่งเอกสารต่าง ๆ

3.1.2.2 ข้อมูลจากภาคสนามโดยสัมภาษณ์ และสังเกตพฤติกรรมความเป็นจริง ของชุมชน โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี ทั้งบุคคลที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ศึกษาและมีภูมิลำเนานอกพื้นที่ศึกษา และอยู่ร่วม/ ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชน

3.1.3 ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ดังนี้

3.1.3.1 การตั้งถิ่นฐาน คือ การเลือกแหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และที่อยู่อาศัย เป็นต้น

3.1 3.2 ด้านเศรษฐกิจ คือ การผลิต การจำหน่าย แจกจ่าย การบริโภค

3.1. 3.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การปกครอง การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร การศึกษา ความเชื่อ ประเพณี เป็นต้น

3.2 วิธีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยที่พยายามศึกษาวิถีชีวิต เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงมีวิธีการศึกษาค้นคว้าเป็นขั้นตอนดังนี้

3.2.1 ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องที่ศึกษา จากแหล่งเอกสารต่าง ๆ ทั้งส่วนกลางและในท้องถิ่น เป็นประโยชน์ในการกำหนดกรอบ ความคิด

3.2.2 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ ดังนี้

3.3.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนประมงแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหา

3.3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของชุมชนประมงแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี วิธีการเก็บข้อมูลจะใช้การสัมภาษณ์ผู้รู้ หรือผู้มีส่วนรู้เห็นเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ ของชุมชน การสังเกตพฤติกรรมและการสนทนาเฉพาะคน และสนทนากับกลุ่มคนในชุมชน ผู้วิจัยพยายามติดตามทำความเข้าใจกับสภาพที่เป็นจริง โดยการสัมภาษณ์อย่างลุ่มลึก และการสัมภาษณ์จะใช้แถบบันทึกเสียงและหรือจดบันทึก ถ่ายภาพประกอบตามความเหมาะสม

3.3.3 ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยอาศัยการตีความ (interpretation) เพื่อแปลความหมายและหาัยสำคัญ (implication) ของเนื้อหาสาระที่ต้องการศึกษาและนำเสนอเนื้อหาสาระโดยวิธีการวิเคราะห์พรรณนาความ (descriptive analysis)

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

วิถีชีวิต หมายถึง กระบวนการประเพณีการปฏิบัติในการดำรงชีวิตของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรม

ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก หมายถึง บุคคลในครัวเรือนซึ่งตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ด้านการตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ด้านการเลือกการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ การเลือกแหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และที่อยู่อาศัย

ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ด้านกิจกรรมการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ การผลิตการจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภค

ด้านสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง ด้านการอยู่ร่วมกันดำเนินชีวิตร่วมกันของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในประเด็นต่างๆ เช่น การปกครอง การศึกษา ศาสนา ประเพณี เป็นต้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิต
2. พัฒนาการการประมงในประเทศไทย

1. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิต

การศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นในสถานะต่างๆ สามารถศึกษาได้จากด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน นั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วย 3 ประการ คือ ด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม (ประเสริฐ วิทยารัฐ, 2522: 8) ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านการตั้งถิ่นฐาน และการศึกษาการตั้งถิ่นฐาน จำเป็นต้องศึกษาประเด็นความหมายของการตั้ง การเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และที่อยู่อาศัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การตั้งถิ่นฐาน (Settlement) หมายถึง การบุกเบิกและการเขายู่อาศัยครอบครองพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของโลกที่ไม่มีผู้ใดอาศัยมาก่อน รูปแบบและขนาดการตั้งถิ่นฐานมีความซับซ้อนและแตกต่างกันไป ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างโดดเดี่ยวครอบครัวเดียว ไปจนถึงรวมกันอยู่เป็นหมู่บ้านใหญ่น้อย เป็นเมือง นคร และมหานคร เป็นต้น หน่วยของการตั้งถิ่นฐานจึงเป็นการแสดงออกซึ่งการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ ในรูปแบบของอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง และการใช้ที่ดิน ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อม (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536 : 1)

1.2 กิจกรรมด้านการตั้งถิ่นฐาน กิจกรรมการตั้งถิ่นฐานประกอบด้วย 4 ประการ คือ ชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐาน การเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และที่อยู่อาศัย (มนู วัลย์เพชร, 2520 : 2-185) แต่ละประเด็นมีรายละเอียดคือ

1.2.1 ชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐาน หรือคำว่า “บ้าน” มีความหมายสองอย่าง อย่างแรกหมายถึงที่อยู่อาศัย เป็นบ้านเรือนบ้านช่อง ฯลฯ อย่างหลัง หมายถึง ชุมชน หรือ “หมู่บ้าน” ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกัน เช่น บ้านระจัน (หรือที่รู้จักกันในชื่อ “หมู่บ้านบางระจัน” ที่จังหวัดสิงห์บุรี) บ้านมหาโลก (ในประวัติศาสตร์ตอนขุนวรวงศาธิราชกับเจ้าแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์) เป็นต้น ชื่อหมู่บ้านอาจขึ้นต้นแตกต่างกันไปตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บ้าน บาง หนอง เนิน ควน กุด ฯลฯ (สันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2538 : 13) ชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐาน และประวัติของชื่อแหล่งการตั้งถิ่นฐาน เป็นภาพสะท้อนวิถีชีวิตในด้าน

ต่าง ๆ คือ ภาพสะท้อนทางภูมิศาสตร์ของชุมชน เช่น ที่สูง ที่ราบ ลุ่มน้ำ เป็นต้น ภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เช่น บุคคลสำคัญในท้องถิ่นสิ่งก่อสร้างในชุมชน เป็นต้น ภาพสะท้อนทางทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น พืชพันธุ์ สัตว์ดิน แหล่งน้ำ เป็นต้น และภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมชุมชน เช่น ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา เป็นต้น (สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์, 2529 : 982-983) การจำแนกนามทั่วไปของชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐานในชนบทสามารถจำแนกออกได้หลายลักษณะ คือ นามทั่วไปที่บ่งบอกถึงลักษณะระบายน้ำที่ดี เช่น ควน โคน เนิน คอน เป็นต้น นามทั่วไปที่บ่งบอกถึงแหล่งน้ำ เช่น หนอง บึง บาง คลอง ห้วย คู้ง เป็นต้น นามทั่วไปที่บ่งบอกถึงลักษณะภูมิประเทศ เช่น ท่ง อ่าว หาด ลาน เป็นต้น นามทั่วไปบ่งบอกถึงลักษณะเศรษฐกิจ เช่น นา ไร่ สวน เป็นต้น นามทั่วไปที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรม เช่น วัด เจดีย์ ศาลา พระ เป็นต้น นามทั่วไปที่บ่งบอกถึงพืช สัตว์ และมนุษย์ เช่น ข้าว ยาง โดนด ควาย เป็นต้น นามทั่วไปที่บ่งบอกถึงเส้นทาง เช่น สามแยก ท่า ชุม หัวถนน โค้ง สะพาน เป็นต้น และคำกลางๆ หรือคำที่ไม่มีนามทั่วไป (ประเสริฐ วิทยารัฐ, 2529 : 61) การเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐานในสังคมไทยมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ องค์ประกอบทางด้านกายภาพ เช่น โครงสร้างและระดับความสูงของพื้นที่ ภูมิอากาศ น้ำ ลม เป็นต้น องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ การขนส่ง ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การเมืองการปกครอง ภาษา ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี เป็นต้น (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2539 : 33) หรือในการศึกษาที่ตั้งเฉพาะของสังคมไทยมุสลิม ก็พบว่า 1) ที่ตั้งเฉพาะหรือที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ คล้ายคลึงกับสังคมไทย ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสังคมเกษตรกรรม โดยทั่ว ๆ ไป คือ มักตั้งอยู่ในที่ราบลุ่ม ซึ่งมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่าน หรือบริเวณที่มีน้ำท่วมถึง เพื่อความสะดวกในการเพาะปลูก ถ้าบ้านและที่ทำกินอยู่ในที่เดียวกัน บ้านก็จะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่น้ำท่วมถึง แต่ถ้าบ้านและที่ทำกินแยกกันอยู่ หมู่บ้านก็จะตั้งอยู่บนที่ดอน สำหรับผู้ที่มีอาชีพทำนาเกลือและประมง มักจะตั้งบ้านเรือนริมฝั่งทะเล 2) ที่ตั้งที่เป็นไปตามสภาวะหรือที่ตั้งสัมพันธ์คือ ลักษณะที่ตั้งในสภาวะทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ลักษณะภูมิประเทศ ลมฟ้าอากาศ ประกอบกันหลายสภาวะ บางครั้งก็มีความหมายทำนองเดียวกันกับที่ตั้งสัมพันธ์ คือ พิจารณาว่าสัมพันธ์กับสภาวะใดบ้าง สำหรับการศึกษาที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิม จะพบว่า สัมพันธ์กับสภาวะหลายด้าน ได้แก่ ที่ตั้งสัมพันธ์กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นหน้าที่ (Function) ส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน ตัวอย่าง เช่น **หมู่บ้านประมง** เนื่องจากจังหวัดปัตตานีมีอาณาเขตทางทิศเหนือและทิศตะวันออกอ่าวไทย ฉะนั้น ประมงจึงเป็นอาชีพที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเริ่มด้วยการใช้เรือกอลและหาปลา มาจนกระทั่งปัจจุบันมีการใช้เรือประมงขนาดใหญ่ หมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการประมง มักจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมทะเล เช่น บ้านสะบารัง บ้านบือดิง บ้านตันหยงลูโล๊ะ และหมู่บ้านอื่น ๆ ริมทะเลในเขตอำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอชะหรีง อำเภอปะนาเระ อำเภอสาบบุรี และอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี หมู่บ้านประมงเหล่านี้จะมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานเหมือนกัน คือจะเลือกที่ตั้งที่ไม่ไกลจากบริเวณที่ทำการประมง **หมู่บ้านโรงอิฐกระบือ** หมู่บ้านประเภทนี้มีไม่กี่แห่งในจังหวัดปัตตานี ที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันดี คือ ที่บ้านตะลุโบะ (ขอบเขตของพื้นที่หมู่บ้านที่ชาวบ้านใช้เรียก คือ บริเวณที่อยู่รายรอบถนนลิโรรส ซึ่งเป็น

ถนนสายปิตตานี-ยะลา ตัดกับทางหลวงสาย A 18 และตามการแบ่งเขตปกครองในปัจจุบันนี้ บ้านตะลุโบะ จัดอยู่ในเขต ๒ ตำบล คือ ตำบลจะบังติกอ และตำบลตะลุโบะ) หมู่บ้านนี้มีการตั้งถิ่นฐานอยู่สองข้างทาง รถยนต์และริมฝั่งแม่น้ำปิตตานี เดิมเป็นหมู่บ้านผลิตกระเบื้องเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อกระเบื้องแบบ ดั้งเดิมไม่เป็นที่นิยม ประกอบกับวัสดุประเภทไม้ที่จะใช้ในการก่อสร้าง มีราคาสูงขึ้น ประชากรใน จังหวัดปัตตานีได้หันมานิยมใช้วัสดุเป็นซีเมนต์แทน ดังนั้นในการก่อสร้างจึงจำเป็นต้องใช้อิฐในการก่อ อิฐถือปูน เมื่อความต้องการอิฐมีมาก โรงงานผลิตกระเบื้องในหมู่บ้านจึงหันมาผลิตอิฐเป็นส่วนใหญ่

หมู่บ้านผลิตน้ำบูดู น้ำบูดูเป็นอาหารรสอย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิม และเกือบจะกล่าวได้ว่าเป็น กับข้าวหลักของชาวไทยมุสลิมในชนบท ดังนั้น หมู่บ้านริมทะเลซึ่งเป็นหมู่บ้านประมง มักจะทำหน้าที่ เป็นหมู่บ้านผลิตน้ำบูดูด้วย เช่น บ้านบน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี และบ้านทอน อำเภอเมือง จังหวัด นราธิวาส หมู่บ้านเหล่านี้จะปรากฏว่ามีบ่อหมักน้ำบูดูเกือบทั่วหมู่บ้าน นอกจากหมู่บ้านที่มีหน้าที่ทาง เศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีการตั้งถิ่นฐานที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น หมู่บ้านผลิต น้ำตาลแว่น หมู่บ้านทำขนม หมู่บ้านเพาะปลูก หมู่บ้านทำข้าวเกรียบ หมู่บ้านโรงอ่าง หมู่บ้านทอเสื้อ หมู่บ้านค้าขาย หมู่บ้านนาเกลือ เป็นต้น 3) ที่ตั้งที่สัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ การตั้งถิ่นฐานอัน เนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศ มักเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน เช่น ในพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่ม แม่น้ำปิตตานี ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ประชากรที่ประกอบอาชีพทางการเพาะปลูก โดยเฉพาะการ เพาะปลูกข้าว จะสร้างบ้านเรือนใกล้ไร่นา และในขณะเดียวกัน ก็เข้าร่วมรับประโยชน์จากสังคมของ หมู่บ้าน เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล (จิตติมา ระเด่นอาหมัด, 2537 : 14-15)

1.2.3 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน จำแนก 3 รูปแบบ คือ รูปแบบ เรียงยาว เช่นรูปแบบเรียงยาวเดี่ยว บ้านจะเรียงยาวเดี่ยวไปตามสองฟากถนน ลำคลอง แม่น้ำ และรูปแบบ เรียงยาวฝักถั่ว จะเกิดบริเวณทางแยก ซึ่งตรงบริเวณทางแยกอาจจะมีบ้านซ้อนกัน รูปแบบจับกลุ่ม เป็น รูปแบบจับกลุ่มอย่างสุม บ้านจะจับกลุ่มกันตามความเหมาะสมของสภาพธรรมชาติ และรูปแบบจับ ตัวอย่างมีระเบียบ บ้านจับกลุ่มกันตามรูปแบบการจัดการตามโครงการต่างๆ และรูปแบบโคดเดี่ยวคือ รูปแบบโคดเดี่ยวอย่างสุม บ้านเรือนจะตั้งกระจายกระจายตามพื้นที่ที่บุกเบิกใหม่ และรูปแบบโคดเดี่ยว อย่างมีระเบียบ บ้านเรือนโคดเดี่ยวตามการจัดที่ทำมาหากินตามโครงการต่างๆ

1.2.4 ที่อยู่อาศัย “ที่อยู่อาศัย (housing)” จะหมายถึงสิ่งก่อสร้างทุกชนิดที่มนุษย์สร้าง ขึ้นมา ได้แก่ ที่พักอาศัย (shelter) แหล่งที่อยู่อาศัย (Residencer) ยุ้งข้าว โรงรถ โรงเรียน วัด คลังสินค้า โรง เก็บพัสดุ ตึกสูงๆ และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ อีกมากมายหลายชนิด สำหรับคำว่า “บ้าน(housing)” ตามปกติจะ หมายถึงที่อยู่อาศัยของคนทั่วไปที่ใช้พักผ่อนหลับนอน (วิชัย เทียนน้อย, 2520 : 43) การศึกษาเกี่ยวกับที่ อยู่อาศัยนั้น จะศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของที่อยู่อาศัย วัสดุที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัย ดัง รายละเอียดต่อไปนี้

1.2.4.1 รูปแบบที่อยู่อาศัย รูปแบบของที่อยู่อาศัยจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม คือ 1) ในเขตภูเขาหรือที่สูงกันดาร บ้านมักสร้างทรงสูงหรือมีหลายชั้น ตัวบ้านไม่กว้าง 2) ในเขตฝนตกชุกหรือหิมะรุนแรง หลังคาบ้านจะมีลักษณะลาดชัน เพื่อให้ฝนหรือหิมะไหลสะดวก 3) ในเขตร้อนแสงแดดกล้า หลังคาจะมีทรงแบนราบหรือลาดเทเพียงเล็กน้อย ผนังปิดทึบมีช่องน้อย 4) ในเขตลมแรง มักมีหลังคาแน่น ใช้ซีเมนต์ยาให้มั่นคง ประตูบ้านจะอยู่ในด้านกำบังลม 5) ในเขตแผ่นดินไหว บ้านจะมีขนาดเล็ก เตี้ย ฝาบ้านอาจทำด้วยโครงไม้ไผ่หุ้มด้วยกระดาษ เพื่อให้มีอันตรายน้อยที่สุด

สำหรับรูปแบบบ้านในเมืองไทยนั้น ในแต่ละภูมิภาคจะแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ คือ 1) เรือนชนบท มีตั้งแต่ห้างเฝ้าทุ่งและเรือนพัก ห้างเฝ้าทุ่งยกพื้นสูง มีชนไม้เตี้ยๆอยู่หน้าบ้าน รูปทรงงามหลังคาแบบจั่ว 2) เรือนไม้ของผู้มีอันจะกิน ใต้ถุนสูง ใช้ไม้เนื้อดี รูปทรงเรขาคณิต โครงสร้างจะต่อออกมาส่วนหนึ่งเพื่อให้คลุมบ้านได้ 3) เรือนกาแล เป็นเรือนของบุคคลชั้นสูงและมีฐานะดี มีลักษณะเป็นเรือนแฝดหรือเรือนกลุ่ม ยกพื้นสูงมีบันไดขึ้นตรงและบันไดแบบฝาบ้าน มีลักษณะพิเศษที่ยอดจั่วประกอบการแกะไม้สลักอย่างสวยงาม (มนู วัลย์เพชร, 2520 : 56-59) ส่วนรูปแบบของชาวไทยพุทธในภาคใต้ฝั่งตะวันออกมีรูปแบบ คือ 1) รูปแบบของที่อยู่อาศัยช่วง พ.ศ. 2535 – 2546 ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นสูงมีระเบียงบ้านอยู่ระดับต่ำกว่าพื้นบ้านนิยมทำเชิงไว้ในห้องนอน ตัวเรือนประกอบด้วยเรือนนอน เรือนครัว และเรือนเก็บของ ไม่มีส้วมไว้ในบ้าน 2) รูปแบบที่อยู่อาศัยช่วง พ.ศ. 2546 – 2555 บ้านเรือนส่วนใหญ่คล้ายช่วง พ.ศ. 2535 – 2546 แต่เริ่มมีการสร้างบ้านติดพื้นสองชั้นรูปครึ่งปูนครึ่งไม้ เสาและผนังเป็นแบบอิฐและปูนซีเมนต์ส่วนบ้านคนจนเป็นบ้านชั้นเดียวติดพื้นก่อผนังถึงอิฐ 3) รูปแบบที่อยู่อาศัยช่วง พ.ศ. 2555-2563 บ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านติดดินชั้นเดียวอาจจำแนกเป็นแบบห้องแถว แบบบ้านเดี่ยวมีอาณาบริเวณเล็กน้อย และแบบบ้านเดี่ยวขนาดใหญ่มีอาณาบริเวณบ้านชัดเจน (สุนันท์ อินทนิล, 2544 : 136-137) และรูปแบบที่อยู่อาศัยของชาวไทยมุสลิมมีลักษณะภายในตัวบ้านจะมีห้องเพียงห้องเดียวอยู่มุมใดมุมหนึ่งของเรือน ตัวเรือนจะมีการยกระดับพื้นเรือนให้แตกต่างกัน ประมาณ 3 – 4 ระดับ ซึ่งเท่ากับการแบ่งส่วนห้องไปโดยปริยายชั้นล่างสุดเป็นส่วนระเบียง ซึ่งบางบ้านจะมีม้านั่งยาวติดกับระเบียงด้วย ระดับสูงที่สุดของบ้านเป็นส่วนที่กั้นห้องตรงมุม และที่ลานใช้เป็นที่รับแขกด้วยการปูเสื่อให้นั่ง ระดับที่ต่ำกว่าระดับ 2 เป็นส่วนครัว และปกติมักมีทางขึ้นลง 2 ด้านหมู่บ้านชาวประมงติดชายฝั่งทะเล สภาพพื้นดินในหมู่บ้านจึงเป็นทราย ซึ่งไม่เหมาะกับการปลูกพืชผักต่าง ๆ แต่ก็มียางบ้านที่ปลูกพืชสวนครัวไว้กินใช้ในบ้าน พื้นที่บางแห่งเป็นที่ลุ่มซึ่งจะกลายเป็นหนองน้ำในฤดูฝน และแห้งเป็นที่วิ่งเล่นของเด็ก ๆ ในฤดูแล้ง

1.2.4.2 วัสดุที่ใช้ในการสร้างที่อยู่ วัสดุที่ใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัยในภาคกลาง คือ 1) พื้นบ้าน บ้านสมัยเก่าสร้างด้วยไม้ ส่วนบ้านในสมัยใหม่สร้างด้วยคอนกรีต 2) ฝาบ้าน บ้านในสมัยเก่าสร้างด้วยไม้ ส่วนฝาบ้านในสมัยใหม่สร้างด้วยคอนกรีต บางบ้านที่มีฐานะดีอาจจะสร้างด้วยไม้ 3) หลังคาบ้าน บ้านในสมัยเก่ามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ส่วนบ้านสมัยใหม่มุงด้วยกระเบื้องปูน หรือกระเบื้องลอนคู่ 4) โครงสร้างของบ้าน ส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้ โดยเฉพาะโครงสร้างข้างบน (มนู วัลยะเพ็ชร, 2520 : 62-68.) ส่วนบ้านไทยพุทธภาคใต้ มีการใช้วัสดุในการสร้างที่อยู่ คือ 1) พื้นบ้าน ส่วนใหญ่สร้างด้วยคอนกรีต มีบ้านเก่าอยู่บ้างที่สร้างด้วยไม้ 2) ฝาบ้าน ส่วนใหญ่สร้างด้วยคอนกรีต มีบ้านเก่าอยู่บ้างที่สร้างด้วยไม้ 3) หลังคาบ้าน ส่วนใหญ่มุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ มีบ้านอยู่บางบ้านที่มุงด้วยกระเบื้องดินเผาสังกะสี 4) โครงสร้างของบ้าน ส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้ โดยเฉพาะช่วงบน (สุนันท์ อินทนิล, 2545 : 191-192) สรุปได้ว่า วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ในอดีตบ้านจะสร้างด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันจะสร้างด้วยคอนกรีต ยกเว้นวงกบประตูหน้าต่าง และช่วงบนหลังคาจะสร้างด้วยไม้

1.2.4.3 การอยู่อาศัย การอยู่อาศัยของชาวไทยพุทธ สรุปได้ว่า บ้านใหม่ในบ้านจะมีห้องครัว ห้องน้ำและห้องนอน 1 ห้อง ซึ่งจะจัดให้บุตรสาวนอน ส่วนคนอื่นจะนอนบริเวณลานบ้าน ใช้ชานบ้านและลานบ้านเป็นที่รับแขก ภายในบ้านตกแต่งแบบเรียบง่าย ประดับบ้านด้วยตุ๊กตารับแขก พัดลมตู้เย็น โทรทัศน์ บริเวณบ้านมีศาลพระภูมิ ภายในบ้านจะมีหิ้งพระ บริเวณข้างบ้านจะมีโรงเรือนหรือเพิงที่ต่อจากตัวบ้าน ซึ่งใช้ประกอบกิจการเล็กๆ น้อยๆ ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยหลายประการ เช่น ห้ามนำสัตว์ที่มีลักษณะไม่ดีเข้ามาเลี้ยงในบ้านภายในบ้านจะไม่ปลูกต้นไม้ที่ไม่เป็นมงคล การนอนต้องหันศีรษะไปทางทิศที่เป็นมงคล เป็นต้น (วาสนา ขลิท, 2537 : 120-186) ส่วนการอยู่อาศัยของไทยมุสลิมมีลักษณะการอยู่อาศัยปกติจะมีห้องของหัวหน้าครัวเรือน และภรรยา หรือคู่สามีภรรยาที่เป็นกำลังสำคัญของบ้านอยู่มุมใดมุมหนึ่งของบ้าน สำหรับบ้านของผู้มีฐานะดีจะมีสองห้อง ซึ่งมักอยู่ในตำแหน่งมุมตรงข้ามกัน สมาชิกคนอื่น ๆ ในบ้านนอนนอกห้อง เนื่องจากเป็นลานโล่งตลอดจนสามารถดูคนได้มาก ลักษณะเรือนที่มีการกั้นห้องเพียง 1-2 ห้อง ทำให้สามารถใช้บริเวณที่เหลือจากส่วนกั้นห้องได้อย่างเต็มที่ และลักษณะการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในโอกาสสำคัญ ๆ ทางศาสนาที่มีพิธีกรรมในบ้าน ก็ต้องใช้พื้นที่โล่งสำหรับให้ผู้ที่มาในงานใช้นั่งกับพื้นเรือน เพื่อประกอบพิธีทางศาสนา และขณะเดียวกันเมื่อเสร็จพิธีแล้วก็ใช้บริเวณเดียวกันนั้นเป็นที่รับรองแขกหรือด้วยการยกสำรับคาวหวาน โดยการล้อมวงรับประทานอาหารร่วมกัน (ระวีวรรณ ชุ่มพฤษ, 2537 : 29-30)

2. เอกสารและงานวิจัยด้านเศรษฐกิจ

การศึกษาด้านเศรษฐกิจ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจ ความสำคัญของเศรษฐกิจ และกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความหมายของเศรษฐกิจ เศรษฐกิจ (Economic) มาจากคำในภาษากรีกว่า Oizos ซึ่งหมายถึงบ้าน (House) กับ (Hemcin) หมายถึงการจัดการ (to Manage) ดังนั้นคำว่าเศรษฐกิจ หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับครอบครัว หรือหมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ (นิภา มานะการ และอุไร สมประชา, 2539 : 2)

2.2 ความสำคัญทางเศรษฐกิจความสำคัญของเศรษฐกิจพอสรุปได้ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญในการจัดหาสินค้าและบริการ ทั้งนี้เพื่อสนองความต้องการของสังคมทั้งความต้องการด้านปัจจัยพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

2.2.2 ความสำคัญในการผลิตสินค้าและการบริการ ทั้งนี้เพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพ ตรงกับความต้องการ ตลอดจนวางแผนใช้ปัจจัยการผลิตให้เหมาะสม

2.2.3 ความสำคัญในการส่งเสริมการผลิต โดยการพัฒนาเทคนิคในการผลิต การผลิตสินค้าและบริการใหม่ๆ ด้วยวิธีการที่เจริญก้าวหน้า

2.2.4 ความสำคัญในการแจกจ่ายผลผลิตไปสู่ผู้บริโภค ทำให้เกิดระบบการจ่ายแจก ตรงตามความต้องการ อำนาจการซื้อ และเกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค

2.2.5 ความสำคัญในการกระจายรายได้ไปยังส่วนต่างๆ ของสังคม ข้อมูลทางเศรษฐกิจ เป็นประโยชน์ในการกระจายรายได้ การสร้างงาน การลดค่าครองชีพ ทั้งนี้เพื่อความสงบสุขของสังคม(วันทนีย์ ภูมิภัทราคม และคนอื่นๆ, 2538 : 11-12)

2.3 กิจกรรมด้านเศรษฐกิจ ได้จำแนกไว้ 3 ประเภท คือ

2.3.1 การผลิต หมายถึง การทำให้เกิดสินค้าหรือบริการที่มนุษย์ต้องการ ทำให้เกิดอาชีพต่างๆ เป็นการสร้างหรือเพิ่มอรรถประโยชน์ของสินค้าและบริการ อาจจะเป็นอรรถประโยชน์โดยรูป โดยเวลา โดยสถานที่ และโดยการเป็นเจ้าของ

2.3.2 การจำหน่ายจ่ายแจกหรือการแลกเปลี่ยน เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ไม่ว่าจะเป็นผลผลิตจากขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 หรือขั้นที่ 3 เป็นการแบ่งสรรรายได้หรือผลผลิตระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการผลิต หรือเกี่ยวข้องในการผลิต การแลกเปลี่ยนจะต้องอาศัยประสิทธิภาพของคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร ทั้งนี้เพื่อเปลี่ยนสถานที่ และเปลี่ยนเจ้าของ

2.3.3 การบริโภค หมายถึง การกินการใช้ การครอบครองสินค้าและบริการเพื่อบำบัดความต้องการ เป็นขั้นสุดท้ายของระบบเศรษฐกิจซึ่งหมายถึงการใช้สินค้าและการแลกเปลี่ยน (สวาท เสนาณรงค์, 2533 : 44-46)

2.4 การศึกษากิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สามารถนำทฤษฎีและระบบมาปรับใช้ในการศึกษาได้ ในประเด็นหลักต่อไปนี้

2.4.1 ปัจจัยนำเข้า หมายถึง ปัจจัยที่นำมาใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และที่ส่งผลต่อการผลิต เช่น แรงงาน เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ สภาพแวดล้อมต่างๆ

2.4.2 กระบวนการผลิต หมายถึง ขั้นตอนการทำงานที่มีลักษณะเป็นแบบแผนชัดเจน และมีความมั่นคงในห้วงเวลาหนึ่ง ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการประเมินได้ กระบวนการทำงานนี้คือการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มาทำปฏิกิริยาต่อกัน จนบังเกิดเป็นผลผลิต กระบวนการผลิต อาจมีหลายขั้นตอน มีลักษณะย่อยในระบบตัวเอง

2.4.3 ผลผลิต หมายถึง ผลจากกระบวนการผลิต ผลผลิตอาจมีมากกว่าหนึ่งรายการก็ได้ ผลผลิตอาจเป็นรูปธรรม นามธรรมก็ได้

2.4.4 ผลย้อนกลับ ผลกระทบจากการผลิตทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม อาจเป็นผลดีหรือไม่ดีก็ได้

2.4.5 การเปลี่ยนแปลงการผลิต

2.4.5.1 ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการผลิต ได้แก่ สภาพทรัพยากรธรรมชาติ โครงการพัฒนาของรัฐ เป้าหมายการผลิต สภาพทางภูมิศาสตร์ นายทุนหรือทุนนิยม การเคลื่อนย้ายประชากร

2.4.5.2 ลักษณะเปลี่ยนแปลงการผลิต ได้แก่ กิจกรรมการผลิต และวิธีการผลิต

2.4.5.3 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการผลิต ได้แก่ รายได้ ทรัพยากรธรรมชาติ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน การพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก รายจ่ายในการผลิต การเคลื่อนย้ายแรงงาน

2.4.5.4 การเปลี่ยนแปลงการจำหน่าย จ่ายแจก

1) ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการจำหน่าย จ่ายแจก ได้แก่ ความต้องการผลผลิต ของแต่ละครอบครัว ปริมาณผลผลิต โครงสร้างระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ศูนย์กลางตลาด โครงการพัฒนาของรัฐ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม จำนวนประชากร ระบบการผลิต และระบบตลาด

2) ลักษณะการเปลี่ยนแปลงการจำหน่าย จ่ายแจก ได้แก่ กิจกรรมการจำหน่ายจ่าย แจก วิธีการจำหน่ายจ่ายแจก

3) ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงการจำหน่าย จ่ายแจก ได้แก่ ผลประโยชน์จากการผลิตซึ่งกันและกัน ระบบเงินตรา การเก็บออม การกู้ยืม ความสัมพันธ์ภายในชุมชนและนอกชุมชน ปริมาณการจำหน่ายผลผลิต การพึ่งพาชุมชนภายนอก ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน ปริมาณร้านค้าในหมู่บ้าน การเกิดพ่อค้าคนกลาง

2.4.5.5 การเปลี่ยนแปลงการบริโภค

1) ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการบริโภค ได้แก่ จำนวนประชากร เพศ วัย การศึกษา อาชีพ รายได้ โครงการพัฒนาของรัฐ การแพร่กระจายของวัฒนธรรมต่างถิ่น รสนิยมและค่านิยม ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม การโฆษณาสินค้า ภาวะเศรษฐกิจของประเทศ และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี

2) ลักษณะการเปลี่ยนแปลงการบริโภค ได้แก่ กิจกรรมการบริโภค และวิธีการบริโภค

3) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการบริโภค ได้แก่ การเลือกสินค้า ราคาสินค้า การเลือกใช้สินค้าอำนวยความสะดวก รายจ่าย หนี้สิน การพึ่งพาชุมชนภายนอก ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน ความสะดวกสบาย วัฒนธรรมเดิม และสุขภาพอนามัย (สำนักงานสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545 : 31-43)

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความเปลี่ยนแปลง คือการศึกษาสภาพเก่าและสภาพใหม่ แล้วนำมาเปรียบเทียบว่าเปลี่ยนอย่างไร ผู้วิจัยจึงนำกรอบอันนี้มาใช้ศึกษาสภาพกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ศึกษา

3. เอกสารและงานวิจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น คือ ความเป็นสัตว์สังคม ซึ่งจะต้องใช้ชีวิตร่วมกัน และมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อให้สังคมนั้นดำรงอยู่ได้ โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของขอบข่ายของสังคม ซึ่งประมวลได้ดังนี้

3.1 ความหมายของสังคมและวัฒนธรรม

3.1.1 ความหมายของสังคม สังคม หมายถึง การที่มนุษย์รวมกันอยู่เป็นกลุ่มของมนุษย์ ภายในอาณาบริเวณที่แน่นอน ในระยะเวลายาวนานพอสมควรจนเกิดระเบียบแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างกันขึ้น มีความผูกพันพึ่งพาอาศัยกัน และมีวิถีชีวิตร่วมกัน (เสถียร โกเศศ, 2515 : 14)

3.1.2 ความหมายของวัฒนธรรม วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมและมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการโครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533 : 1) หรือวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของส่วนรวม วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมคือความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ และกิริยาอาการหรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม คงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรมคือมรดกแห่งสังคมรับและรักษาเอาไว้ให้เจริญงอกงาม (พระยาอนุมานราชธน, 2532 : 10)

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เพื่อเป็นแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้จะมีการเรียนรู้และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง อันจะช่วยแก้ปัญหาและสนองต่อความต้องการของคนในสังคมนั้นๆ

3.2 กิจกรรมด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การปกครอง การคมนาคม การศึกษา ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี (สุพัตรา สุภาพ และสัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536 : 32) ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 การปกครอง คำว่า “ปกครอง” เป็นการยอมรับปฏิบัติเพื่อประโยชน์ในการบริหารด้านการปกครอง ตลอดถึงการอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคมนั้น และได้กล่าวถึงวิถีทางแห่งการปกครอง ประกอบด้วย 3 ประการ คือ ระเบียบประเพณีวัฒนธรรม ศรัทธาในตัวผู้นำ และกลุ่มชนใช้อำนาจและจำแนกระบบการปกครองเป็น 7 ระบบ สรุปได้คือ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประชาธิปไตย (Democrey) สังคมนิยม (Socialism) สาธารณรัฐ (Fedcration) บิคาปกครองบุตร (Patcmalism) นายปกครองบ่าว (Autocratic Goverment) และสมบูรณาญาสิทธิราช (Absolute Monarchy) และการปกครองมีประโยชน์ 4 ประการ สรุปได้คือ ทำให้ประเทศชาติเจริญรวดเร็ว ทำให้เกิดความเรียบร้อยขึ้นในประเทศ ทำให้ประชาชนมีหลักยึดเหนี่ยวโดยถือประมุขเป็นหลักศูนย์กลางและเป็นผู้นำทางจิตใจ และทำให้เกิดประเทศชาติตั้งมั่นด้วยดี (บุญมี แทนแก้ว และคนอื่นๆ , 2520 : 13-14) ส่วนประวัติวิวัฒนาการการปกครองของไทย ได้มีการปฏิรูประเบียบการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งนับได้ว่าได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของพวกพราหมณ์และขุนนางจากกัมพูชา อำนาจการบริหารราชการแผ่นดิน จึงแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ อำนาจการบริหารราชการส่วนกลาง และอำนาจการบริหารราชการส่วนภูมิภาค หรือเรียกอีกอย่างว่าการปกครองอาณาเขต โดยการปกครองส่วนกลางแบ่งออกเป็น จตุสดมภ์ และแต่งตั้งอัครเสนาบดีขึ้น 2 ตำแหน่ง เพื่อบังคับบัญชาหัวเมืองต่างพระเนตรพระกรรณ การปกครองอาณาเขตหรือการปกครองภายในหัวเมืองหนึ่งๆ ออกเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบลดหลั่นกันลงมา ดังนี้ แขวงประกอบด้วยหลายตำบล ผู้ปกครองได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “หมื่นแขวง” ตำบลมีหัวหน้าเป็นกำนัน ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “พัน” หมู่บ้าน มีหัวหน้าเป็นผู้นำหมู่บ้าน

ลักษณะการปกครองแบบกรุงศรีอยุธยา ได้ใช้เป็นหลักสืบกันมาโดยตลอด รูปการปกครองแบบตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เล็กที่สุดจึงมีผลใช้บังคับเรื่อยมา นับได้ว่าการปกครองโดยมีกำนันผู้ใหญ่บ้าน มีประวัติความเป็นมานับร้อยๆ ปี ควบคู่กับระบบเวียง วัง คลัง นา ในราชการบริหารส่วนกลางสมัยนั้น และได้ใช้ปกครองประเทศมาได้จนถึงทุกวันนี้โดยการปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับสภาพการณ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยจนถึงปัจจุบัน (ประทีป จงสืบ, 2529 : 56-5) ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น คือ เป็นวิถีทางที่ให้ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการดำเนินการปกครองพอสมควร โดยมีเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นนั้นๆ เป็นผู้ดำเนินการเองหรืออาจกล่าวได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นคือหลักการที่ราชการส่วนกลางมอบอำนาจในการดำเนินการบางอย่างให้แก่องค์กรอื่น ๆ ซึ่งมีได้เป็นส่วนหนึ่งของราชการส่วนกลาง รับผิดชอบดำเนินการด้วยงบประมาณและเจ้าหน้าที่ขององค์กรนั้นๆ เอง โดยมีความเป็นอิสระโดยสมควร ไม่ต้องอยู่ในบังคับบัญชาของราชการส่วนกลางเพียงแต่คอยดูแลให้ราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการด้วยความเรียบร้อยเท่านั้น หรือการปกครองส่วนท้องถิ่นคือ การ

กระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นจัดดำเนินการเองมีอิสระจากการควบคุมของฝ่ายนิติบัญญัติจากราชการส่วนกลาง และมีอำนาจอิสระบรรจุแต่งตั้งบุคคลเข้าทำงาน มีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินงานและอิสระในการควบคุมการใช้จ่ายเงินบางส่วนอันแน่นอนและในท้องถิ่นระดับตำบลจะมีองค์การบริหารส่วนตำบล (ชูศักดิ์ เทียมตรง, 2531 : 9) ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลจัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้การบริหารมีความเหมาะสมและตรงตามวัตถุประสงค์ของแต่ละท้องถิ่น มากกว่าการดำเนินงานโดยราชการส่วนกลางเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2495 คือต้องการให้ประชาชนในตำบลมีความรู้ความสามารถ และร่วมมือกันในอันที่จะดำเนินการต่างๆ ในตำบลได้เองมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยที่ท้องถิ่นใดเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วท้องถิ่นนั้นก็เป็นนิติบุคคล มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบสองฝ่าย 1) สภาพองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งมา หมู่บ้านละ 2 คน และกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง 2) คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยประธานกรรมการการบริหาร 1 คน และกรรมการบริหาร 2 คน ซึ่งสภาพองค์การบริหารส่วนตำบลเลือกจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ประยูทธ ปรีชาภรณ์, 2522 : 31)

องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ 1) จัดให้มีการบำรุงรักษาทางน้ำ ทางบก 2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดินสาธารณะ ตลอดจนการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล 3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ 4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย 5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ 7) คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมายโดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ ความจำเป็นและสมควร นอกจากภายใต้บังคับบัญชาแห่งกฎหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล อาจจัดกิจกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้ดังต่อไปนี้ 1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคและการเกษตร 2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่นๆ เป็นต้น 3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ 4) ให้มีและบำรุงรักษาสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ 5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร และกิจการสหกรณ์ 6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว 7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร 8) การคุ้มครองและดูแลรักษาทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล 9) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล 10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือและท่าข้าม 11) กิจการที่เกี่ยวกับการพาณิชย์ 12) การท่องเที่ยว 13) การผังเมืองครบถ้วน (กรมการปกครอง, 2538 : 89-90)

3.2.2 การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร การขนส่ง หมายถึง การลำเลียง การบรรทุกสินค้าหรือโภคภัณฑ์ หรือผู้โดยสารไปยังอีกแห่งหนึ่งด้วยวิธีการต่างๆ และการคมนาคมหมายถึง การติดต่อสื่อสารของคำพูดและข่าวสาร ในส่วนของภาคใต้มีลักษณะการคมนาคมและการขนส่ง คือการที่ภาคใต้มีลักษณะภูมิประเทศเป็นรูปเรียวยาวลงไปสู่แหลมมลายู ทำให้การคมนาคมส่วนมากจึงนิยมการเดินทางทางเรือ ทะเลริมฝั่งทั้งสองข้างของภาคใต้ คือทั้งด้านอ่าวไทยและมหาสมุทรอินเดีย โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งด้านอ่าวไทยซึ่งเป็นชายฝั่งที่ยาวกว่า และติดต่อกับกรุงเทพฯ ได้สะดวกกว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นแหล่งการค้ากับต่างประเทศที่สำคัญ มีเมืองท่าสำคัญๆ อาทิ เมืองสงขลา นครศรีธรรมราช และบ้านดอน (สุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน) เมืองท่าเหล่านี้เป็นเมืองที่เรือชาวต่างประเทศแวะหาเสบียงอาหารและสินค้ามาแต่โบราณ นอกจากนี้วิธีการคมนาคมดังกล่าวแล้ว ทางเกวียนก็นับเป็นวิธคมนาคมทางบกที่สำคัญมาก สภาพการคมนาคมภายในประเทศก่อนการปรับปรุงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลักษณะอยู่ในวงจำกัดเฉพาะการคมนาคมทางน้ำ ส่วนการคมนาคมทางบกมีการพัฒนาน้อยมากมีแต่เพียงการใช้ถนนวิธีเดียวเท่านั้น สภาพถนนต่าง ๆ ส่วนมากมีลักษณะเป็นทางเกวียนหรือทางเท้าตามธรรมชาติปราศจากการปรับระดับพื้นทางหรือถมทางแต่ใดๆ บางตอนก็เข้าไปในป่า ซึ่งผู้เดินทางจะต้องนำมิดเพื่อถางทางตัดไม้ติดตัวไปด้วย สำหรับยานพาหนะมักจะต้องเดินทางบนหลัง ช้าง ม้า เกวียน หรือเดินเท้า ประกอบกับภูมิประเทศสูง ๆ ต่ำ ๆ มีลำธารมาก ทำให้การเดินทางทางบกในสมัยนั้น เต็มไปด้วยความลำบากและสิ้นเปลืองเวลา สำหรับในเมืองใหญ่ๆ ส่วนมากเป็นทางเท้าแคบๆ จะมีถนนกว้างขวางบ้างในสมัยนั้น ก็มีเพียงไม่กี่สายในเมืองหลวงเท่านั้น ซึ่งถนนเหล่านี้เป็นถนนที่สร้างด้วยดินนำมาถมให้สูงขึ้นเท่านั้น ดังนั้นในฤดูฝนทางเหล่านั้นก็จะกลายเป็นโคลนตมร่องลึกตามรอยล้อเกวียน รถม้า ไม่สะดวกในการเดินทาง ฉะนั้นการคมนาคมทางบกในสมัยนั้น จึงเป็นเพียงการช่วยเสริมการคมนาคมทางน้ำหรือใช้แทนการคมนาคมทางน้ำในท้องถิ่นที่มีการคมนาคมทางน้ำไม่สะดวก

ส่วนการคมนาคมทางน้ำ ซึ่งเป็นหลักสำคัญนั้นจะสะดวกมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติของทางน้ำ สำหรับประเทศไทยถึงแม้ว่าสภาพธรรมชาติจะเอื้ออำนวย ทำให้การติดต่อของภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้สะดวก แต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพธรรมชาติทั้งภูเขาและการไหลของน้ำเป็นอุปสรรคสำคัญทำให้การคมนาคมไม่สามารถไปได้ทั่วถึงทุกดินแดนภายในประเทศ อุปสรรคอีกอย่างหนึ่งก็คือ แม่น้ำเหล่านี้ไม่สามารถใช้สัญจรได้ตลอดทั้งปี ต้องสิ้นเปลืองเวลาเดินทางมากเป็นต้น อุปสรรคเหล่านี้มิได้เป็นปัญหาแก่รัฐบาลมากนักตราบดีที่ประเทศยังมีความสงบสุขปราศจากสงคราม ปราศจากการกระด้างกระเดื่องของหัวเมือง การค้าขายยังดำเนินต่อไปอย่างปกติ ไม่ได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว จำนวนประชากรก็ไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ความต้องการคมนาคมที่รวดเร็ว สะดวก และทั่วถึงกัน ดูจะไม่เป็นสิ่งที่จำเป็นนัก แต่เมื่อถึงรัชกาลที่ 5 สภาพบ้านเมืองอยู่ในลักษณะที่ตรงกันข้ามที่กล่าวมา อันเป็นผลให้มีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงการคมนาคม ทางบกให้รวดเร็วยิ่งขึ้น (เกื้อกูล ยืนยงอนันต์, 2519 : 34-38)

3.2.3 การศึกษา การศึกษา คือ การสร้างสมและการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ของมนุษย์ เพื่อการแก้ปัญหาและยังให้เกิดความเจริญ การศึกษามีความจำเป็นต่อเนื่อง และต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระบบการศึกษาอยู่เสมอ การศึกษามีความหมายกว้างไกลและลึกกว่าการเรียนหนังสือและการไปโรงเรียน การศึกษาก่อให้เกิดความเจริญทางพุทธิปัญญา จิตใจ สังคม และพลานามัย การศึกษาดำเนินอยู่เป็นลำดับขั้นในสถานศึกษา การศึกษาไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อหาวิชา แต่เป็นการเรียนรู้

เพื่อให้เกิดความคิด การศึกษาเป็นการโน้มน้าวทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกและพัฒนาความสามารถของคนที่รู้ว่า คนทำอะไรได้มากกว่าการฝึกอาชีพเฉพาะอย่าง(เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2514 : 4) ซึ่งการศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการในการจัดการศึกษาในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดย การศึกษาของไทยในอดีตนั้น สอนกันตามวัดวาอาราม โดยที่วัดและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก บิดามารดาที่หวังจะให้บุตรหลานของตัวมีความรู้ทั้งการอ่าน การเขียน และศิลปะวิทยาการต่างๆ จากวัด เมื่ออายุครบกำหนดก็จะบวชเรียนและรับการศึกษาทางธรรมเพื่อที่จะให้รู้จักปรับปรุงการดำเนินชีวิตของตนในภายหน้า ต่อมาเมื่อสังคมเจริญก้าวหน้าขึ้น และจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นจนวัดไม่อาจสนองความต้องการด้านการศึกษาของชุมชนได้อย่างเพียงพอ อีกทั้งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการแผนใหม่เป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องมีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนขึ้น มีการจ้างครูมาสอน มีการจัดหลักสูตรแบบเรียน และกิจกรรมการสอนให้มีระบบแบบแผนขึ้นโดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ และในระยะหลังๆ การเรียนในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สอบไล่ได้ และได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญา มิได้คำนึงการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เมื่อจบการศึกษาขั้นสูงสุดที่ตนต้องการแล้ว ก็มักจะหางานทำในเมือง ไม่มีโอกาสที่จะได้นำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาท้องถิ่นของตน นอกจากนี้เนื้อหาสาระที่เรียนในโรงเรียนก็ไม่ค่อยจะสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ในท้องถิ่น แต่เน้นเนื้อหาวิชาที่จะให้ผู้เรียนในระดับสูงขึ้นไประบบการศึกษาในช่วงดังกล่าวจึงไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนเท่าที่ควร (วิโรจน์ สารรัตนะ. 2539:72-73)

การศึกษาคือกระบวนการสะสมและถ่ายทอดศิลปะวิทยาการ หรือประสบการณ์ ตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นระบบและไม่เป็นระบบของคน เพื่อให้เข้าใจ ให้เกิดปัญญา และมีสติ

3.2.4 ศาสนา ศาสนา คือคำสอนที่ศาสนานามเผยแพร่ สั่งสอน แจกแจง แสดงให้มนุษย์ละเว้นจาก การทำความชั่ว และทำความดี เพื่อประสบสันติสุขในชีวิต ทั้งในระบบธรรมดาสามัญ และความสงบสุขนิรันดร์ ซึ่งมนุษย์ยึดถือปฏิบัติตามคำสอนนั้นด้วยความเคารพเลื่อมใสศรัทธา คำสอนดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นสังฆธรรมที่มีอยู่ในธรรมชาติแล้ว ศาสดาเป็นผู้ค้นพบ หรือจะเป็นโอกาสที่ศาสดารับมาจากพระเจ้าก็ได้ (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2542 : 2) และศาสนามีความสำคัญ คือ 1)เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ 2) เป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคีของหมู่คณะ 3)เป็นบ่อเกิดแห่งการศึกษาทั้งในด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา 4)เป็นบ่อเกิดแห่งจริยธรรม ศิลธรรม และคุณธรรม 5)เป็นบ่อเกิดแห่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม 6)เป็นเครื่องดับความเร่าร้อนทางใจ 7)เป็นดวงประทีปส่องโลกที่มีมืดมิดด้วยอวิชชา ให้กลับสว่างไสวด้วยวิชชา 7) เป็นสิ่งที่แยกมนุษย์ออกจากสัตว์ เพราะสัตว์ไม่มีศาสนา (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2542 : 72-73)

3.3.5 ความเชื่อ ความเชื่อ คือการยอมรับนับถือว่า เป็นจริง มีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้ มีหลักฐานเพียงพอเพื่อจะพิสูจน์ หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้ (ทัศนีย์ ทานตวนิช, 2533 : 4) โดยความเชื่อมีความสำคัญ คือ ความเชื่อมีอิทธิพลครอบคลุมพฤติกรรม

ทุกอย่างของชีวิต หรือมีผลต่อวิถีชีวิตของคน เพราะความเชื่อเป็นตัวที่จะอธิบายว่า ทำไมต้องกระทำสิ่งนั้น และไม่ทำสิ่งนั้น ความเชื่อจะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคม(จิราภรณ์ ภัทรภานุภักดิ์, 2538 : 6) และความเชื่อสามารถจำแนกออกได้เป็น 7 ประเภท คือ ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับการสูญเสียและการได้กลับคืน และ ความเชื่อเกี่ยวกับครุฑเรือน (กิ่งแก้ว อัดถากร และธนวัชฎ์ ศิริสวัสดิ์, 2520 : 92)

3.3.6 ประเพณี ประเพณี คือความประพฤติที่สืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนรวมจึงเรียกว่า เอกลักษณ์หรือ พหุนิยม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรื่นเริง การแต่งกาย เป็นต้น หรือความประพฤติที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเรา เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยและลักษณะของคนไทย ซึ่งเรียกว่าสัมพันธนิยมตามธรรมดาเรื่องของประเพณีบางอย่างคงต้องรักษาไว้เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ บางอย่างต้องปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยและบางอย่างต้องถือว่าเป็นแบบสากล (กิ่งแก้ว อัดถากร และธนวัชฎ์ ศิริสวัสดิ์, 2520 : 94)

2. เอกสารและงานวิจัยพัฒนาการการประมงในประเทศไทย

2.1 การประมงในประเทศไทย

ในปัจจุบันประเทศไทยซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (ปี พ.ศ.2547) ได้ตระหนักถึงความสำคัญในด้านเกษตรกรรมมากเพราะว่าประชากรทั้งประเทศประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อันเป็นอาชีพที่ทำรายได้แก่รัฐเป็นส่วนใหญ่ นอกเหนือไปจากการกสิกรรมแล้ว การประมงก็จัดว่าเป็นเกษตรกรรมประเภทหนึ่งและเป็นอาชีพหลักที่สำคัญของประชากรโดยเฉพาะทางภาคใต้ สามารถทำรายได้ให้แก่ประเทศในปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะทรัพยากรทางน้ำซึ่งมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการทำการประมงและได้ผลผลิตจากแหล่งน้ำโดยการทำการประมงเป็นจำนวนมาก อาทิ ปลา อาหารทะเล และสิ่งแปรรูปต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาหารทะเล

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการประมงมีบทบาทที่สำคัญในทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้เพราะสัตว์น้ำที่จับได้ นอกจากจะใช้ประโยชน์ในการบริโภคของประชากรภายในประเทศแล้ว ยังเป็นสินค้าออกที่สำคัญประเภทหนึ่งที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศในขณะนี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติและการ

ประมง ได้ร่วมกันจัดทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการประมงทะเล พ.ศ. 2543 ในท้องที่ 24 จังหวัดชายทะเล ระหว่าง 1- 31 กรกฎาคม 2543 สรุปผลเบื้องต้นของการสำรวจได้ดังนี้

2.1.1 คราวเรือนประมงทะเลหรือเพาะเลี้ยงชายฝั่ง และครัวเรือนลูกจ้างประมงทะเลหรือเพาะเลี้ยงชายฝั่งทั่วประเทศมีหมู่บ้านประมงทะเลทั้งสิ้น 3,797 หมู่บ้าน/ชมรม

2.1.2 จำนวนครัวเรือนประมงทะเลหรือเพาะเลี้ยงชายฝั่งทั้งสิ้น 93,904 ครัวเรือน ในจำนวนนี้เป็นครัวเรือนทำประมงทะเลทั้งสิ้น ร้อยละ 60.6 และครัวเรือนเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ร้อยละ 39.4 นอกจากนี้มีครัวเรือนลูกจ้างประมงทะเลหรือเพาะเลี้ยงชายฝั่ง จำนวน 29,183 ครัวเรือน เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลสำมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2538 พบว่า ในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมา ครัวเรือนประมงทะเลหรือเพาะเลี้ยงชายฝั่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.4 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3.1 ต่อปี โดยเป็นการเพิ่มขึ้นของครัวเรือนเพาะเลี้ยงชายฝั่งร้อยละ 29.6 และครัวเรือนทำประมงทะเลเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.1 ส่วนครัวเรือนลูกจ้างประมงทะเลหรือเพาะเลี้ยงชายฝั่งลดลงร้อยละ 0.4

2.1.3 ตามประเภทของการประมงมี 3 ประเภท แต่ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอกำหนดเฉพาะการประมงทะเลซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ศึกษา เป็นกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจการ จับ ดัก ล่อ หรือเก็บสัตว์น้ำที่ยังมีชีวิตในที่จับสัตว์น้ำ ซึ่งเจริญเติบโตเองตามธรรมชาติด้านเครื่องมือทำประมงหรือวิธีการอื่น ๆ เพื่อนำมาใช้บริโภค ขายหรือแปรรูป สัตว์น้ำดังกล่าว ได้แก่ ปลา เต่า กระ กุ้ง ปู หอย แมงดาทะเล ปลิง ฟองน้ำ สาหร่าย และพันธุ์ไม้นานาชนิด การประมงทางทะเลในภาคใต้จะแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งอ่าวไทยจะเริ่มทำตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปถึงจังหวัดนราธิวาส และจากจังหวัดระนองถึงจังหวัดสตูล ซึ่งการประมงแบ่งออกได้ 5 ประเภท คือ

2.1.3.1 การประมงทะเลชายฝั่ง เป็นการจับสัตว์น้ำในบริเวณชายฝั่ง ใช้เรือหรือไม่ใช้เรือก็ได้ ส่วนใหญ่จะใช้เรือที่มีระวางจับน้ำหนักไม่เกิน 10 ตันกรอส ความยาวไม่เกิน 14 เมตร ทำการจับสัตว์น้ำ ห่างจากฝั่งไม่เกิน 3 กิโลเมตร โดยแบ่งกลุ่มนี้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1)การประมงไม่ใช้เรือจะเป็นการจับสัตว์น้ำโดยใช้แห (ปลากระบอก) ใช้เบ็ดลงก้น เบ็ดตกปลาเห็ดโคน ปลาเกด ระวังรุนกุ้ง รุนเคย ซ้อนเคย งมกุ้ง งมหอย ฅมวกแทงปลา ขอล้างปู จันทู แร้วปู การเก็บไข่เต่าและสาหร่าย เป็นต้น 2) การประมงที่ใช้เรือไม่มีเครื่องยนต์ หรือใช้เครื่องยนต์นอกเรือ เป็นการประมงชายฝั่งนำดินใช้เรือพาย เรือแจว หรือเรือผีหลอก เรือระกั้ง เบ็ดตก เบ็ดตรง ลอบปู แร้วปู โพงพางปี ขอยก โม่ระ หมรมปลาตุ๊กหรือ

กะพงขาว และอวนทับตลิ่ง อวนลอยปลาทุ ปลาลัง ปลาดาบขาว คราดหอย คราดสาหร่ายทะเล แห ปลาหมึก และการเก็บหอยแมลงภู่ เป็นต้น

2.1.3.2 การประมงทะเลนอกฝั่ง เป็นการจับสัตว์น้ำบริเวณไหล่ทวีป โดยใช้ เรือขนาด 10 – 100 ตันกรอส พร้อมด้วยเครื่องยนต์ขนาดใหญ่ เรือมีความยาว 14-25 เมตร พร้อมด้วย ห้องเย็น (น้ำแข็ง) ออกทะเลนาน 1-2 อาทิตย์ ใช้อวนลากขนาดกลาง อวนลอยปลา เบ็ดตกปลาหมึก อวน ลากคู่ อวนลากคานถ่าง และอวนล้อมจับชนิดต่าง ๆ เช่น อวนดำ อวนตักเก อวนล้อมซั้ง อวนลอย ปลา อินทรี และอื่น ๆ

2.1.3.3 การประมงน้ำลึกหรือการประมงทางไกล ใช้เรือและเครื่องยนต์ ขนาดใหญ่ออกไปจับปลาในบริเวณไกล ๆ เช่น ในอ่าวเบงกอล ทะเลจีนตอนใต้ บริเวณเกาะบอร์เนียว ชาราวัก และฟิลิปปินส์ ใช้เวลาในการจับสัตว์น้ำเป็นเดือน ๆ ตามปกติจะใช้เวลาดังแต่ 20 – 40 วัน โดยมีฐานปฏิบัติงานอยู่พร้อม ในกองเรือประมงนี้เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ อวนลากแบบโรงงาน อวนลากน้ำ ลึก เบ็ดราวปลาทุนา เรือจับปลาโอ เป็นต้น

2.2 การประมงในจังหวัดปัตตานี

ในส่วนของจังหวัดปัตตานี การประมงทะเลจากการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับ เรือประมง เครื่องมือที่ใช้ การใช้น้ำแข็ง ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ มูลค่าสัตว์น้ำและรายได้ของ ผู้ประกอบการประมงทะเลของจังหวัดปัตตานี มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 การประมงทางทะเล โดยกลุ่มประมงทะเลสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.2.1.1 กลุ่มธุรกิจการประมงขนาดใหญ่ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มธุรกิจทางการประมง ที่มีเรือพาณิชย์ขนาด 11 วาขึ้นไป โดยมีเครื่องยนต์มากกว่า 60 ตันกรอส ทำการประมงในน่านน้ำสากลแถบ ทะเลจีนตอนใต้ หรืออาจข้ามฟากไปจับปลาแถบอ่าวเบงกอล ทะเลอันดามันในบางช่วงฤดูกาล นอกจากนั้นยังลักลอบน่านน้ำประเทศเพื่อนบ้าน กลุ่มนี้มีอยู่ประมาณ 10% ของครัวเรือนประมงทั้งหมด แต่สามารถจับสัตว์น้ำได้เป็นปริมาณ 40% ของผลผลิตสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมด ปัญหาที่ชาวประมงกลุ่มนี้ ประสบส่วนใหญ่เป็นปัญหารุกกล้าน่านน้ำประเทศเพื่อนบ้านปัญหาการรักษาคุณภาพความสดของสินค้า สัตว์น้ำ ปัญหาน้ำแข็งและน้ำมันดีเซลไม่เพียงพอ ในบางช่วงปัญหาร่องน้ำและข้อจำกัดของการ

เจริญเติบโตของโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ท่าเทียบเรือที่คับแคบ ถนน ระบบสื่อสารขนส่ง และระบบการคัดขนาดปลา เป็นต้น

2.2.1.2 กลุ่มธุรกิจประมงขนาดกลาง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มประมงที่มีเรือพาหนะขนาด 5- 10 วา เครื่องยนต์ที่ใช้ขนาด 50-250 แรงม้า หรือน้ำหนักเรือประมาณ 50 ตันกรอสลงมา กลุ่มนี้ทำการประมงกลางอ่าวไทยและลัดเลาะล่องลำน่านน้ำประเทศเพื่อนบ้าน กลุ่มประมงกลุ่มนี้มีประมาณ 30% ของครัวเรือนประมงทั้งหมด โดยสามารถจับสัตว์น้ำได้ 50% ของสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมด

2.2.1.3 กลุ่มประมงขนาดเล็ก กลุ่มนี้มีอยู่ประมาณ 60% ของครัวเรือนประมงทั้งหมด แต่สามารถจับสัตว์น้ำได้เพียง 10% เท่านั้น ส่วนใหญ่ใช้เรือกอและ เรือหางยาวขนาดเรือยาว 5 วาลงมา รวมทั้งพวกเรือพาย เรือแจว และพวกย่ำเท้าลุยโคลน วางลอบ ดักอวน หนองปู คราดหอย อยู่ตามชายฝั่งน้ำตื้นทั่ว ๆ ไป กลุ่มนี้ส่วนใหญ่ประสบปัญหาความยากไร้ รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย ปัญหาเศรษฐกิจ – สังคมและวัฒนธรรม อันเป็นรากเหง้าของปัญหาชนบทไทย เป็นกลุ่มประมงเป้าหมายที่ทุกองค์กรจำเป็นต้องเร่งรีบ เข้าไปดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

2.2.2 การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

ภาวะการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามแนวชายฝั่งของจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่ยังเป็นแบบยังชีพเสริมรายได้ในครัวเรือน เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่มีแม่น้ำลำคลอง ไหลลงทะเลมากมาย ในฤดูน้ำหลากได้พัดพาเอาอินทรีย์วัตถุอันเป็นธาตุอาหารทางธรรมชาติไหลลงสู่ทะเลบริเวณชายฝั่ง ทำให้บริเวณนี้อุดมสมบูรณ์เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการประกอบกิจการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง คือ

2.2.2.1 การเลี้ยงหอยแครง หอยแครงเป็นหอยสองฝาที่อาศัยอยู่บนหาดเลนชายฝั่งโดยอาศัยแพลงก์ตอนพืชและสัตว์ตลอดจนธาตุอาหารบริเวณหน้าดินเป็นอาหารบริเวณที่เหมาะสมในการเลี้ยงหอยแครงจะต้องเป็นเลนละเอียดไม่มีเม็ดทรายเจือปน โดยมีดินเลนละเอียด (ขนาด 0.063 มม.) ประมาณ 30% ขึ้นไป พร้อมกับปราศจากกลิ่นเน่าของอินทรีย์วัตถุ ตั้งแต่ระดับหน้าดินจนถึงระดับลึกลงไป 1 เมตร บริเวณที่เหมาะสมเหล่านี้ได้แก่ อ่าวปัตตานีหน้าบ้านบานา หมู่ที่ 2,3 และ 9 มีเนื้อที่การเลี้ยงประมาณ 500 ไร่ นอกจากนั้นจะเป็นพื้นที่บางส่วนของอ่าวท่ากำชำ อำเภอนงนุช อย่างไรก็ตามการเลี้ยงหอยแครงแม้จะเป็นกิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงแต่ก็ต้องอาศัยความเห็นชอบจากรายรอบ ๆ พื้นที่ด้วย มิฉะนั้นแล้วจะมีปัญหามากในแปลงหอยแครง

2.2.2.2 การเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแมลงภู่เป็นหอยสองฝาที่อาศัยเกาะติดอยู่กับวัสดุพวกไม้ไผ่รวก เจริญเติบโตได้ดีบริเวณที่น้ำทะเลค่อนข้างเค็มสูงกว่าแหล่งเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่สามารถเลี้ยงได้ดีในปัจจุบันบริเวณบ้านรูสมิแล ตำบลรูสมิแล บ้านแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง และบ้านคาโต๊ะ บ้านบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอชะهرัง จังหวัดปัตตานี

ปัญหาของการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาการขาดแคลนลูกพันธุ์สัตว์น้ำ ปัญหาการลักลอบขโมยของเพื่อนบ้าน ปัญหาการจัดการคุณภาพน้ำและโรคระบาด ตลอดจนปัญหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยงของผู้เลี้ยง เป็นต้น

2.2.3 ภาวะการผลิตของผลิตภัณฑ์ประมง

ปริมาณการจับสัตว์น้ำที่ขึ้น ณ ท่าเทียบเรือประมงจังหวัดปัตตานีมีปริมาณเป็นอันดับที่ 2 ของท่าเทียบเรือในจังหวัดภาคใต้ รองมาจากจังหวัดสงขลา แต่ในปัจจุบันท่าเทียบเรือจังหวัดปัตตานี นับวันจะสำคัญยิ่งขึ้นเป็นเพราะเหตุว่าอยู่ใกล้แหล่งทำการประมงที่สุด และร่องน้ำก็ได้ขุดลอกให้ลึกพอที่เรือขนาดใหญ่จะเข้า - ออกได้อย่างสะดวก แม้ว่าอาชีพการประมงของจังหวัดปัตตานีในปัจจุบันจะเป็นอาชีพรองลงมาจากการทำงานข้าวและสวนยางพาราก็ตาม แต่การประมงของจังหวัดปัตตานีได้สร้างมูลค่าและเพิ่มรายได้ให้กับจังหวัดมากมาย ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นเข้มแข็งและลดปัญหาการว่างงานของประชากรได้มาก

2.2.4 อุตสาหกรรมต่อเนื่องทางการประมง

อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลสรุปได้ว่า มีกิจการแปรรูปสัตว์น้ำ ได้แก่ แช่เย็นแช่แข็ง จำนวน 8 โรง บรรจุกระป๋อง 5 โรง ย่างรมควัน 2 โรง ปลาป่น 11 โรง กุ้งต้มแกะเนื้อ 56 โรง หอยต้มแกะเนื้อ 33 โรง ปูต้มนึ่งแกะเนื้อ 80 โรง ปลานึ่งปลาอบ 1 โรง กิจกรรมดังกล่าวส่วนใหญ่โรงงานจะเป็นโรงงานขนาดเล็กและตั้งอยู่ที่ ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีโดยใช้วัตถุดิบต่าง ๆ จากท่าเทียบเรือจังหวัดปัตตานี ผลผลิตส่วนใหญ่จำหน่ายยังยุโรป อเมริกา และญี่ปุ่น นอกจากนี้มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำในระดับครัวเรือนหลายชนิด เช่น การทำปลาเค็ม 80 ครัวเรือน ปลากระด้างแห้ง 108 ครัวเรือน กุ้งแห้ง 14 ครัวเรือน หมึกแห้ง 29 ครัวเรือน หมึกแปรรูปอื่น ๆ 4 ครัวเรือน หอยแห้ง 1 ครัวเรือน ตากแห้งแมงกะพรุนแห้ง 1 ครัวเรือน กลุ่มชาวประมงแปรรูปสัตว์น้ำดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวประมงบ้านแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี สาหร่ายทะเล 140 ครัวเรือน และข้าวเกรียบปลา

ผลิตที่บ้านคาโตะ ค้าบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี นำมาผลิตที่อำเภอบางขัน
(อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี, 2447)

3. ข้อมูลทั่วไปจังหวัดปัตตานี

ข้อมูลที่จะนำเสนอเกี่ยวกับปัตตานีจะเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สภาพทั่วไป
ทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียด
ดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมา

จังหวัดปัตตานีเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจยิ่งจังหวัดหนึ่งของภาคใต้
อดีตเคยเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญทั้งในด้านการปกครอง การค้า และแหล่งอารยธรรมอันสูงส่งดังจะ
เห็นได้จากมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม เมืองปัตตานีจึงมี
ความสำคัญมาช้านาน ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2547:319 – 335) ได้กล่าวถึงตำนานเมืองปัตตานีไว้สรุปได้ว่า
“ตานี” และ “ปัตตานี” “ตานี” มาจากคำมลายูว่า “ปะตานี” หมายถึงชานา หรือที่นา เพราะตานีเป็นอยู่ชาว
อู่น้ำมานานแสนนาน ดังเช่นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพตอนหนึ่งว่า “ตานี
แปลว่า นา และปะตานี แปลว่า ชานา ทำให้รู้สึกขึ้นว่าแต่ก่อนเราเรียกปัตตานีว่า “เมืองตานี” นั่นก็ไม่ใช่
ผิด” หรือปัตตานีมาจากคำอาหรับว่า “ปะฏานี” หมายถึงนักปราชญ์ ชาวตานีในอดีตมีความสนใจศาสนา
อิสลามและภาษาอาหรับ รวมทั้งได้เปิดสถานศึกษาแบบปอเนาะเป็นแห่งแรกขึ้นที่ปัตตานี นักปราชญ์ที่
ยิ่งใหญ่คนหนึ่งในศตวรรษที่ 13 แห่งอิญเราะฮ์ (ศักราชอิสลาม) คือ ชัยคุ อะหมัด อัลปะ ส่วนการเข้ามา
ของศาสนาอิสลามสู่ปัตตานี เชื่อกันว่าเข้ามาราวคริสต์ศตวรรษที่ 10 ซึ่งเผยแผ่ถึงปัตตานีและปะหังก่อน
เข้าสู่มะละกา โดยได้กล่าวถึงสาเหตุชาวปัตตานีนับถือศาสนาอิสลามเนื่องจากครั้งหนึ่งกษัตริย์เมือง
ปัตตานีล้มป่วย หมอในเมืองรักษาไม่หายจึงให้ตั้งโรงร้องป่วยหาผู้รักษา ต่อมา มีชาวปาซาจากสุมาตรา
ชื่อเช็กสะอิด หรือเช็กซาฟิดิน อาสาที่จะรักษาให้ โดยขอคำมั่นสัญญาจากราชาว่าถ้ารักษาหายแล้วขอให้
พระองค์เข้ารับอิสลาม ราชูปัตตานีทรงยอมตาม แต่เมื่อรักษาหายแล้วพระองค์กลับบิดพลิ้ว จนโรค
เก่ากำเริบอีกเช็กสะอิดต้องรักษาถึง 3 ครั้ง แต่ครั้งพระองคไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข แต่ครั้งที่สี่จึงยอม
กระทำตามสัญญา ต่อมาสะอิดได้รับแต่งตั้งเป็นคาโตะสะรี ราชายาเาะฮ์ (ผู้รู้ทางศาสนาขอดีเยี่ยม) เมื่อ
เมืองเปลี่ยนศาสนาใหม่ ต่อมาโอรสและธิดารวมทั้งขุนนางทั้งปวงหันมานับถือศาสนาอิสลาม และมีการ
ทำลายพุทธรูป พุทธสถาน เทวรูป และเทวาลัย

สว่าง เลิศฤทธิ์ (2535:6-10) ได้กล่าวถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของปัตตานี สรุปได้ว่า
ปัตตานีเป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ที่ตั้งปัตตานีเดิมเป็นที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรลังกา

สุกะ ซึ่งเป็นรัฐอิสระของชาวพุทธ ในพุทธศตวรรษที่ 7 ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดสงขลา ปัตตานี ยะลา กลันตัน และตรังกานูในมาเลเซีย โดยปรากฏหลักฐานโบราณสถานที่บ้านปราแหว หรือปราวิน ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง อาณาจักรลังกาสุกะนี้มีฐานะเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลในซีกโลกตะวันออกมาตั้งแต่ ศตวรรษที่ 8 และเสื่อมอำนาจไปในศตวรรษที่ 14 และ 15 โดยตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัย และ อาณาจักรมัชฌาปิตได้เสื่อมอำนาจลง โดยอาณาจักรสุโขทัยแผ่ขยายอำนาจมาครอบครองอาณาจักร ลังกาสูกะและได้ตกเป็นส่วนหนึ่งของไทยตลอดมา ครั้นเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ในปี พ.ศ.2310 ปัตตานี ได้ตั้งตัวเป็นอิสระกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทได้เสด็จยกทัพมาปราบพม่า ซึ่งยกมาตีหัว เมืองไทยในแหลมมาลายูในปี พ.ศ.2328 และได้ยกมาตีเมืองปัตตานีกลับคืนมารวมอยู่ในราชอาณาจักร ในการนี้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทได้นำปืนทองใหญ่จากปัตตานีกลับไปกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้จารึกนามพระยาตานีไว้กับกระบอกปืน ปัจจุบันวางอยู่น้ำกระทรวงกลาโหม

ในปี พ.ศ.2339 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบ การปกครองอาณาจักรปัตตานีออกเป็นบริเวณ 7 หัวเมือง คือ เมืองปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง สายบุรี ระแงะ ยะลา และรามันห์ และแต่งตั้งข้าราชการซึ่งมีความสามัคคีเป็นเจ้าเมืองปกครองบังคับบัญชาทั้ง 7 หัวเมือง ภายใต้การกำกับดูแลของเมืองสงขลา

ใน พ.ศ.2449 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกหัวเมืองทั้ง 7 ออกจากมณฑล นครศรีธรรมราช มาตั้งเป็นมณฑลปัตตานี ประกอบด้วยเมืองปัตตานี เมืองสายบุรี เมืองนราธิวาส และ เมืองบางนรา พร้อมทั้งเปลี่ยนฐานะเมือง เป็นเมือง เป็นอำเภอ และจังหวัด และในปี พ.ศ.2475 ได้ยุบเลิก มณฑลปัตตานี ด้วยเหตุผลภาวะเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำรัฐบาลจำเป็นต้องตัดทอนรายจ่าย ก็ได้โอน การปกครองบังคับบัญชาหัวเมืองที่ขึ้นต่อมณฑลปัตตานี ไปขึ้นต่อมณฑลนครศรีธรรมราช และยุบเมือง สายบุรีไปรวมกับเมืองปัตตานีในคราวเดียวกันด้วย

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบบประชาธิปไตย ในปี พ.ศ.2475 รัฐบาลได้ปฏิรูป ระบบการบริหารราชการแผ่นดินได้ยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล และจัดระเบียบการบริหารราชการขึ้นใหม่ โดยจัดให้จังหวัดเป็นหน่วยการปกครองในราชการบริหารส่วนภูมิภาค ในการนี้เมืองปัตตานีได้รับการยก ฐานะเป็นอำเภอในจังหวัดปัตตานี เมืองสายบุรี ยะหริ่ง หนองจิก ถูกยกฐานะเป็นอำเภอในจังหวัดปัตตานี เช่นกัน เมืองยะลา เมืองบางนราได้รับยกฐานะเป็นจังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาส และเมืองรามันห์ ถูกยกฐานะเป็นอำเภอในจังหวัดยะลา

3.2 สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

จังหวัดปัตตานีตั้งอยู่ทางใต้ของประเทศไทย อยู่ฝั่งทะเลทางด้านทิศตะวันออกของ ภาคใต้ติดอ่าวไทย ห่างจากกรุงเทพมหานคร 1,055 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 1,940.356 ตาราง กิโลเมตร หรือประมาณ 1,212,723 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับทิศเหนือติดต่อกับอ่าวไทย ทิศใต้ติดต่อกับ

อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอไทย ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา

3.3 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศมีสภาพพื้นที่แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ บริเวณพื้นที่ชายทะเล ได้แก่ พื้นที่ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัดมีหาดทรายขาว เป็นที่ราบชายฝั่งกว้างประมาณ 10 – 30 กิโลเมตร ระดับความลาดชัน 2% พื้นที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดอยู่บริเวณส่วนกลางของจังหวัด และพื้นที่แนวภูเขาอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอโคกโพธิ์ ทิศตะวันออกของอำเภอสาบบุรี และทางตอนใต้ของอำเภอกะป้อ และมีลักษณะภูมิอากาศที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ติดชายฝั่งทะเลทางด้านอำเภอไทยมีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่าน ทำให้มีอากาศอบอุ่นตลอดปี มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนกรกฎาคม และฤดูฝน ในช่วงเดือนสิงหาคม – เดือนมกราคม ฝนตกมากที่สุดในปี 2543 วัดได้ถึง 2,568.3 มิลลิเมตร และมีฝนตกจำนวน 164 วัน ส่วนฝนตกน้อยที่สุดในปี 2535 วัดได้ 1,444.6 มิลลิเมตร ส่วนอุณหภูมิสูงสุดในปี 2544 อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 35.3 องศาเซลเซียส ต่ำสุด 20.2 องศาเซลเซียส เฉลี่ย 27.9 องศาเซลเซียส ความสัมพันธ์ 99%

แหล่งน้ำ จังหวัดปัตตานีมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ คือ จังหวัดปัตตานีมีแม่น้ำในไหลผ่าน 2 สาย ได้แก่ 1) แม่น้ำปัตตานี ยาวประมาณ 120 กิโลเมตร ต้นน้ำเกิดจากภูเขาทางตอนใต้อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลผ่านเขื่อนบางลาง และเขื่อนปัตตานี ออกสู่ทะเลในท้องที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งสิ้น 5,500 ตารางกิโลเมตร 2) แม่น้ำสาบบุรี ยาวประมาณ 150 กิโลเมตร ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในท้องที่อำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส ไหลผ่านจังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี มีพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งสิ้น 4,600 ตารางกิโลเมตร และมีคลองตุง ยาวประมาณ 10 กิโลเมตร แยกออกจากแม่น้ำปัตตานีที่บ้านกระด้าง ม่วงเตี้ย อำเภอโคกโพธิ์ และออกสู่ทะเลที่อำเภอหนองจิก คลองขาม ยาวประมาณ 20 กิโลเมตร ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในท้องที่อำเภอมายอและออกสู่ทะเลที่อำเภอยะหริ่ง อำเภอยะหริ่ง

3.4 ด้านเศรษฐกิจ

จังหวัดปัตตานีมีรายละเอียดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GDP) ประจำปี 2542 มูลค่า 31,229,100 ล้านบาท รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี 50,862 บาท เป็นอันดับ 8 ของภาค และอันดับที่ 28 ของประเทศ มีหมู่บ้านยากจนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวน้อยกว่า 20,000 บาท มีจำนวน 448 หมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์สำคัญและมีชื่อเสียงของจังหวัด ประกอบด้วย อาหารแปรรูปจากทะเล ดอกไม้ยางหมวกกะปิเยาะห์ ฝัากลุมสตรีปักจักร นานูดู เป็นต้น มีกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองที่ได้รับการจัดสรรจำนวน 654 หมู่บ้าน/ชุมชน โดยมีสาขาประกอบอาชีพที่คู่ ได้แก่ เกษตรกรรม ค้าขาย อุตสาหกรรมในครัวเรือน ด้านช่าง และอื่น ๆ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี, 2545) การเกษตร พื้นที่ที่ทำ การเกษตร 980,018.50 ไร่ (ร้อยละ 80.81 ของพื้นที่จังหวัด) มูลค่าพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าว ยางพารา มะพร้าว ลองกอง มะม่วงหิมพานต์ ทุเรียนพันธุ์ดี เงาะพันธุ์ดี สะตอ ส้มโอ มังคุด เป็นต้น การปศุสัตว์/

ประมง พื้นที่ทั้งหมดในการประมงและปศุสัตว์ในจังหวัดปัตตานี 34,240 ไร่ จังหวัดปัตตานีมีลักษณะการประมง 3 ชนิด คือ การประมงน้ำจืด ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกร 3,376 ราย พื้นที่ 1,857.04 ไร่ เลี้ยงปลาตะเพียน ปลานิล ปลาดุก ปลาช่อน ฯลฯ การประมงชายฝั่ง เกษตร 202 ราย พื้นที่ 32,000 ไร่ เช่น เลี้ยงปลากะพงในกระชัง เพาะเลี้ยงหอยแครง หอยนางรม ฯลฯ การประมงทะเล มีชาวประมง 2 กลุ่ม คือ ประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้านและประมงพาณิชย์

การอุตสาหกรรม จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดตั้งอยู่ชายทะเลทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง (เนื่องจากเป็นแหล่งวัตถุดิบจำนวนมาก) เช่น การต่อเรือ และซ่อมเรือ การประกอบกิจการ โรงงานน้ำแข็ง อุตสาหกรรมปลาป่น และอุตสาหกรรมส่งออก โดยมีอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกจำนวน 3 แห่ง มีทั้งส่งออกทั้งหมด และส่งออกบางส่วนของผู้ผลิต และมีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด 836 โรงงาน ซึ่งโรงงานส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง คือตำบลรูสมิแล และตำบลบานา (พื้นที่ดังกล่าวจังหวัดกำหนดไว้ให้เป็นเขตอุตสาหกรรม) แรงงานในภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดปัตตานีมีทั้งหมด 11,358 คน ซึ่งสามารถผลิตสินค้าอาหารทะเลแปรรูปได้แต่ละปีมีมูลค่าหลายล้านบาท (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี, 2545)

3.5 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

จังหวัดปัตตานีแบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ คือ *อำเภอเมืองปัตตานี* มี 13 ตำบล 66 หมู่บ้าน 10 อบต. และเทศบาลเมืองปัตตานี *อำเภอโคกโพธิ์* มี 12 ตำบล 80 หมู่บ้าน 12 อบต. และเทศบาลตำบลโคกโพธิ์ *ตำบลนาประดู่ อำเภอปะนาเระ* มี 10 ตำบล 52 หมู่บ้าน 9 อบต. และเทศบาลปะนาเระ *อำเภอมายอ* มี 13 ตำบล 52 หมู่บ้าน 9 อบต. และเทศบาลปะนาเระ *อำเภอยะรัง* มี 12 ตำบล 58 หมู่บ้าน และ 10 อบต. และเทศบาลตำบลยะรัง *อำเภอยะหริ่ง* มี 18 ตำบล 81 หมู่บ้าน 13 อบต. และเทศบาลตำบลยะหริ่ง *ตำบลบางปู ตำบลตันหยง อำเภอสาบบุรี* มี 11 ตำบล 64 หมู่บ้าน 9 อบต. และเทศบาลตำบลตะลุบัน *อำเภอหนองจิก* มี 12 ตำบล 75 หมู่บ้าน 11 อบต. และเทศบาลหนองจิก *ตำบลบ่อทอง อำเภอไม้แก่น* มี 4 ตำบล 17 หมู่บ้าน 3 อบต. *อำเภอทุ่งยางแดง* มี 4 ตำบล 22 หมู่บ้าน 4 อบต. *อำเภอกะพ้อ* มี 3 ตำบล 27 หมู่บ้าน 3 อบต. *อำเภอแม่ลาน* มี 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน 3 อบต.

ประชากร จังหวัดปัตตานีมีประชากรรวม 624,946 คน ชาย 308,536 คน หญิง 316,410 คน จำนวน 129,863 หลังคาเรือน โดยมีประชากรในเขตอำเภอเมืองปัตตานี จำนวน 71,247 คน จำนวน 18,268 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอโคกโพธิ์ จำนวน 57,530 คน จำนวน 13,027 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอหนองจิก จำนวน 52,530 คน จำนวน 8,716 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอสาบบุรี จำนวน 47,733 คน จำนวน 9,084 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอยะรัง จำนวน 78,630 คน จำนวน 13,847 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอยะหริ่ง จำนวน 59,636 คน จำนวน 10,639 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอปะนาเระ จำนวน 35,088 คน จำนวน 7,515 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอมายอ จำนวน 48,839 คน จำนวน 8,726 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอไม้แก่น จำนวน 10,962 คน จำนวน 2,438 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอทุ่งยางแดง จำนวน 18,935 คน จำนวน

3,486 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอเกาะพ้อ จำนวน 15,154 คน จำนวน 2,970 หลังคาเรือน ในเขตอำเภอแม่ลาน จำนวน 14,379 คน จำนวน 3,103 หลังคาเรือน

การบริหาร มีส่วนราชการ ส่วนภูมิภาคโครงสร้างการบริหารราชการ มีส่วนราชการ ส่วนภูมิภาค 33 ส่วนราชการ ส่วนกลาง 69 ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ 34 หน่วยงานอิสระ 1 หน่วยงาน 12 อำเภอ 99 อบต. 11 สภาตำบล 1 อบจ. 12 เทศบาล

การเลือกตั้ง จังหวัดปัตตานีมีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ส.ว.) 380,503 คน ไปใช้สิทธิ 284,227 คน ร้อยละ 73.92 สว.ปัตตานีมี 2 คน ประกอบด้วย นายเด่น โต๊ะมีนา และ พล.ต. ชูชาติ ทัศนเสถียร และการเลือก ส.ส.มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 384,489 คน ใช้สิทธิเลือกตั้ง 285,869 คน ร้อยละ 74.27 ประกอบด้วย นายวัยโรจน์ พิพิธภักดี พรรคประชาธิปัตย์ พ.ต.ท.เจ๊ะอิสมาแอ เจ๊ะโม่ง พรรคประชาธิปัตย์ นายสมมารัด เจ๊นา พรรคประชาธิปัตย์ นายมุข สุไลมาน พรรคไทยรักไทย

การศึกษา จังหวัดปัตตานีมีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีสถานศึกษาทั้งหมด 429 แห่ง ซึ่งสังกัดหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สปช. 324 แห่ง ทบวง 3 แห่ง สน. 4 แห่ง อศ. 6 แห่ง ดชด. 1 แห่ง และมีนักเรียน นักศึกษา 162,439 คน ครู อาจารย์ 7,175 คน

การศาสนา จังหวัดปัตตานีมีศาสนิกชน จำนวน 618,268 คน โดยแยกเป็น พุทธศาสนิกชน 118,020 คน คิดเป็นร้อยละ 19.09 อิสลามิกชน 498,847 คน คิดเป็นร้อยละ 80.06 คริสต์ศาสนิกชน 1,401 คิดเป็นร้อยละ 0.23 ซึ่งมีสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ มัสยิด 536 แห่ง วัด 81 แห่ง สำนักสงฆ์ 5 แห่ง โบสถ์คริสต์ 2 แห่ง

การสาธารณสุข จังหวัดปัตตานีได้ดำเนินงานให้บริการสาธารณสุขทุกด้าน ซึ่งรายละเอียด ดังนี้ มีโรงพยาบาล 12 แห่ง จำนวน 700 เตียง แพทย์ 89 คน ทันตแพทย์ 29 คน พยาบาล 445 คน เภสัชกร 50 คน และในส่วนสาธารณสุขด้านอื่น ๆ ได้แก่ สถานีอนามัยทั้งจังหวัดมี 128 แห่ง สถานบริการสาธารณสุขเทศบาล 3 แห่งร้านขายยา 63 แห่ง

สวัสดิการสังคม จังหวัดปัตตานีมีศูนย์สงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน 656 แห่ง และนอกจากนี้ได้ดำเนินงานด้านการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ให้การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก สงเคราะห์เด็กในครอบครัวยากจน สงเคราะห์เด็กในครอบครัวขาดแคลน ส่งเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ สงเคราะห์ครอบครัวผู้มีรายได้น้อย/ราษฎรในหมู่บ้าน อพย. สงเคราะห์บุคคลไร้ที่พึ่ง ส่งสตรีเข้ารับการฝึกอาชีพ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ส่งคนชราเข้าสถานสงเคราะห์ จัดทะเบียนคนพิการ สงเคราะห์ครอบครัวคนพิการ เบี้ยยังชีพคนพิการ ให้คนพิการกู้ยืมเงิน อุปกรณ์และเครื่องช่วยความพิการ การจ้างงานคนพิการ ส่งคนพิการเข้ารับการฝึกอาชีพ สงเคราะห์ครอบครัวผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัว เบี้ยยังชีพผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ เงินทุนประชาสงเคราะห์กิจสงเคราะห์ เงินทุนประกอบอาชีพ (ผู้ว่างงาน และถูกเลิกจ้าง) และเงินทุนหมุนเวียนส่งเสริมอาชีพสตรี (สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดปัตตานี, 2545) และในส่วนของการประกันสังคม และการให้บริการ มีผู้ประกันตน 19,807 คน การให้บริการ ได้แก่ ขอรับเงินกองทุนประกันสังคม 2,705 คน กองทุนเงินทดแทน 230 คน การประสบอันตรายหรือ

เจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน 203 คน (สำนักงานประกันสังคมจังหวัดปัตตานี, 2545) นอกจากนี้ยังมีสถิติการของผู้มีบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข (30 บาท) 500,007 คน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปัตตานี, 2545)

อาชญากรรม จังหวัดปัตตานีมีคดีที่รับแจ้งประเภทกลุ่มความผิด ในปี 2544 มีจำนวน 2,815 ราย จับกุมได้ 1,992 ราย คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย เกิดขึ้น 1,578 ราย จับกุม 1,578 ราย คดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกาย 2,312 ราย จับกุมได้ 120 ราย และนอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านที่มีแพร่ระบาดของยาเสพติดรุนแรงจำนวน 68 หมู่บ้าน/ชุมชน มีคดีเกี่ยวกับยาเสพติด จำนวน 1,015 คดี (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2545)

3.6 โครงสร้างพื้นฐาน

จังหวัดปัตตานีมีโครงสร้างพื้นฐานได้แก่ ไฟฟ้า ในจังหวัดปัตตานีจำนวนหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ คือ 114,473 ครั้วเรือน และครัวเรือนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ คือ 5,886 ครั้วเรือน การคมนาคม ระยะทางที่มีหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจนและใช้งานแล้ว จำนวน 217 สาย แยกเป็นหน่วยงานดังนี้ กรมทางหลวงชนบท 48 สาย ท้องถิ่น 48 สาย แขวงทางหลวง (เฉพาะพื้นที่ จ.ปน.) 27 สาย อบจ. 34 สาย และมีสนามบินพาณิชย์ จำนวน 1 แห่ง แต่ไม่ได้เปิดให้บริการ ท่าเทียบเรือ จำนวน 3 แห่ง คือ นายกองค์การสะพานปลา/อบจ./กรมเจ้าท่า และโทรศัพท์ ทั้งจังหวัดมี จำนวน 29,561 หมายเลข หมู่บ้านที่ยังไม่มีโทรศัพท์พื้นฐาน 454 หมู่บ้าน

3.7 ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม

จังหวัดปัตตานีมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เป็นงานประเพณีที่ทำกันทุกปี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้ายตามจันทรคติของจีน ซึ่งจะมีการสมโภชแห่แท่นรูปสลักไม้มะม่วงหิมพานต์ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และรูปพระอื่น ๆ ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี มีพิธีลุยน้ำข้ามแม่น้ำปัตตานี และมีพิธีการลุยไฟ ประเพณีชักพระอำเภอโคกโพธิ์ เป็นประเพณีดั้งเดิมมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 เมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ หรือเดือน 11 ของทุกปี พุทธศาสนิกชนในท้องที่อำเภอโคกโพธิ์ และใกล้เคียงจะชักลากเรือพระที่ตกแต่งอย่างสวยงาม และมีงานเฉลิมฉลองเป็นเวลา 5 วัน 5 คืน งานฮารีฮายอ เป็นการฉลองการเลิกถือศีลอดของชาวไทยมุสลิมในช่วงเดือน 9 ถึง เดือน 11 เป็นเวลา 30 วัน หลังจากเลิกถือศีลอดแล้วจะมีการไปชุมนุมที่มัสยิดกลางปัตตานี เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาอิสลามโดยพร้อมเพรียงกัน หลังจากนั้นจะมีงานฉลอง ประเพณีแห่เจ้าพ่อเล่าเอี้ยก้ง หรือประเพณีแห่พระอีก้ง ราววันแรม 2 ค่ำ และ 3 ค่ำ ณ บริเวณศาลเจ้าบางตะโล๊ะ ฝั่งตรงข้ามตำบลตะลุบัน และบริเวณศาลเจ้าแห่งใหม่ในเขตเทศบาลเมืองตะลุบัน อำเภอสาบบุรี โดยผลัดวันจัดงานสมโภชในแต่ละแห่งปีเว้นปี เจ้าพ่อเล่าเอี้ยก้งนี้เป็นที่นับถือ โดยมีเรื่องเล่าว่า เมื่อประมาณ 150 ปี มาแล้ว มีชาวประมงที่นับถืออิสลามได้ลากอวนติดเอาท่อนไม้ที่มีรอยแกะสลักเป็นรูปพระจีนขึ้นมาด้วย จึงจับโยนขึ้นไปบนหาด นายคงซึ่งนับถือศาสนาพุทธจึงยกขึ้นมาดูทำให้เกิดปาฏิหาริย์ คือนายคงซึ่งเป็นคุณทวดที่ฝ่าเท้าได้ทอดพระรูปนั้นไว้แน่น แล้วพาวิงย่ำ

ไปบนอกหน้าอันแหลมคม และได้วางรูปพระนั้นลงบริเวณที่ตั้งศาลเจ้าบางตะโล๊ะในปัจจุบัน ส่วน
 คุณพระราชนายกองก็หายเป็นปลิดทิ้ง ชาวบ้านจึงแห่แห่นกัน ไปดูและกราบไหว้บูชา ประเพณีลาซังหรือที่
 ชาวไทยที่นับถืออิสลามเรียกว่า “บูยอปีแน” เป็นพิธีฉลองนาหรือวังข้าว ปัจจุบันประเพณีนี้จะเหลืออยู่
 เฉพาะที่ตำบลควน อำเภอบะนาระ โดยจะจัดให้มีขึ้นภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วราวเดือน 5
 หรือเดือน 6 พิธีดังกล่าวจะมีการทำหุ่นรูปผู้ชาย ผู้หญิงจากฟางข้าวแต่ละหมู่บ้าน แล้วนำมาจัดคู่กันและ
 จัดเป็นข้าวต้ม ไข่ต้ม หลังจากนั้นผู้อาวุโสในหมู่บ้านหนึ่ง จะกล่าวคำบวงสรวงแต่งงานให้กับรูปซังข้าว
 เสร็จพิธีแล้วชาวบ้านก็ช่วยกันนำรูปดังกล่าวไปเก็บไว้อย่างดีมีระเบียบในนาใกล้กับที่ตั้งศาลเพียงตาก่อน
 จะแยกย้ายจากกัน จุดประสงค์ของประเพณีนี้เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณเจ้าแม่โพสพ หรือพระเจ้าที่
 คลบบันดาลให้พืชผลอุดมสมบูรณ์ และเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงหลังการเก็บเกี่ยว

3.9 วิสัยทัศน์จังหวัดปัตตานี

“จังหวัดปัตตานี เมืองสันติสุขและสันติภาพ: บนพื้นฐานของสังคมพหุวัฒนธรรม มีคนเก่ง
 คนดีมีความสุข ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน ท่ามกลางความหลากหลายทาง วัฒนธรรม
 มากล้นศักยภาพทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์และ
 งดงาม มีความเป็นธรรมรัฐด้านการเมือง การปกครอง เป็นศูนย์กลางการผลิตและอุตสาหกรรมเกษตร
 การประมง คมนาคมทางทะเลและทางอากาศสู่ระดับนานาชาติในกระแสไทยภีวัฒน์และโลกาภีวัฒน์”

บทที่ 3

วิถีชีวิตชุมชนประมงแหลมนก

ชุมชนประมงแหลมนก เป็นชุมชนประมงเกิดใหม่ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เมื่อปี พ.ศ.2523 หมู่บ้านจะอยู่เขตในการปกครองของหมู่ที่ 3 ตำบลบานา ต่อมาได้ประกาศยกฐานะเป็นหมู่ที่ 9 ตำบลบานา เนื่องจากทางราชการเห็นว่าหมู่บ้านมีประชากรหนาแน่นขึ้นมีการคมนาคมสะดวก มีพื้นที่ทั้งหมด 60 ไร่ ปัจจุบันการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่เป็นที่อยู่อาศัย ทำนาเกลือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการประมงและทำประมงชายฝั่งบริเวณหน้าหมู่บ้านในอ่าวปัตตานี

ข้อมูลทั่วไปชุมชนแหลมนก

ประวัติความเป็นมา

เริ่มจากมีกลุ่มชาวปานาละ เพชรบุรี และนครศรีธรรมราช ประมาณ 30 ครอบครัว ได้อาศัยอยู่ที่ท่าเรือน้ำลึก (เดิมเป็นที่ดินว่างเปล่าริมทะเลเป็นที่ติดริมน้ำปากอ่าวเป็นที่จอดเรือประมงของชาวประมง) ต่อมารัฐต้องการพื้นที่ดังกล่าวเพื่อทำเป็นท่าเรือสำหรับขึ้นเรือซ่อมแซมเรือหรือที่เรียกว่า คานเรือ รัฐได้ดำเนินการจัดหาที่อยู่ใหม่ให้ชาวประมงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวโดยการจัดสรรที่ให้เช่าในพื้นที่ดินแหลมนก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดริมทะเลปากอ่าวปัตตานี โดยในอดีตพื้นที่นั้นเป็นบริเวณที่ชาวประมงพื้นบ้านในละแวกใกล้ ๆ จะมาทำการประมงพื้นบ้าน เช่น วางอวน ทอดแห เบ็ดราว ตกเบ็ด ฯลฯ อีกหลาย ๆ วิธีการ และเมื่อวางอวนเสร็จแล้วก็จะมาพักบนริมหาด ก่อไฟ กินข้าว อย่างหอย ปู ปลา เพื่อรอเวลาวางอวนและขึ้นทะเลตงนี้ และบริเวณนี้จะมีความอุดมสมบูรณ์มีความหลากหลายทางชีวภาพมาก ชาวประมงส่วนใหญ่ที่มาหากินในแถบนี้มาจากคันหยงลูไล๊ะ บานา ปาละ บาราโหม คาโต๊ะ บูดี ตือโละสะมิ แล ยูโย ยะหริง บางปู ไต่ะโสม ฯลฯ และอีกหลาย ๆ หมู่บ้าน หลาย ๆ ตำบลที่ติดต่อกับเขตทะเลชาวประมงมักจะเรียกที่บริเวณนี้ว่า “*ปาลือบือตัง*” นอกจากนั้นในบริเวณนี้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงได้เข้ามาทำนาเกลือ ทำแล้วไม่ได้ผลเพราะพื้นที่เป็นพื้นที่น้ำท่วม เต็มไปด้วยปูทะเล (ปูที่นำมาดองเป็นปูดองเพื่อใส่ในส้มตำ) และปูดำ พื้นที่เป็นที่ต่ำทำให้น้ำท่วมขังเข้านาบ่อย ๆ ต่อมาจึงไม่มีใครมาใช้เป็นพื้นที่ทำนาเกลือ ชาวบ้านจึงเปลี่ยนไปทำนาเกลือในพื้นที่ที่สูงกว่าซึ่งจะอยู่บริเวณใกล้ ๆ กัน ลักษณะของดินเป็นดินเปรี้ยว ดินเป็นดินเหนียวทำการเกษตรไม่ได้ ชาวบ้านจึงปล่อยให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าเสม็ดขึ้นเต็มพื้นที่ เป็นที่ดินว่างเปล่าองค์การบริหารจังหวัดปัตตานีเป็นผู้ดูแล

ชุมชนประมงแหลมนกเป็นชุมชนประมงที่เกิดขึ้นใหม่หลังปี พ.ศ.2523 สืบเนื่องจากทางจังหวัดปัตตานีได้กำหนดนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัด โดยตามแผนได้กำหนดให้จัดทำท่าเทียบเรือประมงขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้กลุ่มชาวประมง และลูกเรือประมงขนาดใหญ่ที่เคยมาแวะพักและตั้งหลักแหล่งในบริเวณหลังบ้านรองผู้ว่า (บริเวณปากน้ำ) คนกลุ่มนี้จะเป็นชาวบ้านในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็น

ชาวประมงที่ย้ายมาจากอำเภอปะนาเระ เป็นกลุ่มคนที่มีฐานะยากจนมาก และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นลูกเรือประมงที่มาแวะพักเป็นการชั่วคราว จนกระทั่งมีความรู้สึกรู้ว่าที่บริเวณอ่าวปัตตานีมีความสมบูรณ์ทางด้านชีวภาพและมีความเหมาะสมในการทำอาชีพประมง จึงได้ย้ายครอบครัวซึ่งอยู่ต่างจังหวัดมาร่วมอยู่ด้วย ซึ่งจะสร้างที่พักเป็นเพิงเล็ก ๆ หรือบ้านที่มีลักษณะเรือถอนได้ง่าย และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นชาวประมงที่อาศัยอยู่ในบริเวณท่าเรือน้ำลึกซึ่งจะมีชาวประมงจากจังหวัดต่าง ๆ มาอาศัยอยู่เช่น ชาวปาดานะ เพชรบุรี สงขลาและนครศรีธรรมราช เป็นต้น เมื่อจังหวัดได้กำหนดแผนในการพัฒนาดังกล่าว จึงได้จัดย้ายกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวออกนอกพื้นที่ไปอยู่ที่หมู่บ้านแหลมนกมีเนื้อที่ทั้งหมด 800 ไร่ ชาวบ้านใช้เป็นที่อยู่อาศัย 60 ไร่ ส่วนที่เหลือเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม และพื้นที่ทำนาเกลือ หมู่บ้านแห่งนี้อยู่ใกล้กับท่าเทียบเรือประมง ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มประกอบอาชีพในกิจกรรมการประมงทั้งสิ้น จึงได้เลือกพื้นที่แหลมนกเป็นพื้นที่ในการอยู่อาศัยและผนวกกับแหลมนกเป็นพื้นที่ที่ยื่นออกไปในทะเลเป็นพื้นดินตกตะกอนและมีนกอาศัยชุกชุมมาก เป็นป่าเสม็ดมีความอุดมสมบูรณ์มีน้ำท่วมขังและมีสัตว์น้ำอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก นางซาลาเมะ แวยูโซ๊ะ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2546) เล่าว่า “เมื่อก่อนลงจากหัวบันไดบ้านก็จะมีปูดำมาคลานอยู่แถวหน้าบ้านแล้ว ไม่ต้องออกไปหาปลาไกล ออกเรือไปหน้าหมู่บ้านก็ได้ปลาแล้ว น้ำที่ออกทะเลจะเป็นน้ำที่ของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงก็จะออกไปทำงานที่ทำเรือ ทำปลาหมึก หรือแยกปลาจากเรือขนาดใหญ่ เรือประมงน้ำลึก” ทางจังหวัดเลือกแหลมนกเป็นพื้นที่ที่ให้ชาวบ้านอพยพมาอยู่โดยได้จัดแบ่งพื้นที่ให้เป็นล๊อค ล๊อคหนึ่งกว้างประมาณ 200 ตารางวา ราคาเช่าที่ล๊อคละ 35 บาทต่อปี (ต่อมาค่าเช่าพื้นที่ได้ปรับเป็น 600 บาทต่อปี แต่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือมีหลายครัวเรือนไม่ชำระค่าเช่าที่ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเป็นเวลายาวนานมากที่ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะต้องแก้ไข) บ้านที่สร้างอยู่อาศัยในอดีตส่วนใหญ่จะสร้างลักษณะเป็นเพิง พออยู่ได้ เส้นทางคมนาคมเป็นถนนดินแดงไม่มีน้ำและไฟใช้ ในช่วงแรกจะมีผู้มาอยู่อาศัยประมาณ 30 – 50 ครัวเรือน หลังจากนั้นจะมีลูกเรือประมงชาวประมง และผู้คนจากหลากหลายอาชีพเข้ามาอยู่อาศัย เพราะค่าเช่าที่ดินมีราคาถูก และสามารถประกอบอาชีพได้หลากหลาย เช่น อาชีพประมง ธุรกิจส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับการประมง ค้าขาย และรับจ้างเกี่ยวกับการประมง เช่น ผู้ชายจะค้าหอย วางอวนปลากระบอก ลากหอย วางลอบ วางเบ็ด วางอวน ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ส่วนผู้หญิง นอกจากเป็นแม่บ้านแล้ว ก็รับจ้างทำปลาหมึก ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

การคมนาคม

จากตัวเมืองที่ว่าการอำเภอเมืองปัตตานี ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร เส้นทางไปตามถนนสายนาเกลือ สุดทางแยกไปนราธิวาสจะเป็นชุมชนแหลมนก ไม่มีรถยนต์โดยสารรับจ้าง หากจะเดินทางต้องเหมารถรับจ้างตุ๊กตุ๊ก ราคาประมาณ 50 – 100 บาท (ไป – กลับ) ส่วนระยะทางจากสะพานปลาท่าเทียบเรือมีระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร ตามถนนสายท่าเทียบเรือ – แหลมนก นั่งจักรยานยนต์รับจ้างราคาประมาณ 20 – 30 บาท ต่อคน นอกจากนี้ในชุมชนจะมีคิวรถจักรยานยนต์รับจ้างตั้งอยู่ที่หน้าศูนย์พัฒนา

เด็กเล็กเริ่มตั้งแต่ 05.30 น. – 22.00 น. (ผู้ขับรถจักรยานยนต์รับจ้างจะเป็นชาวบ้านภายในชุมชน มีประมาณ 10 กว่าคัน) ค่าโดยสารเข้าตัวเมืองต้องตรงกับผู้ขับรถรับจ้าง

ถนนสาธารณะเข้าชุมชนได้สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2501 เป็นถนนดินลูกลัง เนื่องจากบริเวณนี้เป็นบริเวณที่ทำนาเกลือของชาวบ้านในหมู่บ้านตันหยงลูโล๊ะ ชาวบ้านใช้ถนนดินลูกลังเพื่อขนถ่ายเกลือ เมื่อปี พ.ศ.2523 ชาวบ้านในชุมชนแหลมบกได้มาตั้งที่อยู่อาศัยจึงได้อาศัยใช้เส้นทางนี้เป็นเส้นทางสัญจรคมนาคมกับภายนอกชุมชน แต่ลักษณะของเส้นทางเป็นทางเดินถนนดิน ช่วงฤดูฝนการสัญจรไปมาภายนอกชุมชนไม่สะดวกลำบากมาก เป็นหลุมเป็นบ่อน้ำท่วมขังตลอดเส้นทาง และ ในช่วงฤดูแล้งจะมีฝุ่นละออง หากจะติดต่อภายนอกชุมชนจะต้องเตรียมเสื้อผ้าสองชุดเพื่อจะได้นำไปเปลี่ยน ไมอย่างนั้นจะสกปรกด้วยโคลนและฝุ่นเป็นอย่างมาก และชาวบ้านไม่มีรถรับส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือในตัวเมืองต้องเดินเท้าออกไปเรียนหนังสือในตัวอำเภอเสี่ยงภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินมากเพราะเส้นทางเปลี่ยนมีช่องโศกเกิดขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ.2535 กรมทางหลวงเริ่มทำถนนลาดยางแอลพีคัต สายนาเกลือไปนราธิวาส และได้ราดยางไปจนถึงชุมชน ทำให้การคมนาคมสะดวกมากทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้นเป็นลำดับต่อมาจนถึงปัจจุบัน

สภาพทางกายภาพ

บริเวณชุมชนประมงแหลมบก หมู่ที่ 9 เป็นส่วนหนึ่งของตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ตั้งอยู่ตรงปลายแหลม ในบริเวณด้านอ่าวปัตตานี มีเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดทะเลอ่าวปัตตานี
ทิศใต้	ติดนาเกลือ
ทิศตะวันออก	ติดทะเลอ่าวปัตตานี
ทิศตะวันตก	ติดลำคลองและนาทุ่ง

บริเวณชุมชนมีอาณาเขตส่วนใหญ่ล้อมรอบด้วยทะเล ซึ่งเดิมพื้นที่จะเป็นนาเกลือร้าง ที่ชาวบ้านชุมชนดั้งเดิมในบริเวณใกล้เคียงมาใช้ประโยชน์ทำนาเกลือ เช่น ชุมชนตันหยงลูโล๊ะ และ ชุมชนอื่น ๆ ในตำบลบานา เป็นต้น

สาธาณูปโภค

สภาพความเป็นชุมชนที่ดั่งขึ้นใหม่โดยผู้อยู่อาศัยมีอาชีพไม่มั่นคงในช่วงแรกที่มาอยู่อาศัย มาอยู่ในลักษณะแบบชั่วคราวไม่มีระเบียบในการสร้างบ้านเรือน จนกลายเป็นชุมชนแออัด ถึงแม้ว่ารัฐจะเป็นผู้วางนโยบายให้ย้ายถิ่นมาจากถิ่นฐานเดิมที่มาพักอาศัยชั่วคราวมาให้ตั้งชุมชนเป็นหลักแหล่งก็ตาม แต่รัฐก็ยังมองว่าเป็นชุมชนเนื่องจากผู้อยู่อาศัยมาตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน และไม่มีอาชีพที่มั่นคง และชาวบ้านยังไม่มีอำนาจในการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์การใช้ที่ดินและที่ดินยังเป็นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีอยู่ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องสาธารณูปโภคมากนัก ทำให้

ชุมชนไม่ได้รับการจัดการเกี่ยวกับสาธารณูปโภคจากรัฐเท่าที่ควรชาวบ้านต้องอาศัยความร่วมมือกันเอง และยื่นร้องทุกข์ขอความช่วยเหลือจากรัฐเท่าที่สามารถทำได้ตามความเหมาะสม

เส้นทางภายในชุมชน

ในปี พ.ศ.2523 ตามที่ชุมชนได้มาตั้งถิ่นฐานใหม่ ๆ นั้น ยังไม่มีเส้นทางภายในชุมชน เริ่มจากชาวบ้านช่วยกันลากถางป่าที่มีน้ำท่วมขัง และทำสะพานไม้เล็ก ๆ เป็นทางเดินเชื่อมไปยังบ้านต่าง ๆ และเชื่อมกับเส้นทางภายนอก ต่อมาชาวบ้านดำเนินการปรับพื้นที่เป็นถนนดินลูกรัง แต่ก็ยังเป็นเส้นทางเล็ก ๆ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2539 ได้เกิดน้ำท่วมในบริเวณชุมชนทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ยื่นร้องทุกข์ขอให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดดำเนินการปรับปรุงสาธารณูปโภคภายในชุมชน โดยได้ดำเนินการตัดเส้นทางภายในชุมชนได้แบ่งออกเป็นซอย ๆ ออกเป็น 5 ซอย เป็นถนนคอนกรีต

แต่อย่างไรก็ตามเส้นทางภายในชุมชนจะมีน้ำท่วมขังตลอดเวลา เพราะเนื่องจากไม่มีคูระบายน้ำ เมื่อชาวบ้านปล่อยน้ำเสียออกจากบ้านก็จะเอ่อล้นถนน และนอกจากนั้นภายในชุมชนได้มีการขนส่งผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเป็นประจำและเป็นจำนวนมากออกไปขายนอกชุมชนทำให้ถนนชำรุดเส้นทางเป็นหลุมเป็นบ่อในหลาย ๆ ซอยที่มีโรงงานขนาดเล็ก

ไฟฟ้า

เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่บนที่ดินว่างเปล่าเจ้าของที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิการใช้ที่ดิน ดังนั้นในช่วงแรกไฟฟ้าภายในชุมชนไม่มี ชาวบ้านอาศัยแสงสว่างจากเทียนไข ตะเกียง น้ำมันก๊าด หรือหากบ้านใดมีเรือกอลและก็จะใช้ตะเกียงเจ้าพายุอัดแก๊สจากเครื่องยนต์เรือจะให้แสงสว่างได้ดีกว่าบ้านเรือนอื่นๆ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2529 ชาวบ้านที่มาอาศัยกลุ่มแรกได้มีหนังสือร้องทุกข์ขอให้มีไฟฟ้าใช้ แต่ตามหลักทางราชการผู้มีไฟฟ้าใช้จะต้องมีทะเบียนบ้าน ชาวบ้านทำเรื่องร้องทุกข์ให้้องค์การบริหารส่วนจังหวัดออกทะเบียนบ้านให้ ้องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้พิจารณาให้มีสำเนาทะเบียนบ้านกับผู้ชำระค่าเช่าที่ดิน เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนอ้างว่าเป็นผู้มีรายได้น้อย ยากจนมากไม่สามารถชำระค่าเช่าได้ทำให้ทางรัฐต้องกำหนดเงื่อนไขขึ้นมาเพื่อเป็นการต่อรองระหว่างรัฐกับชาวบ้าน จึงทำให้การติดตั้งระบบไฟฟ้าได้รับไม่ทั่วถึง ผู้ที่ได้รับทะเบียนบ้านจะขอติดตั้งไฟฟ้าได้ และจะต้องร่วมออกค่าใช้จ่ายในการติดตั้งกระแสไฟฟ้า คือ ค่าเสา ค่าสายหลัก (สายเมน) และอุปกรณ์บางส่วน เหลือแล้วหลังคาเรือนละ 100 บาท ส่วนค่าใช้จ่ายในการติดตั้ง ค่ามิเตอร์ ค่า สวิตช์เบเกอร์ ค่าเสา ค่าสาย ชาวบ้านร่วมกันเฉลี่ยค่าใช้จ่ายครัวเรือนละประมาณ 750 บาท แต่ชาวบ้านบางส่วนที่ยังไม่มีทะเบียนบ้านก็ยังคงใช้ไฟฟ้าต่อบ้านของเพื่อนบ้าน โดยมีการรวมกลุ่มกันซื้อไฟฟ้ารายนิลละ 8 บาท ซึ่งต่างกับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ในละแวกเดียวกันมาราคาเพียงนิลละ 5 บาท อย่างไรก็ตามการติดตั้งไฟฟ้าก็มีปัญหา คือ ไฟฟ้าไม่เพียงพอจำนวนบ้านมีมากเกินไปกำลังไฟฟ้าทำให้ไฟฟ้าขัดข้องอยู่บ่อย ๆ ต้องรีบเปิดไฟฟ้าตั้งแต่ช่วงเย็น จากการสำรวจในปี พ.ศ.2545 มีผู้ขอจดทะเบียนติดตั้งไฟฟ้า จำนวน 160 ครัวเรือน นอกจากนั้นจะขอใช้

กระแสไฟฟ้าจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง การจดทะเบียนใช้ไฟฟ้าในหมู่บ้านแหลมนก จะเป็นการใช้ไฟฟ้าแบบชั่วคราว และการใช้ไฟฟ้าแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทบ้านอยู่อาศัยขนาดเล็ก และกิจการขนาดเล็ก

ประปา

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญของมนุษย์ สำหรับชาวบ้านภายในชุมชนประมงแหลมนกแล้วนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญ เพราะชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณริมทะเลน้ำทะเลท่วมถึงไม่มีน้ำจืดใช้ ในระยะแรกเริ่มมาตั้งถิ่นฐานไม่มีน้ำจืดใช้ ชาวบ้าน (อดีตผู้ใหญ่บ้านคำรณ แสงเดือน) ที่พอจะมีอุปกรณ์และรถจักรยานยนต์พ่วงข้างไปเอาน้ำจากสะพานปลาหรือนานๆ ครั้งจะมีรถน้ำจากส่วนราชการนำน้ำมาแจกชาวบ้าน ชาวบ้านจะใช้น้ำอย่างประหยัดมาก ๆ จะใช้น้ำเต็มถังก่อนแล้วรดด้วยน้ำจืดตาม 1 ชันเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาหาร และอย่างอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งอาบน้ำชำระร่างกายยังต้องปฏิบัติอย่างนั้น ต่อมาประมาณ 6 เดือนทางราชการก็มาเจาะบาดาลให้ใช้แบบโยก และเมื่อประมาณปี พ.ศ.2529 ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกัน โดยซื้อน้ำประปาและต่อระบบน้ำประปาจากเรือนจำกลางจังหวัดปัตตานีซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนประมาณกิโลเมตรกว่า โดยต่อท่อประปาและมีการสร้างถังเก็บน้ำและเครื่องสูบน้ำต่อท่อประปาไปยังครัวเรือนต่าง ๆ ซึ่งจะคิดค่าติดตั้งระบบประปาครัวเรือนละ 150 บาท และค่าน้ำประปายูนิตละ 7 บาท

แต่อย่างไรก็ตามปัญหาน้ำก็ยังมิ คือน้ำไหลไม่สม่ำเสมอและน้ำจะแดงเป็นคราบ แต่ราคาน้ำประปาก็ยังจะขึ้นราคาเป็นยูนิตละ 9 บาท ชาวบ้านครัวเรือนหนึ่งอาศัยอยู่ 3 คน จ่ายค่าน้ำเฉลี่ยประมาณเดือนละ 250 บาท ซึ่งเป็นปัญหาหนักมากสำหรับชาวบ้านที่มีรายได้น้อย แต่ชาวบ้านก็ไม่มีทางเลือกเพราะที่ตั้งของชุมชนอยู่ริมทะเลไม่สามารถหาแหล่งน้ำจืดจากที่อื่น ๆ ได้ เจาะใช้น้ำบาดาลไม่ได้น้ำจะมีรสเค็ม น้ำประปาจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก แม้ราคาจะแพงชาวบ้านก็ยินยอมจ่าย เพราะชาวบ้านใช้น้ำประปาดื่มน้ำ อาบน้ำ และซักล้าง มีผู้จดทะเบียนใช้น้ำประปาจำนวน 160 ครัวเรือน นอกจากนั้นจะใช้ระบบต่อจากครัวเรือนใกล้เคียงซึ่งจะเสียค่าน้ำประปาเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก

ประชากร

จำนวนประชากรในชุมชนซึ่งสำรวจในปี พ.ศ.2547 โดยฝ่ายพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีจำนวนประชากรประมาณ 1,395 คน ชาย 690 คน หญิง 705 คน มีครัวเรือนจำนวน 376 ครัวเรือน มีสำเนาทะเบียนบ้าน จำนวน 315 ครัวเรือน ตั้งแต่บ้านเลขที่ 1 – 295 เฉลี่ยสมาชิกภายในครัวเรือนประมาณ 3 – 5 คน ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างจังหวัด จำนวนตัวเลขในการสำรวจไม่แน่นอนเพราะมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและครัวเรือนตลอดเวลา ประชากรส่วนใหญ่เข้ามาอยู่ในชุมชน เพื่อต้องการหารายได้ในการดำรงชีพ คนกลุ่มใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มีช่วงอายุ 15 – 55 ปี เป็นกลุ่มคนวัยทำงานเป็นส่วนใหญ่

จากข้อมูลทั่วไปดังที่กล่าวมาข้างต้นในการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนประมงแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอมือ จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาใน 3 ประเด็น คือ ด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ผลการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการตั้งถิ่นฐาน

การศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอมือ จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น ชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐาน การเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และที่อยู่อาศัย ผลการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นต่าง ๆ คือ ชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐาน ประวัติชื่อบ้านและภาพสะท้อนวิถีชีวิต และภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากประวัติชื่อบ้านสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

ชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐาน ผลจากการศึกษาชื่อบ้านแหลมนก เป็นที่แหล่งที่ตั้งที่เกิดจากความเหมาะสมทางด้านภูมิศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในท้องถิ่น “แหลม” เป็นที่ตั้งบริเวณส่วนพื้นดินที่งอกออกมาในทะเลอ่าวปัตตานีและมีลักษณะคล้ายปากนก และผนวกกับเนื่องจากบริเวณนั้นเป็นแหล่งชุมนุมของนกนานาชนิดจึงมีชื่อว่า “แหลมนก”

ประวัติชื่อบ้านและภาพสะท้อนวิถีชีวิต การศึกษาประวัติชื่อบ้านและภาพสะท้อนวิถีชีวิตปรากฏว่า จากประวัติชื่อบ้านแหลมนกดังกล่าว สะท้อนให้เห็นชาวบ้านเลือกแหล่งที่อยู่อาศัยริมแม่น้ำลำคลอง เพราะต้องการใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค สะดวกในการคมนาคมขนส่ง เพราะในระยะแรกการคมนาคมขนส่งบริเวณนี้ใช้เฉพาะทางน้ำเท่านั้น โดยใช้ทะเลและลำคลองในการทำหากิน โดยเฉพาะการประมง ทั้งการประมงในลำคลองเล็ก ๆ และทะเลอ่าวปัตตานี ปัจจุบันคนในหมู่บ้านมีอาชีพส่วนใหญ่ คือการทำประมง และจากลักษณะปลายแหลมของดินที่งอกออกมาเป็นแหลมและมีลักษณะคล้ายปากนก ต่อมาเมื่อชาวบ้านย้ายมาตั้งบ้านเรือนมากขึ้นเป็นกลุ่มบ้าน จึงเรียกชื่อบ้านว่า “บ้านแหลมนก”

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากประวัติชื่อบ้านสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏว่า สะท้อนวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ คือ มีนกอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในบริเวณที่เป็นที่ดินงอกออกมาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “แหลม” เรียกเป็นชื่อ “บ้านแหลมนก” และเป็นแหล่งประกอบอาชีพประมงของชุมชนในบริเวณอ่าวปัตตานี

จากการศึกษาชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐานในชุมชนบ้านแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอมือ จังหวัดปัตตานี ชื่อบ้านจะตั้งตามสภาพทางภูมิศาสตร์ และปรากฏในคำนำหน้าชื่อบ้าน คือ บ้านแหลม ตามด้วยชื่อบุคคลหรือสัตว์ คือ นก จึงมีชื่อเป็น “บ้านแหลมนก” หรืออีกนัยหนึ่งลักษณะปลายแหลมมีลักษณะคล้ายปากนกจึงเรียกชื่อว่า “แหลมนก” และจากประวัติชื่อบ้านดังกล่าวได้สะท้อนวิถีชีวิตหลาย

ด้าน ด้านการตั้งถิ่นฐาน เช่น นิคมอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง และริมทะเล เป็นต้น ด้านเศรษฐกิจ คือ สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติคือ นก เป็นชื่อ “แหลมนก”

2. การเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน

การศึกษาการเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน ผู้วิจัยศึกษาในประเด็นการเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน และการสะท้อนวิถีชีวิตจากการเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐานสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

2.1 การเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน ในการศึกษาการเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐานนั้น ผู้วิจัยจะพิจารณาจากปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม โดยจะเลือกเฉพาะที่เป็นปัจจัยเด่น ๆ พร้อมให้เหตุผลประกอบ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

ปัจจัยการเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐานที่สำคัญคือ แหล่งน้ำ การคมนาคมขนส่ง และการประกอบอาชีพ ซึ่งคน ชาวบ้าน ได้กล่าวถึงปัจจัยในการเลือกตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านไว้คล้ายคลึงกัน สรุปได้ดังนี้

- 1) แหล่งน้ำ บ้านแหลมนกตั้งอยู่ริมทะเลที่มีลักษณะดินงอกออกมาเป็นแหลม ชาวบ้านสามารถใช้แหล่งน้ำในการประกอบอาชีพทางการประมงและการคมนาคมขนส่ง
- 2) การคมนาคมขนส่ง ในอดีตการคมนาคมขนส่งต้องพึ่งพาทางน้ำเพียงทางเดียว ชาวบ้านจึงนิยมตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำลำคลอง ริมทะเล ชาวบ้านแหลมนกใช้ทางเรือเพื่อออกสู่ทะเลอ่าวปัตตานี เพื่อติดต่อกับชุมชนใกล้เคียงและชุมชนที่ห่างออกไป ในอ่าวปัตตานี ต่อมาทางจังหวัดปัตตานีได้กำหนดนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัด โดยตามแผนได้กำหนดให้จัดทำท่าเทียบเรือประมงขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้กลุ่มชาวประมง และลูกเรือประมงขนาดใหญ่ที่เคยมาแวะพักและตั้งหลักแหล่งในบริเวณหลังบ้านรองผู้ว่า (บริเวณปากน้ำ) ไม่มีที่อยู่อาศัย จึงได้ย้ายครอบครัวดังกล่าว มาอยู่อาศัยในชุมชนประมงแหลมนก และทางราชการจึงดำเนินการจัดการทำถนนเชื่อมกับหมู่บ้านอื่น ๆ และภายในชุมชนชาวบ้านจึงนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนน แต่อย่างไรก็ตามในช่วงแรกถนนที่เชื่อมยังเป็นถนนดินลูกรังยังไม่สะดวกในการคมนาคมขนส่ง

- 3) การประกอบอาชีพ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงจึงเลือกอยู่ริมคลอง และริมทะเล เพราะสามารถทำการประมงได้ทั้งในลำคลองและอ่าวปัตตานี และน่านน้ำอ่าวไทย และอยู่ใกล้กับบริเวณท่าเทียบเรือขนาดใหญ่คือท่าเทียบเรือปัตตานี ซึ่งเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดอาชีพที่หลากหลายซึ่งเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมง จึงเป็นแหล่งที่เหมาะสมในการตั้งถิ่นฐาน

จากการศึกษาการเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน สรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญในการเลือกตั้งถิ่นฐานประกอบด้วย แหล่งน้ำ สภาพภูมิประเทศ การประกอบอาชีพ การคมนาคมขนส่ง และวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจากปัจจัยดังกล่าวสะท้อนวิถีชีวิตทั้งในด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การตั้งซื้อบ้านตามสภาพธรรมชาติของแหล่งตั้งถิ่นฐานชาวบ้านมีจุดประสงค์ในการเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐานเหมือนกัน ชาวบ้านมีอาชีพประมง และอาชีพที่ต่อเนื่องกับการประมง และการทำนาเกลือ ชาวบ้านมีรถจักรยาน จักรยานยนต์และรถยนต์ใช้ ชาวบ้านมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกมาก ชาวบ้านมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ไฟฟ้ามากขึ้น เป็นต้น

3. รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ผู้วิจัยศึกษาประเด็น รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่สัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏว่า รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ในเริ่มแรกการตั้งถิ่นฐานของประชากรกลุ่มแรกจะตั้งถิ่นฐานรูปแบบรูปแบบจัดกลุ่ม และในระยะที่สองจะตั้งถิ่นฐานต่อมาเมื่อทางจังหวัดปัตตานีได้จัดทำถนนเป็นซอยหลายซอยก็ตั้งถิ่นฐาน รูปแบบเรียงยาว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 2 ทาง คือ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

3.3.1 ด้านเศรษฐกิจ วิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) อาชีพคนในชุมชนคล้ายกัน การอยู่ร่วมกันน่าจะพึ่งพาอาศัยกันในการประกอบอาชีพ อาชีพที่คล้ายกันจะพึ่งพาอาศัยกันได้มาก
- 2) มีอาชีพการค้าและบริการในชุมชนหนาแน่น เมื่อบ้านเรือนมาจับกลุ่มหนาแน่นน่าจะเกิดอาชีพการค้าและบริการขึ้น มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับขนาดของชุมชน
- 3) ที่ทำมาหากินกับบ้านเรือนแยกจากกัน เมื่อมาจับกลุ่มกันแสดงว่าสถานที่ประกอบอาชีพคงอยู่แยกกับที่อยู่อาศัย ที่ทำมาหากินของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกเป็นออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ทำการประมงในอ่าวปัตตานีที่ทำมาหากินจะอยู่ในอ่าวปัตตานีและบริเวณอ่าวไทยหรือน่านน้ำ ส่วนอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมงก็จะทำในพื้นที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัย

3.3.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม วิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) สังคมสัมพันธ์ภายในชุมชนมีสูง เมื่อบ้านเรือนมาอยู่ใกล้กัน โอกาสที่พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนบ้านจะมีสูง เพราะประชากรที่ย้ายถิ่นมาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเหมือนกันและมีลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติจึงได้ย้ายถิ่นมาอยู่ด้วยกัน
- 2) ชาวบ้านพึ่งพาการคมนาคมขนส่งทางบก เพราะไม่ว่ารูปแบบจัดกลุ่มหรือรูปแบบเรียงยาว บ้านเรือนจะถึงริมถนน การคมนาคมขนส่งทางบกจึงเป็นสิ่งจำเป็น

จากการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ปรากฏว่ามี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบจับกลุ่มและรูปแบบเรียงยาว โดยกลุ่มที่จับกลุ่มจะเป็นกลุ่มที่มีลักษณะการดำเนินกิจกรรมทางอาชีพเหมือนกันและเป็นเครือญาติเดียวกัน ซึ่งจะเป็นกลุ่มดั้งเดิม ส่วนรูปแบบการตั้งถิ่นฐานสะท้อนวิถีชีวิตหลายประการ เช่น วัตถุประสงค์ในการเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐานเหมือนกัน บริเวณที่จับกลุ่มจะมีบริการสาธารณะ มีอาชีพการค้าและบริการในชุมชนหนาแน่นสังคมสัมพันธ์ในชุมชนมีสูง

4. ที่อยู่อาศัย

การศึกษาที่อยู่อาศัยของชาวบ้านชุมชนแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น รูปแบบที่อยู่อาศัย วัสดุที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย การอยู่อาศัย และ ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากที่อยู่อาศัยสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 รูปแบบที่อยู่อาศัย การศึกษารูปแบบที่อยู่อาศัยภาพสะท้อนวิถีชีวิต มี 2 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบติดดิน ชาวบ้านในชุมชนประมงแหลมนกส่วนใหญ่บ้านอยู่อาศัยเป็นรูปแบบติดดินชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของบ้านจากเดิมเป็นบ้านแบบยกพื้นมาเป็นบ้านแบบติดดิน อาจจะเป็นเพราะเปลี่ยนค่านิยม หรืออาจจะเป็นเพราะภาวะเศรษฐกิจก็เป็นได้ เพราะบ้านยกพื้นต้องใช้ วัสดุในการก่อสร้างที่แพงกว่า วัสดุที่หาง่ายในการก่อสร้างได้ยาก ประกอบกับภาวะการใช้ประโยชน์ ของบ้านเปลี่ยนไปบ้านติดดิน ห้องแถวนอกจากใช้ประโยชน์เพื่ออยู่อาศัยแล้วยังใช้ประโยชน์ในการ ประกอบอาชีพค้าขายเพราะลูกค้าสามารถมารับบริการได้สะดวก และประกอบอาชีพการทำธุรกิจที่ เกี่ยวเนื่องกับการประมงเพราะลูกค้าและลูกจ้างสามารถประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปได้ ซึ่งบ้านติดกันจะสะท้อนค่านิยมโดยการสร้างที่อยู่อาศัย ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้าน และการ ประกอบอาชีพที่ได้เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นรูปแบบบ้านลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้

2) รูปแบบยกพื้น ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกบางส่วนยังปลูกบ้านแบบ รูปแบบยกพื้น แต่มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับรูปแบบติดดิน คาดว่าอีกไม่นานรูปแบบบ้านแบบยกพื้น ก็จะหมดไป ที่ยังมีอยู่ส่วนมากเป็นบ้านที่มีอายุมากแล้ว บางบ้านเมื่อต่อเติมห้องครัว ห้องน้ำก็จะต่อ แบบติดดิน ทั้งนี้เป็นเพราะค่านิยมเปลี่ยนไปหรือฐานะทางเศรษฐกิจลดลงหรือประโยชน์ในการใช้ สอยเปลี่ยนหรือทั้งหลายสาเหตุรวมกัน ซึ่งรูปแบบบ้านลักษณะนี้จะเป็นชาวบ้านกลุ่มที่ย้ายถิ่นมาจาก จังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ และกลุ่มชาวบ้านที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านที่ นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นกลุ่มดั้งเดิม

วัสดุที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัยพร้อมสะท้อนวิถีชีวิต การศึกษาวัสดุที่ใช้สร้างที่อยู่ อาศัยพร้อมสะท้อนวิถีชีวิต ผู้วิจัยได้ศึกษาและจำแนกวัสดุที่ใช้ในการทำพื้นบ้านทำด้วยปูนซิเมนต์มากกว่า ทำด้วยไม้ ซึ่งทำด้วยปูนซิเมนต์ร้อยละ 87.28 และทำด้วยไม้ร้อยละ 12.72

สะท้อนให้เห็นว่าบ้านเรือนมีรูปแบบเปลี่ยนไป คือ เปลี่ยนจากรูปแบบยกพื้นเป็น รูปแบบติดดิน ซึ่งจำเป็นต้องสร้างด้วยปูนซิเมนต์ ถ้าให้สวยงามมากขึ้นก็มีการปลูกเป็นแบบต่าง ๆ หรือ ลงหินขัด และน่าจะสะท้อนให้เห็นว่าไม้ที่ใช้ในการก่อสร้างหายากและราคาแพงกว่าปูนซิเมนต์ และ วัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์ต่างเปลี่ยนไป เพราะหากสร้างด้วยปูนซิเมนต์สามารถเดินได้ขณะสวม รองเท้า ซึ่งเหมาะกับบ้านที่ทำการค้าทำกิจกรรมแปรรูปสัตว์น้ำที่คนเข้าออกอยู่เป็นประจำ

1) ฝายบ้าน การศึกษาวัสดุที่ใช้ในการทำฝายบ้าน ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ อิฐและปูนซิเมนต์ ไม้ สังกะสี และอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏว่า วัสดุที่ใช้ในการทำฝาย ทำจากอิฐและ

ปูนซิเมนต์มากที่สุด คือ ร้อยละ 70.07 สะท้อนให้เห็นว่าไม้ที่ทำการก่อสร้าง หายากและราคาแพงกว่าอิฐและปูนซิเมนต์ อิฐและปูนซิเมนต์ทนทานต่อสภาพอากาศแบบร้อนชื้นได้กว่าไม้ อิฐและปูนซิเมนต์ดูแลและบำรุงรักษาได้สะดวกกว่าไม้

2) หลังคาบ้าน การศึกษาวัสดุที่ใช้ในการทำหลังคาบ้าน ผู้วิจัยได้แบ่งวัสดุออกเป็น 4 ประเภท คือ กระเบื้องดินเผา กระเบื้องปูนซิเมนต์ กระเบื้องลอนคู่ สังกะสี และวัสดุอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏว่า วัสดุที่ใช้ในการนำหลังคาบ้านทำจากกระเบื้องลอนคู่มากที่สุด คือ 71.66

สะท้อนให้เห็นว่ากระเบื้องลอนคู่อยู่ในความนิยมของชาวบ้านชุมชนแหลมนก เพราะก่อสร้างไม่ยุ่งยากใช้ไม้ประกอบในการมุงน้อย บ้านยุคใหม่เกือบทั้งหมดมุงบ้านกระเบื้องลอนคู่ส่วนบ้านมุงด้วยกระเบื้องดินเผาเป็นบ้านที่สร้างมานานแล้ว มักตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของกลุ่มบ้าน เหตุที่มีใช้เป็นอันดับที่สอง ก็เพราะเดิมแหล่งผลิตกระเบื้องดินเผาอยู่ที่บ้านโรงอ่าง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี สามารถหาซื้อได้สะดวก ในอดีตการมุงด้วยกระเบื้องดินเผาแสดงถึงฐานะของเจ้าของบ้านที่อยู่ในฐานะดี

3) โครงสร้างของบ้าน การศึกษาวัสดุที่ใช้ในการทำโครงสร้างบ้าน ผู้วิจัยได้แบ่งวัสดุออกเป็น 3 ประเภท คือ ไม้ ไม้และปูนซิเมนต์ และเหล็กและปูนซิเมนต์ ผลการศึกษาปรากฏว่าวัสดุที่ใช้ในการทำโครงสร้างของบ้าน ทำจากไม้และปูนซิเมนต์มากที่สุด รองลงมาทำจากเหล็กและปูนซิเมนต์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ประกอบธุรกิจและทำกิจกรรมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางทะเล ส่วนทำด้วยไม้จะน้อยที่สุดเป็นโครงสร้างพื้นจะเป็นยกพื้น และส่วนใหญ่จะเป็นผู้ทำประมงพื้นบ้านหรือทำงานรับจ้าง

4) รั้วบ้าน ผลการศึกษาวัสดุที่ใช้ในการสร้างรั้วบ้าน ปรากฏว่าร้อยละ 96 ของบ้านทั้งหมดไม่มีรั้วบ้าน เฉพาะที่มีรั้วบ้านส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ประกอบธุรกิจและทำกิจกรรมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางทะเล

สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ไม่มีรั้วบ้านเนื่องจากไม่มีบริเวณบ้านและมีพื้นที่ใช้สอยน้อยบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านห้องแถวชิดกัน และบ้านใกล้ ๆ กันก็เป็นลักษณะเครือญาติกัน การไม่มีรั้วบ้านทำให้เกิดความสะดวกในด้านสังคมสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ชาวบ้านยืนยันกันว่าการทำคุณงามความดีกับเครือญาติ เพื่อนบ้านมีความสำคัญกว่าการทำรั้วบ้าน และบ้านที่มีรั้วบ้านก็ทำเพื่อความสวยงามเท่านั้น นอกจากผู้ที่มีทรัพย์สินและทำกิจการเท่านั้นที่จำเป็นจะต้องมีรั้วบ้านเพื่อรักษาทรัพย์สินที่มีมูลค่า

5) อาคารประกอบอื่น ๆ ผลการศึกษาวัสดุที่ใช้ในการสร้างอาคารประกอบอื่น ๆ ปรากฏว่า อาคารประกอบอื่น ๆ มีอาคารทำกิจกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น อาคารทำปลาหมึก ปลาแห้ง และบริเวณดัมปลา ดัมหมึก ดัมกุ้ง ดัมหอยและทำกิจกรรมตากแห้ง เป็นต้น ซึ่งบ้านส่วนใหญ่จะมีอาคารประกอบเพื่อทำกิจกรรมดังกล่าว ทำด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่หลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนคู่หรือสังกะสี ไม่ประณีตในการก่อสร้าง

สะท้อนให้เห็นว่าการประกอบอาชีพของชาวบ้านในปัจจุบัน จำเป็นจะต้องมีพื้นที่เพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ไม่มีการสร้างศาลาหน้าบ้าน และใช้บริเวณเพิงหน้า

บ้านหรือในตัวบ้านได้โดยสะดวก ผู้ขายนิยมใช้ร้านน้ำชาในหมู่บ้านเป็นที่พบปะกัน ส่วนใหญ่ผู้หญิงจะพบปะกันในแหล่งที่ประกอบกิจกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์และร้านค้าในหมู่บ้าน

การอยู่อาศัย ผลการศึกษาปรากฏว่า บ้านเรือนส่วนใหญ่จะกันเป็นห้องนอน 1-2 ห้อง ส่วนตอนหน้าบ้านเป็นที่โล่งใช้รับแขกและทำกิจกรรม ที่เกี่ยวกับการทำธุรกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำหรือค้าขาย บ้านรูปแบบที่ดินจะมีห้องน้ำแยกอีกต่างหาก จากการสังเกตภาคสนาม สรุปได้ว่า บ้านเรือนชาวบ้านชุมชนประมงแหลมมกส่วนใหญ่จะกันห้อง 1 ห้อง ทางด้านหลังของบ้านใช้สำหรับนอนของบุตรสาวหรือพ่อแม่ ส่วนบุคคลอื่น ๆ หรือแขกที่มาเยี่ยมเยือนจะนอนบริเวณที่โล่งหน้าบ้าน ที่โล่งส่วนตอนหน้าของบ้านมีพื้นที่ประมาณครึ่งของบ้านใช้เอนกประสงค์ เช่น เป็นที่วางโทรทัศน์ วิทยุ ตู้เสื้อผ้า โต๊ะ ชุดรับแขก ฝ้ายบ้านโซฟาบุคคนที่เคาะพนักหรือเจ้าของบ้าน ลูกหลาน บริเวณที่โล่งส่วนหน้าของบ้านใช้รับแขก ประกอบอาชีพและใช้หลับนอน ส่วนหลังสุดของบ้านจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนครัว และห้องน้ำขนาดเล็ก โดยห้องน้ำจะสร้างในที่ลับตามองจากส่วนหน้าบ้านไม่ค่อยเห็น นอกจากนั้นบางบ้านที่มีฐานะยากจนไม่มีห้องนอนใช้ห้องน้ำของบ้านข้างเคียง ซึ่งบ้านลักษณะนี้ส่วนใหญ่เจ้าของบ้านจะเป็นลูกจ้างเรือหรือลูกจ้างสถานประกอบการที่ทำธุรกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ซึ่งบ้านจะอยู่ใกล้กับอาคารที่ประกอบกิจกรรม

สะท้อนให้เห็นว่าการอยู่อาศัย เน้นความสัมพันธ์ภายในครอบครัวโดยทุกคนจะอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาบริเวณที่โล่ง ส่วนหน้าของบ้านเพื่อรับชมโทรทัศน์หรือพักผ่อนในตอนกลางวัน ห้องน้ำเป็นของนารีงเกียจซึ่งสร้างไว้หลังสุดและอยู่ในที่ลับตา เพื่อนบ้านสามารถเข้าออกบ้านโดยสะดวก การประกอบอาชีพค้าขายหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ สามารถใช้ร่วมกับที่อยู่อาศัยหลับนอนได้ ซึ่งแสดงว่าที่อยู่อาศัยใช้ทั้งเป็นที่อยู่หลับนอน ประกอบอาชีพและสังคมสัมพันธ์

4.4 ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากที่อยู่อาศัยสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากที่อยู่อาศัยโดยภาพรวม ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 2 ทาง คือ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

- 1) ด้านเศรษฐกิจ สะท้อนรายได้ บ้านของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมมก เป็นบ้านถาวรที่มีขนาดใหญ่จำนวนร้อยละ 40 ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ประกอบธุรกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางประมง ส่วนบ้านถาวรขนาดเล็กส่วนใหญ่จะเป็นบ้านเช่า ที่เจ้าของแปลตาดำเนินสร้างขึ้นเพื่อให้ลูกเรือประมงเช่าจำนวนร้อยละ 20 และบ้านประมงชายฝั่งและรับจ้างหาเช่ากินค่าร้อยละ 40 การตกแต่งมีน้อย สะท้อนฐานะทางเศรษฐกิจ จากสภาพของที่อยู่อาศัย วัสดุที่ใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัย การตกแต่งภายในบ้านมีน้อย ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมมกจึงน่าจะมีเครื่องอำนวยความสะดวกไม่มากนัก นอกจากผู้ที่ประกอบธุรกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางประมงมีมีรายได้มากฐานะดีจึงมีกำลังซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก
- 2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย การพึ่งพาอาศัยเพื่อนบ้าน เนื่องจากบ้านเรือนใกล้กัน ไม่มีรั้วบ้านชาวบ้านจึงน่าจะพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มบ้านเดียวกันสูง และในระบบเครือญาติเดียวกัน นอกจากนั้นอาคารประกอบอื่น ที่เพื่อนบ้านได้ประกอบอาชีพรับจ้างแปรรูปผลิตภัณฑ์

ประมงทางทะเล ได้พบปะกันในลานทำกิจกรรมดังกล่าว และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เนื่องจากชาวบ้านใช้น้ำบ้านได้เอนกประสงค์ บุคคลในครอบครัวมีโอกาสพบปะกัน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจึงน่าจะมีสูง นอกจากว่าบุคคลในครอบครัวที่ไปทำงานกับเรือประมงทะเลเล็กที่จะกลับมา 15 วัน เท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์น้อย

2. ด้านเศรษฐกิจ

ในการศึกษาด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น การผลิต การจำหน่าย จำหน่าย และการบริโภค ผลการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การผลิต

ในการศึกษาการผลิตของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ผู้วิจัยได้คัดเลือกการผลิตที่สำคัญ 4 ประการ คือ การประมงทางทะเล การประมงพื้นบ้าน การเพาะเลี้ยงหอยแครง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงและการรับจ้าง และภาพสะท้อนวิถีชีวิตการผลิตที่สัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

2.1 การประมงทางทะเล ในชุมชนประมงแหลมนกมีชาวบ้านที่ทำประมงการทะเลมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าของเรือประมง (เจ้าของแพ) ซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ และกลุ่มลูกเรือประมง เป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากภาคอีสาน ประเทศพม่า และเขมร โดยสิ่งที่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งสองกลุ่มในชุมชนโดยจะมีขนาดของเรือ เครื่องมือประมง และจำนวนลูกเรือประมง มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ขนาดของเรือ การวัดขนาดของเรือมีความแตกต่างกันไป เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติจะใช้จำนวนตันกรอสเป็นเครื่องวัดระวางบรรทุก เช่น เรือขนาด 5 กรอส หรือเรือขนาด 5-10 กรอส จนถึงสูงกว่า 100 กรอส สำหรับกรมประมงใช้วัดขนาดของเรือความยาวของเรือ เช่น เรือขนาดความยาวต่ำกว่า 14 เมตร หรือความยาว 14- 18 เมตร ขนาด 18- 25 เมตร หรือ 25 เมตร ขึ้นไปเป็นต้น แต่กลุ่มเจ้าของเรือประมงและกลุ่มลูกเรือประมงในชุมชนประมงแหลมนกจะใช้จำนวนน้ำแข็งที่สามารถบรรทุกได้ในเรือเป็นเครื่องวัดขนาด เช่น เรือขนาดบรรทุกน้ำแข็งได้ 100 ชอง 200 ชอง 300 ชอง ไปถึง 500 กว่าชอง ถ้าเรือขนาดบรรทุกน้ำแข็งได้มากก็หมายถึงขนาดเรือที่ใหญ่มาก สามารถออกทะเลได้นานกว่า จำนวนลูกเรือก็จะมีมากกว่า ปริมาณน้ำแข็งที่บรรจุได้ในเรือแต่ละลำขึ้นอยู่กับขนาดของห้องน้ำแข็งในเรือซึ่งแต่ละลำจะมีขนาดไม่เท่ากัน ถ้าเรือขนาดใหญ่จำนวนห้องน้ำแข็งก็จะใหญ่และมากกว่า เช่น เรือขนาดบรรทุกน้ำแข็ง 100 กว่าชองออกทะเลได้นานประมาณ 10 วัน ใช้ลูกเรือประมาณ 6-7 รวมทั้งได้กุ้งเรือด้วย เรือขนาดบรรทุกน้ำแข็ง 200 ชอง สามารถออกทะเลได้ประมาณ 15 วันจำนวนลูกเรือ 10 คน

2.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการประมง เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนและหรือผู้ที่ประกอบอาชีพ ความนิยมของชาวประมงในชุมชนประมงแหลมนกเกี่ยวกับเครื่องมือประมงที่ใช้มีหลายประเภทซึ่งนายคลรหมาน เจ๊ะคูหมาน นายคอเลาะ คอเลาะ นายบีเคาะ นาทะ

นายประสงค์ อามาศสิดา นายสุริยา แผล่หมั่น นายโสรบ ใบเต้ และนางหรั่งเอียง แซ่โล้ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการประมงทะเลสามารถจำแนกได้ตามประเภทของสัตว์น้ำได้แก่

1.1.2.1 เครื่องมือประมงปลาผิวน้ำ ประกอบด้วย อวนล้อมจับ อวนลอย เครื่องมือประมงอวนล้อมจับที่สำคัญมี 6 ชนิด คือ อวนดำ อวนตังเก อวนล้อมซั้งและอวนลอยตะเกียง อวนล้อมปลากะตักและอวนติดปลาทุ ส่วนเครื่องมือประมงอวนลอยที่สำคัญชนิดเดียวคือ อวนลอยปลาอินทรี

1.1.2.2 เครื่องมือประมงสัตว์น้ำหน้าดิน มีความสำคัญและมีประสิทธิภาพสูงในการจับสัตว์ทะเลหน้าดินได้แก่ เครื่องมือประมงอวนลาก อวนรุน เครื่องมือประมงอวนลาก ส่วนใหญ่เป็นอวนลากแผ่นตะเฒ่ รองลงมาคืออวนลากคู่และอวนลากคานถ่าง

1.1.3 จำนวนลูกเรือประมงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนและหรือผู้ที่ประกอบอาชีพ ซึ่งจำนวนลูกเรือประมงจะขึ้นอยู่กับขนาดของเรือและเครื่องมือที่ใช้ในการประมง

1.2 การประมงพื้นบ้าน ในชุมชนประมงแหลมมกมีชาวบ้านที่ทำประมงพื้นบ้านมีจำนวนมาก ซึ่งเป็นชาวบ้านกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดในภาคใต้และ กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี โดยสิ่งที่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและปัจจัยที่ส่งผลต่อการประมงพื้นบ้านของชาวบ้านทั้งสองกลุ่มนี้ จากการศึกษาปรากฏว่าปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ดังที่ นายอับริม แชนา นายสมบัติ ยะพันธ์ นายสมาน โต๊ะเร้ง นายสามารถ พิทักษ์คุมพล และนายสัมพันธ์ แสงเดือน นายรอเซะ คำโอะ นายสมาน โต๊ะเร้ง นายคิหม๊ะ กาญจสดุ้ง นายมะดาโอะ สะมะาะ กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1.2.1 เครื่องมือประมง ซึ่งมีหลายประเภทดังนี้

1.2.1.1 อวนลอยกึ่ง 3 ชั้น (แซบวัย) ชื่อภาษามลายูท้องถิ่นเรียกว่าปูเกอูแค ตริหมอลา หลั่งมรสุม เปะ สัตว์น้ำที่จับได้คือกึ่งแซบวัย กึ่งหวาย จะทำการประมงบริเวณเขตน้ำลึก 4-6 วา ในเดือนตุลาคม, มกราคม-มีนาคม (ก่อนมรสุม 1 เดือน 3 เดือน) **ข้อสังเกต 1)** ในเขตน้ำลึกน้อยกว่า 4 วา จะติดของที่ไม่ต้องการ เช่น หอยหนาม หอยเม่น ฯลฯ **2)** ในเขตน้ำลึกกว่า 6 วา จะไม่มีกึ่งแซบวัย **3)** ชาวบ้านจะไม่วางอวนนี้บริเวณคอนทรายในทะเล เพราะไม่มีกึ่งแซบวัย (นิสัยกึ่งแซบวัยจะชอบฝังตัวตามทรายปนเลนในทะเล) **4)** จะไม่วางตามแนวปะการัง ไม้ ฯลฯ เพราะกลัวอวนขาด **5)** ในหมู่บ้านนี้จะไม่มีการวางอวนลาก ชาวบ้านจะใช้อวนกึ่งแซบวัยเป็นหลักแต่อาจจะติดปลาทุแยกบ้าง (ไม่แน่น) เพราะกึ่งแซบวัยราคาดีกว่า ปลาทุแยกราคาถูกกว่าและไม่มีพ่อค้ามารับซื้อในหมู่บ้าน **6)** วางวางกระแสน้ำ **เหตุผลที่ทำการประมงชนิดนี้ :** 1) เป็นฤดูกึ่งแซบวัย 2) คลื่นลมดี 3) น้ำเดิน/น้ำขึ้น 4) กึ่งมีราคาดี **เวลาประมง :** 05.00-12.00 เป็นส่วนมากกฎเกณฑ์ในการประมง 1) ไม่วางตามน้ำ 2) การวางอวนกึ่งในทะเลจะต้องทำเครื่องหมายที่เหมือนกัน (ธง ฟัน) เพื่อจะได้จับคู่ของอวนได้ถูกต้อง หลีกเลี่ยงการถูกใบพัดเรือลำอื่นและเนื้ออวนทับหรือพันกัน 3) เมื่อถึงสมอเรือแล้วเห็นอวนกึ่งของคนอื่นลอยตามกระแสน้ำเข้า

มาในสมจะต้องรีบสาวสมเรือขึ้น เพื่อไม่ให้ทำลายอวยกึ่งของคนอื่น และหากสมเรือไปทำลายอวยกึ่งของคนอื่นโดยเหตุสุวิสัยเจ้าของสมจะต้องขอโทษเจ้าของอวยที่มาพินิจสม 4) ในกรณีที่จะเรือผ่านอวยกึ่งของคนอื่น จะต้องระมัดระวังไม่ให้ใบพัดเรือไปทำลายอวยของผู้อื่น เพราะในกรณีนี้ตาย อวยจะลอยอยู่บริเวณผิวน้ำทะเล (เฉพาะกรณีอวยกึ่งใกล้ฝั่ง ถ้าเป็นอวยกึ่งแซบ้วยจะไม่เกิดเหตุการณ์นี้ เพราะเป็นอวยที่วางในบริเวณน้ำลึก อวยจะจมลงสู่ก้นน้ำทะเล)

1.2.1.2 อวนจมปู ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่าปูกะกือแด สัตว์น้ำที่จับได้คือปูม้าทำประมงบริเวณน้ำลึก 2-7 วา ห่างจากฝั่ง 1-5 กม. ในช่วงเดือน เมษายน-กันยายน **ข้อสังเกต:** 1) ไม่วางในเขตที่มีดอน (แบบเดียวอวยกึ่ง) 2) ออกไปยังใกล้ฝั่งยังใกล้ปูตัวใหญ่ 3) วางตามกระแสน้ำ เพราะไม่พึ่งกระแสน้ำ 4) น้ำใส ปูจะติดดีเพราะธรรมชาติของปูเคลื่อนไหวตลอดเวลา 5) บางครั้งถ้ามีลมตะวันตกเฉียงเหนือพัดแรงช่วง เม.ย.-ก.ย. มาเป็นครั้งคราวปูจะติดอวนมากเวลาทำประมง : 05.00-12.00 น. (ห่างจากฝั่ง 4-5กม.) 06.00-06.00 (ห่างจากฝั่ง 1-2 กม.) **กฎเกณฑ์ทำประมง** 1) วางอวนตามน้ำ ไม่วางอวนทับกันหรือไม่วางขวาง และทับกันไม่ได้ 2) ต้องทำธงเป็นเครื่องหมายให้คนอื่นรู้ 3) ต้องเอาหินถ่วงปลายอวนทั้ง 2 ด้าน เพื่อไม่ให้พัดไปตามกระแสน้ำไปทับอวนคนอื่น 4) เวลาที่มีคลื่นใหญ่ห้ามวางใกล้กัน เพื่อไม่ให้พันกัน 5) ถ้าอวนปูพันกันระหว่างเจ้าของ 2 รายขึ้นไป จะต้องมาช่วยกันแกะอวนและแกะปู รวมทั้งต้องแบ่งปูให้เท่าๆกัน 6) ถ้าอวนปูของเจ้าของรายหนึ่ง พันกับอวนปูของคนอื่นโดยไม่ทราบว่าเป็นเจ้าของจะต้องแจ้งประกาศให้ทราบเพื่อหาเจ้าของ ให้แกะปู เมื่อพบเจ้าของให้บอกว่าได้ปูเท่าไร หากเจ้าของอวนปูต้องการส่วนแบ่ง ยกให้กับคนที่ทำการแกะปูแกะอวน 7) ถ้าอวนของใครก็ตามถูกอวนลากลากไป ผู้พบเห็นจะช่วยกันตามหาไปประกาศกับเจ้าของเรืออวนลากเพื่อหาผู้ชดใช้ค่าเสียหาย

1.2.1.3 อวนลอยกึ่ง 3 ชั้น (กึ่งขาว) ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่าปูกะอูแดตรีหมอลาแปะ สัตว์น้ำที่จับได้คือกึ่งขาว กึ่งหาวาย กึ่งห้วมัน ทำประมงบริเวณชายฝั่งน้ำลึกประมาณ 1-2 วา ในเดือนกุมภาพันธ์-ตุลาคม **ข้อสังเกตในการทำประมง** 1) วางขวางกระแสน้ำ 2) ไม่วางบนดอน เพราะดอนใกล้ฝั่งจะมีหอยหนามมาก 3) ไม่วางแนวบริเวณปะการัง 4) ใกล้ฝั่ง จึงออกวางอวนได้สองรอบต่อวัน ในขณะที่อวนกึ่งแซบ้วยออกจากฝั่งไกลจึงวางอวนได้เพียง 1 ครั้งต่อวัน **เหตุผลที่ทำการประมง** 1) คลื่นลมดี 2) น้ำไหลน้ำขึ้นกึ่งจะติดดี เวลาทำประมง : 06.00-11.00 น.

1.2.1.4 อวนปลาทราย ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่าปูกะบูโล๊ะ สัตว์น้ำที่จับได้คือปลาทราย ทำประมงบริเวณ น้ำลึก 2-7 วา ในเดือนมีนาคม-กรกฎาคม **ข้อสังเกตในการทำประมง** 1) วางตามแนวชายฝั่ง (ตามกระแสน้ำ) 2) วางริมๆ ดอน 3) ส่วนใหญ่จะวางบนดินทราย 4) ผืนหนึ่งประมาณ 50 วา เรือลำหนึ่งใช้ 15-20 ผืน ความลึกของอวนประมาณ 1 วา ขนาดตาอวน 2 เซนติเมตร 8 เซนติเมตร 5) ถ้ามีเรือใหญ่ผ่าน ปลาจะหนีหมด 6) เวลาที่มีคลื่นลมวางไม่ได้ 7) พอวางอวนเสร็จ ต้องมีการไล่ปลาเพื่อให้ปลาไปติดอวน โดยกระทุมน้ำ เวลาทำประมง : 06.00-08.00 น.

1.2.1.5 อวนปลากระเบน ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่าปูกะปาณี สัตว์น้ำที่จับได้คือปลากระเบน ทำประมงบริเวณ น้ำลึก 2-4 วา ในเดือนมีนาคม-กรกฎาคม มีนาคม-มิถุนายน **ข้อสังเกต:** 1) วางขวางกระแสน้ำ 2) วางริมๆ ดอน 3) ส่วนใหญ่จะวางบนดินทราย 4) ผืนหนึ่งประมาณ 20 วา ลำหนึ่งประมาณ 20 ผืน ความลึกของอวน 2 วา ขนาดตาอวน 1.2 นิ้ว 5) วางได้ตลอด ยกเว้นคลื่นใหญ่ เรือออกจากฝั่งไม่ได้ เวลาทำประมง : 10.00-07.00 น. ของวันต่อไป

1.2.1.6 อวนปลาหมึก ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่าปูกะสูงง สัตว์น้ำที่จับได้คือ ปลาหมึก ปู ปลาจวด ทำประมงบริเวณ น้ำลึก 2-4 วา ในเดือนมีนาคม-พฤษภาคม **ข้อสังเกต:** 1) อวนผืนหนึ่งยาว 15 วา เรือลำหนึ่งใช้ 20-25 ผืน 2) วางตามกระแสน้ำ 3) วางตอนน้ำใส 4) วาง 2 ครั้งต่อวัน 5) การไปวาง มักจะคู่ไปปลาหมึกเป็นหลัก เวลาทำประมง : 06.00-12.00 น. และ 14.00-16.00 น.

1.2.1.7 อวนลอยกึ่งกลางคืน หรืออวนโย ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่าปูกะอูแด มาแล ปูกะลาบอ สัตว์น้ำที่จับได้คือ กุ้ง ส่วนปลา (จะติดอวนเล็กๆ น้อยๆ) ทำประมงบริเวณ น้ำลึก 1-2.5 วา ใน น้ำตื้นๆ 6) ต้องใช้ตะเกียงเจ้าพายุทั้งต้นสายและปลายสาย เวลาทำประมง : 18.00-06.00 น. **กฎเกณฑ์ในการทำประมง** 1) จะต้องมิตะเกียง 2 ดวง เพื่อเป็นที่หมายให้เห็นในเวลากลางคืน โดยตะเกียงจะอยู่หัวกับท้ายของอวน 2) ห้ามนอน ต้องเฝ้าอวนเพื่อไม่ให้อวนหาย ไม่ให้อวนลอยไปพันกับอวนของคนอื่น และไม่ให้สมอเรือไปพันกับอวนของผู้อื่น 3) ต้องมีไฟฉายเพื่อใช้ส่องสำรวจสภาพอวนของตนเอง และของผู้อื่น ใช้ส่องเวลาแล่นเรือ ใช้ส่องเวลาแล่นเรือข้ามอวนผู้อื่น 4) บนเรือจะต้องจุดไฟให้เห็นเรือลำอื่นมองเห็นได้ ไม่ชน และเป็นแสงสว่างในการแกะกุ้งออกจากอวน

1.2.1.8 อวนปูดำ ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่าปูกะกือเตบาตู สัตว์ที่จับได้คือ ปูดำ ปลาตุก ปลาทุกั้ง ปลาจ้องม้อง ทำประมงบริเวณ น้ำลึก 1 วา ได้ตลอดเวลา ยกเว้นช่วงมรสุม **ข้อสังเกต:** 1) วางอวนตรงที่เป็นดินเลน 2) ผืนหนึ่งยาว 50 วา ลำหนึ่งใช้ประมาณ 10 ผืน ความลึกประมาณ 1.5 วา ขนาดตาอวน 9 เซนติเมตร เวลาทำประมง : 18.00-24.00 น. ไปดู ถ้ามีปูวางต่อและไปยก 06.00 น.

1.2.1.9 เหล็กเกี่ยวปูดำ ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่ามาโฮยกือเต สัตว์น้ำที่จับได้คือปูดำ ทำการประมงบริเวณดินเลนตามชายฝั่ง และตามแนวชายฝั่งชายเลน ในช่วงฤดูร้อน น้ำแห้ง **ข้อสังเกต:** 1) ต้องหารู ถ้ำใหญ่ปูจะตัวใหญ่ 2) ต้องเอาเหล็กเกี่ยวไปเหยในรูก่อน ถ้ามีปูจะรู้สึก 3) ต้องขุดเลนประมาณ 1 สอก 4) แต่ละรูจะมีปู 1-2 ตัว 5) ช่วงน้ำขึ้นจะไม่ไป 6) บางรูจะมีงูอาศัยอยู่ เวลาทำประมง : กลางคืน

1.2.1.10 ใช้มือจับกุ้ง ปลา หอยเสียบ ปูดำ ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่ามาฮาอูคู มาฮาอือแก สัตว์น้ำที่จับได้คือ กุ้ง ปลาตุก หอยเสียบ ปูดำ ทำการประมงบริเวณดินเลน ป่าชายเลนริมทะเล (หอยเสียบ) ในช่วงน้ำแห้ง **ข้อสังเกต:** 1) ทำในช่วงน้ำลด 2) ใช้มือสัมผัส 3) ถ้าเป็นปลาตุก ต้องหารูกับเท้า พอเจอรูใช้มือจับ 4) ช่วงน้ำขึ้นจับไม่ได้ เวลาทำประมง : กลางวัน

1.2.1.11 หมวกแทงกุ้ง ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่า ญอเจ้าอูเด สัตว์ที่จับได้คือกุ้ง ทำการประมงบริเวณริมคลอง ในช่วงน้ำขึ้น **ข้อสังเกต:** 1) น้ำใสจะมองเห็นกุ้ง 2) ใช้แสงสว่างส่อง เช่น ตะเกียงไฟฉาย 3) ใช้หมวกที่ทำมาจากเข็มเย็บผ้าขนาดใหญ่ 4) น้ำแห้งจับไม่ได้ 5) น้ำขึ้นจะมองไม่เห็นกุ้ง เวลาทำประมง : กลางคืน

1.2.1.12 โพงพาง ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่า ปอแป สัตว์น้ำที่จับได้คือกุ้งขาวเล็ก กุ้งแสม (อูเดกือจ๊ะ) กุ้งเคย ทำการประมงบริเวณในลำคลองต้นหยงเปาว์ ในเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์ **ข้อสังเกต:** 1) ต้องวางโพงพางเวลากลางคืน เพราะกุ้งแสมจะฝังตัวในโคลนในเวลากลางวัน กุ้งจะออกหากินในเวลากลางคืน กุ้งจะลอยตามน้ำ 2) ต้องปักโพงพางตอนน้ำลง เพราะเวลาน้ำขึ้นกุ้งจะลอยไปหากินตามแนวป่าชายเลนเมื่อน้ำลงกุ้งมารวมกันบริเวณตรงกลางลำคลองที่เป็นจุดวางโพงพาง 3) เวลาน้ำหลาก (ฝนตกหนัก) จะปักกุ้งได้มากกว่าปกติเพราะกุ้งที่อยู่กลางป่าชายเลน จะลงมาอยู่กลางลำคลอง 4) ถ้าช่วงน้ำจืดมาก จะปักกุ้งไม่ได้เพราะกุ้งจะหนีไปอยู่บริเวณที่เป็นน้ำเค็ม **กฎเกณฑ์ในการทำประมง** 1) พื้นที่วางโพงพางในลำคลองเป็นมรดกตกทอด มีเจ้าของแน่นอน 2) ความกว้างของปากโพงพางของทุกคนต้องเท่ากันคือไม่เกิน 4-5 วา 3) ระยะห่างของโพงพางตามแนวยาวของลำคลองจะต้องทิ้งช่วงห่าง 40 วา เพื่อให้คนที่วางโพงพางหากินได้เหมือนกันทุกคน 4) เวลาจะปักไม้เพื่อวางโพงพาง เจ้าของโพงพางจะวางในแนวระนาบเพื่อไม่ให้มีปัญหาในการลำไปในเขตพื้นที่คนอื่น 5) ไม้ที่เป็นเสาโพงพางในช่องกลาง จะต้องให้เจ้าของโพงพางทั้ง 2 เจ้าของร่วมกันหาไม้และร่วมกันปักไม้ในคลอง เพราะเป็นการใช้เสาไม้ร่วมกัน 6) เชือกที่ผูกบริเวณปากโพงพางในช่องกลางเมื่อยกโพงพางแล้วจะต้องยกเชือกขึ้น เพื่อให้เรือที่อยู่ในคลองสามารถเดินทางเข้าออก 7) เสาโพงพางจะต้องมีช่องกว้างไม่เกิน 4.5 วา (ประมาณ 9 เมตร) 8) ระยะห่างระหว่างโพงพางตามแนวยาวของลำคลองโพงพางจุดที่ 2 จะต้องห่างจากจุดที่ 1 ประมาณ 40 วา (80 เมตร) เพื่อให้ทุกคนสามารถดักจับสัตว์น้ำได้โดยทั่วถึงกัน 9) จะต้องมีการเปิดช่องทางสำหรับให้เรือผ่านเข้าออกลำคลองสู่ทะเลได้ 10) ถ้าเจ้าของพื้นที่ในการวางโพงพางไม่ไปวางโพงพาง คนอื่นสามารถวางโพงพางในพื้นที่นั้นได้ แต่ถ้าหากเจ้าของพื้นที่มา คนที่ไม่ใช่เจ้าของจะต้องเก็บโพงพางขึ้น 11) จะต้องมีการติดตะเกียงบริเวณเสาต้นสุดท้ายที่ติดกับช่องทางเข้าออกของเรือที่จะผ่านออกสู่ทะเล เวลาทำประมงไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับน้ำขึ้นน้ำลง

1.2.1.13 อวนกุ้งขาวสามชั้น (ในคลอง) ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่า ปูกะอูเกปูเต๊ะ สัตว์น้ำที่จับได้คือกุ้งขาว กุ้งแสมใหญ่ ปลากระบอก ทำการประมงบริเวณในลำคลอง ได้ตลอดปี **ข้อสังเกต** 1) ส่วนใหญ่จะวางกลางคืนเพราะกุ้งจะไม่ฝังตัว กุ้งจะออกหากินตอนกลางคืน 2) จะวางช่วงน้ำขึ้นเพราะกุ้งขนาดใหญ่จะหากินในบริเวณที่ฝังตัวอยู่ ไม่ได้ขึ้นไปหากินตามแนวป่าเลน ชาวบ้านจะจับกุ้งนี้ได้ไม่มากนักต่อครั้ง แต่จะจับได้เรื่อยๆ 3) ลักษณะของอวนนั้นจะไหลไปหากุ้ง (ลอยไปตามน้ำ) ในขณะที่เป็นโพงพาง กุ้งจะไหลตามน้ำมาติดโพงพาง 4) จะไม่วางอวนบริเวณที่มีไม้ เพราะไม่มาติดอวน (ทำลายอวนของชาวบ้าน อวนขาด) **กฎเกณฑ์ในการทำประมง** 1) เนื่องจากพื้นที่ในคลองมีจำกัด ชาวบ้านที่วางอวนกุ้งจะมีการรอกิวเพื่อให้เสร็จเป็นรายๆ ไป เพื่อป้องกันการทะเลาะในหมู่บ้าน และแบ่ง

ป็นให้สามารถหากินได้อย่างทั่วถึง 2) ทำที่หมายด้วยโฟมทั้ง 2 ข้างของอวน เพื่อเป็นจุดสังเกตของเรือลำอื่นไม่ให้ไปพัดเรืออื่นทำลายอวน 3) ต้องเขาคิววางอวนในกรณีที่เนื้อที่ในการวางอวนกึ่งในคลองมีจำกัด หากมีเนื้อที่พอเพียงก็สามารถวางอวนได้อิสระ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกัน และให้มีการแบ่งปัน กระจายกันทำมาหากิน 4) อวนกึ่งนี้จะวางตอนกลางคืนเป็นส่วนมาก ชาวบ้านจะเฝ้าอวนไม่ให้ไปพันไม้เสาโพงพาง และคอยเฝ้าดูเวลาเรือเข้าออกจากคลองไม่ให้ไปทำลายอวน

1.2.1.14 หอยปูดำ ภาษามลายูท้องถิ่นเรียกว่าบีโตกือเตบาตู สัตว์น้ำที่จับได้คือปูดำ ทำการประมงบริเวณในลำคลองแนวป่าชายเลน ได้ตลอดปี **ข้อสังเกต** 1) ปูดำถ้าติดหอยแล้วจะออกได้ 2) ชาวบ้านจะเพียงแต่ไปสังเกตว่าเหยื่อปูหมดหรือยัง แล้วก็เติมเหยื่อใหม่ก็สามารถดักปูดำได้ต่อไป ชาวบ้านไม่ต้องเสียเวลามากในการเฝ้าหอย สามารถทำอย่างอื่นได้ 3) เป็นเครื่องมือที่จะจับปูดำได้ดีหากสภาพป่าชายเลนยังอุดมสมบูรณ์เพราะป่าชายเลนเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ แหล่งอาหาร ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์เป็นเครื่องล่ออย่างดี **กฎเกณฑ์ในการทำประมง** 1) ต้องวางเป็นแถวเพื่อเวลาเจ้าของไปเก็บจะไม่สับสนหรือไปเก็บของคนอื่น 2) ต้องทำสัญลักษณ์ไว้ที่หอยปูดำ เพื่อให้ทราบว่าเป็นใครเป็นเจ้าของ 3) ไม่มีข้อจำกัดในการวางหอย เพราะเป็นเครื่องมือขนาดเล็ก เคลื่อนย้ายได้ง่าย

1.2.1.15 แหกุ้ง ภาษามลายูท้องถิ่นเรียกว่า ยาลออุแด สัตว์ที่จับได้คือกุ้งขาว กุ้งแสม ทำการประมงบริเวณริมตลิ่งในคลอง ปากคลอง ในช่วงเดือนมกราคม-มีนาคม **ข้อสังเกต** 1) จะทอดแหตอนน้ำขึ้น เพราะกุ้งจะขึ้นมาหากินตามแนวป่าเลนและบริเวณริมตลิ่ง 2) ถ้าบริเวณน้ำหลาก (ฝนตกหนัก) ก็จะไม่ได้อะไร เพราะกุ้งจะกระจัดกระจายไปทั่วแนวป่าชายเลน

1.2.1.16 แหปลา ภาษามลายูท้องถิ่นเรียกว่า ยาลออีแก สัตว์น้ำที่จับได้คือปลากระบอก ปลากระพงขาว กระพงแดง ปลาเก๋า กุ้งกุลาดำ ปลาเสือดาว (บีแด) ทำการประมงได้ตลอดลำคลอง ในช่วงเดือน มกราคม-เมษายน **ข้อสังเกต** : ทอดแหเวลาน้ำลง เพราะเวลาน้ำลงน้ำจะขุ่น ปลาจะมองไม่เห็นแหก็จะถูกแหครอบได้ง่าย ปลาเหล่านี้จะชอบใช้สำหรับการช้อนตัว หากิน และน้ำไม่ไหลแรง ใช้หลบภัย (ต้องไม่ทอดแหไปติดไม้ เหวะขาด)

1.2.1.17 เบ็ดราว ภาษามลายูท้องถิ่นเรียกว่า งาวา สัตว์น้ำที่จับได้คือปลาดุกทะเล ปลาไหลทะเล (ชุมง) ปลาทูลิ่ง (คูแก) ปลากระพง ทำการประมงในลำคลอง ในช่วงเดือน มกราคม-เมษายน **ข้อสังเกต** 1) เมื่อวางเบ็ดราวจะต้องไปดูว่าเหยื่อยังมีหรือไม่ โดยไปดูทุกๆ ประมาณ 5 ชั่วโมง ว่ามีปลาติดหรือไม่ เหยื่อหมดหรือยัง หากหมดก็เปลี่ยนเหยื่อ 2) ปลาที่จับได้จากเบ็ดราว มักจะเป็นที่อยู่ในระดับตื้นน้ำ (ไม่ใช่กลางน้ำ) **กฎเกณฑ์ในการทำประมง** 1) เสาเบ็ดราวจะต้องโผล่พ้นผิวน้ำขึ้นมาให้สังเกตเห็นเพื่อให้เรือชนและเราเห็น ผูกเบ็ดหัวท้ายเพื่อถ่วงให้เบ็ดราวจมลงได้น้ำ 2) ไม่วางเบ็ดราวตรงที่มีการวางอวนกึ่ง เพราะเบ็ดราวจะไปเกี่ยวอวนกึ่งหรือแห 3) ต้องผูกทุ่นช่วงกลางเบ็ดราวเพื่อให้คนอื่นรู้ว่าเบ็ดราววางอยู่

1.2.1.18 อวนปลากระบอก ภาษามลายูท้องถิ่นเรียกว่า ปูเกอีแกบตานาะ ทำการประมงในลำคลองบริเวณน้ำตื้น ในช่วงเดือนพฤศจิกายน-มกราคม **ข้อสังเกต** 1) การวางอวน

ปลากะบอกจะสังเกตจากบริเวณผิวหนังว่ากระพื้อมหรือไม่ เพราะลักษณะของปลากะบอกจะอยู่เป็นฝูง เปลาขึ้นมาหายใจผิวหนัง จะมีแสงสว่างจากตัวปลาที่ทำให้ผิวหนังกระพื้อม ปลาที่ได้จากอวนชนิดนี้จะมีขนาด 8-10 ตัว ต่อ กิโลกรัม 2) การวางอวนจะค่อยๆ ล้อมอวนให้มิดวงแคบเข้าเรื่อยๆ ทำให้ปลาหนีไม่ได้

1.2.1.19 ยอ ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่า ตาโก สัตว์น้ำที่จับได้คือ ปลากะบอกเป็นส่วนใหญ่ ทำการประมงในป่าชายเลน ล่าคล่องเส้นเล็กๆ เพราะปลากะบอกจะไปหากินในป่าชายเลนเวลาน้ำขึ้น และไปเป็นฝูง ในช่วงน้ำขึ้น ตุลาคม-กุมภาพันธ์ ใช้มากในเดือนธันวาคม-มกราคม วิธีการประมงใช้ทางมะพร้าวหรือกิ่งไม้วางเป็นตัวล่อ

1.2.1.20 กุ้งเคย ภาษามาลายูท้องถิ่นเรียกว่า เนะ สัตว์น้ำที่จับได้คือจับกุ้งเคยเป็นฝูง ทำการประมงบริเวณริมฝั่งทะเลน้ำไม่ท่วมหัว ที่เป็นดินโคลนก็สามารถทำได้ ในช่วงหลังมรสุม เดือนมีนาคม-เมษายน วิธีทำประมงใช้แรงงานผู้หญิง ทำเป็นอาชีพเสริม

1.2.2 แหล่งน้ำ แหล่งน้ำที่อยู่ติดกับชุมชนมีอ่าวปัตตานีและลำคลองเล็ก ๆ ทั้ง 2 แหล่งน้ำเป็นแหล่งทำการประมงทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทำให้สะดวกในการเดินทางไปยังอ่าวปัตตานีของชาวบ้านในชุมชนบานาเพื่อทำการประมงและการทำงานเกลือ และนอกจากนั้นยังอยู่ใกล้ท่าเทียบเรือประมงขนาดใหญ่ที่สามารถขนถ่ายได้สะดวกและสามารถประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการประมงอีกทางหนึ่งด้วย

1.2.3 สัตว์น้ำ สัตว์น้ำทั้งในอ่าวปัตตานีและลำคลองเล็ก จะเหมาะในการทำประมง ปัจจุบันสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีลดลง แม้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงบ้าง แต่ชาวบ้านกลุ่มประมงพื้นบ้านยังทำการประมงเลี้ยงชีพได้จนถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามยังมีกลุ่มลูกเรือประมงรับจ้างออกเรือไปกับแพปลาขนาดใหญ่นอกน่านน้ำ และกลุ่มแพปลาที่รับซื้อสัตว์น้ำจากท่าเทียบเรือปัตตานี จากแหล่งน้ำและสัตว์น้ำดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก มีอาชีพการทำประมงและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการประมง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.2.4 สภาพทางภูมิศาสตร์ ประกอบด้วย ที่ตั้งชุมชน ชุมชนประมงแหลมนกตั้งอยู่บริเวณริมทะเลอ่าวปัตตานี ทำให้เหมาะในการเอาพื้นที่ส่วนนั้นทำเป็นท่าเรือ จึงทำให้เกิดท่าเรือประมงสภาพภูมิประเทศของทะเลอ่าวไทย มีลักษณะค่อยๆ ลาดเอียง ปกคลุมไปด้วยป่าและโคลนเลน เหมาะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำจากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้เกิดอาชีพการประมงพื้นบ้านบริเวณชายฝั่ง ภูมิอากาศ ทะเลอ่าวไทยบริเวณนี้ อยู่ในเขตอากาศร้อนชื้น จึงเหมาะกับการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำหลากหลายชนิด ทั้งกุ้ง ปลา ปู หอย จึงเหมาะในการทำประมงพื้นบ้าน

1.2.5 ทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 1) ภูมิปัญญาชาวบ้าน ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการประมงพื้นบ้านมาหลายร้อยปีแล้ว บุตรหลานได้รับการถ่ายทอดเรียนรู้และฝึกฝนในการทำประมงซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง จนบุตรหลานสามารถนำประสบการณ์ที่รับมาจนสามารถประกอบอาชีพการประมงเพื่อเลี้ยงชีพได้ 2) ค่านิยมในการประกอบอาชีพ ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกส่วนใหญ่ยังมีค่านิยมในอาชีพประมงสูงอยู่ จึงส่งผลให้อาชีพนี้ได้รับการสืบทอด

มาจนถึงปัจจุบัน 3)การศึกษา ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประกอบกับการชำนาญในการประมง จึงยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นส่วนใหญ่จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ค่านิยมในการประกอบอาชีพ และการศึกษา ส่งผลให้ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพประมงและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่ต่อเนื่องกับการประมง

1.2.6 วัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย วัสดุในการประมงมีไม่มาก ที่จำเป็นคือ เกลือ และ น้ำแข็ง อุปกรณ์ ประกอบด้วย เรือพาย เรือหางยาว เรือกอและ เรือท้ายหัก และเรือเครื่องยนต์ความยาวไม่เกิน 7.5 เมตร และอวนชนิดต่าง ๆ

1.2.7 กระบวนการทำประมงพื้นบ้าน จากการศึกษากระบวนการทำประมงพื้นบ้าน ปรากฏว่า ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 1) การเตรียมการทำประมง ในช่วงเช้าหลังจากกลับจากทำการประมง ผู้ออกประมงมักจะพักผ่อน ส่วนแม่บ้านก็จัดเตรียมดูแลความเรียบร้อยของเครื่องมือประมง บางครั้งอาจมีการซ่อมแซมเล็ก ๆ น้อย ๆ ช่วงบ่าย ๆ ฝ่ายสามีก็จะมาตรวจความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์อีกครั้ง และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นจะต้องใช้ในการออกทำการประมงในคืนนั้น

1.3 การเพาะเลี้ยงหอยแครง ในชุมชนประมงแหลมนกมีชาวบ้านที่ทำการประมงการการเพาะเลี้ยงหอยแครง ซึ่งเป็นชาวบ้านกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดในภาคใต้และ กลุ่มชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ โดยสิ่งที่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต และปัจจัยที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชาวบ้านทั้งสองกลุ่มนี้ จากการศึกษาปรากฏว่าปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ดังที่ นายศักดิ์ ทศนา นายสามารถ พัทธัญคุมพล นายสัมพันธ์ แสงเดือน นายสุชิน อ่อมอ้อ นายคอเลาะ แวอูมา นายถาวร ยิ้มสุด และนายราเชษฐ แววันจิต กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1.3.1 การทำฟาร์มเลี้ยงหอยแครง หอยแครงที่นิยมเลี้ยงทั่วไป เรียกว่า หอยแครงเทศ หอยแครงขุ่ย หอยแครงปากมูม หอยแครงมันหรือหอยแครงเบี้ยว เป็นหอยขนาดใหญ่ไม่มากนักเป็นหอยที่ชอบฝังตัวอยู่ตามซาดหาดโคลนหรือเลนละเอียดในบริเวณชายฝั่งทะเลจนถึงแนวที่อยู่ห่างฝั่งออกไปประมาณ 2 กิโลเมตร หอยแครงจะมีนิสัยชอบฝังตัวอยู่ในโคลน ลึกตั้งแต่ประมาณ 1 - 12 นิ้ว โดยเราจะสังเกตเห็นเป็นรูจำนวน 2 รู ที่ผิวดินซึ่งเป็นช่องทางน้ำเข้าและออก และสามารถเห็นรอยเคลื่อนที่ของหอยเป็นร่องๆ โดยใช้เท้าในการเคลื่อนที่เพื่อหาอาหาร หลบหลีกศัตรูและเพื่อหาสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมหอยแครงจะขึ้นมาที่ผิวดินเมื่อน้ำขึ้นเพื่อหาอาหาร และจะฝังตัวได้ดินเมื่อน้ำลงเพื่อป้องกันน้ำออกภายนอกตัวหอย แต่จะเปิดฝาทั้งสองเล็กน้อย โดยจะยังมีสภาวะการไหลเวียนของน้ำและการหายใจเกิดขึ้นตามปกติภายในเปลือก

1.3.2 การเลือกทำเลเลี้ยงหอยแครง การเลือกทำเลที่ตั้งฟาร์มเลี้ยงหอยแครงมีผลต่อเศรษฐกิจรายได้ของผู้เลี้ยง ซึ่งการเลือกทำเลดังนี้

- 1.3.2.1 การเลือกชายฝั่งทะเลที่มีหอยเกิดอยู่ตามธรรมชาติ หรือสามารถหาพันธุ์หอยได้สะดวก
- 1.3.2.2 การเลือกลักษณะพื้นที่ ต้องเป็นหาดโคลนเรียบ มีความลาดเอียงเล็กน้อย
- 1.3.2.3 ดินเป็นดินเลน ดินโคลนละเอียด หรือดินเหนียวปนทราย
- 1.3.2.4 ความลึกของน้ำบริเวณแหล่งเลี้ยงประมาณ 0.5 - 1 เมตร
- 1.3.2.5 ความเค็มของน้ำบริเวณแหล่งเลี้ยงควรเปลี่ยนแปลงอยู่ในช่วง 10-30 ส่วนในพัน
- 1.3.2.6 ไม่ควรอยู่ใกล้แหล่งโรงงานอุตสาหกรรม
- 1.3.3 รูปแบบการเลี้ยง มี 2 รูปแบบคือ การเลี้ยงแบบดั้งเดิมและการเลี้ยงแบบพัฒนา
- 1.3.4 การเตรียมแปลงเลี้ยงและการรวบรวมพันธุ์หอยแครง มีวิธีการดังนี้
- 1.3.4.1 แยกลูกหอยแครงออกจากเศษขยะและวัสดุต่างๆ ทำความสะอาดนำไปบรรจุในถุงปุ๋ย ถุงละประมาณ 60 กิโลกรัม ใช้น้ำทะเลราดกระสอบจนชุ่มจึงเขย่าปากถุง
- 1.3.1.2 นำถุงลูกหอยขึ้นบรรจุทุก ใช้ด้านยาวของกระสอบวางตัวรอด และไม่คลุมถุงหอยจนทึบ สามารถให้ลมผ่านไปมาได้สะดวก
- 1.3.1.3 ไม่ควรให้ลูกหอยถูกน้ำจืดหรือแดดโดยตรง ควรเดินทางในตอนกลางคืน
- 1.3.1.4 ระยะเวลาในการลำเลียงลูกหอยไม่ควรเกิน 36 ชั่วโมง ตั้งแต่บรรจุจนถึงแปลงหว่าน
- 1.3.5 การหว่านลูกหอยลงแปลงเลี้ยงและการจัดการดูแลรักษา
- 1.3.5.1 ชั่งน้ำหนักหอยทั้งกระสอบ
- 1.3.5.2 นำลูกหอยออกมาชั่งให้ได้น้ำหนัก 1 กิโลกรัม แล้วนับจำนวนลูกหอย
- 1.3.5.3 คำนวณจำนวนลูกหอยในแต่ละกระสอบ
- 1.3.5.4 จดขนาดแปลงหอยที่แบ่งได้
- 1.3.5.5 ทราบความต้องการหว่านหอยในอัตราความหนาแน่น ตัว/ตารางเมตร หอยขนาดเล็ก 1,500 ตัว/กิโลกรัมขึ้นไป หว่านในอัตรา 600 ตัว/ตารางเมตร หอยที่มีขนาดโต หว่านในอัตรา 300-500 ตัว/ตารางเมตร
- 1.3.5.6 คำนวณการใช้หอยต่อแปลง ($400 \times 400 = 160,000$ ตัว หรือ 6.6 กระสอบ)

1.4 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ในชุมชนประมงแหลมนกมีชาวบ้านที่ประกอบอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางทะเล มี 3 ประเภท คือ ประเภทเจ้าของกิจการขนาดปานกลาง ถึงขนาดใหญ่ ซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ และกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดในภาคใต้ ประเภทแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงขนาดเล็กในครัวเรือน เป็นชาวประมงพื้นบ้านกลุ่มที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี และประเภทรับจ้างแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางทะเล เป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากภาคอีสาน ประเทศพม่า และเขมร ซึ่งการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงทั้งสามประเภทส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวและครัวเรือน ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ประมงของชุมชนแหลมนกที่มีมาก คือ กุ้งแห้งฝอย กุ้งแห้ง หมึกแห้ง ปลาเค็ม ข้าวเกรียบ ปลากะตักเค็ม กระเพาะปลา ปลาหวาน หูปลาฉลาม หูปลาโรนัน และอื่น ๆ ที่ต่อเนื่องกับการแปรรูป เช่น จี๋หมึก เปลือกกุ้ง เป็นต้น ในการศึกษาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง กระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ผลกระทบต่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชาวบ้านทั้งสามประเภท มีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ปรากฏว่าประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ดังที่ นายคำณ แสงเดือน นายไชยา ศรีทับทิม นายเชิดศักดิ์ ดุราหมัน นายดลละรี ระเหม ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1.4.1.1 ทรัพยากรธรรมชาติ คือน้ำในอ่าวปัตตานี มีน้ำหมุนเวียนโดยธรรมชาติทำให้เกิดการผสมของออกซิเจน ความเค็มของน้ำปานกลาง ซึ่งลักษณะดังกล่าวเหมาะในการเจริญของสัตว์น้ำต่าง ๆ เช่น กุ้งฝอย กุ้ง หมึก ปลาชนิดต่าง ๆ และหอยแครง เป็นอย่างยิ่ง

1.4.1.2 ที่ตั้งชุมชน ที่ตั้งชุมชนอยู่ติดกับอ่าวปัตตานีและท่าเรือน้ำลึกขนาดใหญ่ของภาคใต้ ซึ่งจะมีแพปลา และเรือประมงเข้ามาเทียบท่าเป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ จึงทำให้ผู้ประกอบการที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้ประกอบการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ซึ่งจะมีผลต่อค่าขนส่งจากท่าเทียบเรือไปชุมชนประมงแหลมนกระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร ทำให้ลดต้นทุนในการขนส่งวัตถุดิบ และนอกจากนั้นยังอยู่ใกล้แหล่งเชื้อเพลิงคือ ไม้อองกงในบริเวณยะหริ่งซึ่งมีป่าโกงกางเป็นจำนวนมากสามารถนำมาทำเป็นเชื้อเพลิงลดต้นทุนอีกทางหนึ่งด้วย

1.4.1.3 สภาพภูมิอากาศ ชุมชนแหลมนกอยู่ในเขตอากาศร้อนชื้น มีอุณหภูมิสูงตลอดปี จึงเหมาะในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ลดต้นทุนค่าเชื้อเพลิง และอื่น ๆ

1.4.1.4 ทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย

1) ผู้ประกอบการ เป็นกลุ่มชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลางจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ และกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดในภาคใต้ มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ลักษณะการดำเนินการจึงเป็นลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือน และเครือข่ายที่ถ่ายทอดองค์ความรู้สืบทอดกันต่อ ๆ มา

2) ค่านิยมในการประกอบอาชีพ ชาวบ้านชุมชนแหลมนกมีค่านิยมในการประกอบอาชีพประมงและอาชีพเกี่ยวเนื่องกับการประมง เพราะชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนแหลมนกส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษสืบทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประมงมาช้านาน จึงเลือกแหล่งที่อยู่อาศัยใกล้ทะเล

3) หน่วยงานของรัฐ กรมประมง พัฒนาชุมชนและอุตสาหกรรม จังหวัดปัตตานี ได้สนับสนุน ส่งเสริม ในช่วงแรกรัฐได้ช่วยเหลือทั้งเงินทุน และจัดอบรมให้ความรู้แก่

ชาวบ้านที่ยังขาดความรู้ในเรื่องคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ต้นทุน และแหล่งจำหน่าย ให้กับผู้ประกอบการขนาดเล็ก

1.4.2 กระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ของชุมชนแหลมบกที่มีมาก คือ กุ้งแห้งฝอย กุ้งแห้ง หมึกแห้ง ปลาเค็ม ข้าวเกรียบ ปลากระด้าง ปลากระเพาะปลา ปลาหวาน หูปลาฉลาม หูปลาโรนัน หอยแครงคั่ว และอื่น ๆ การทำผลิตภัณฑ์ประมงเป็นการนำกุ้ง หมึก ปลา หอย และอื่น ๆ ที่จับได้มาแปรรูป หรือถ้าเป็นอุตสาหกรรมก็จะซื้อมาจากแพปลาที่ทำเรื่อน้ำลึกซึ่งอยู่ใกล้กับชุมชนประมาณ 2 - 3 กิโลเมตร ปริมาณผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับการจับสัตว์น้ำที่จับได้ หรือปริมาณสัตว์น้ำที่เรือประมงจับได้บ้านที่มีการผลิตมากแบบอุตสาหกรรมก็จ้างแรงงานจากคนในหมู่บ้านแหลมบกและคนนอกหมู่บ้าน ดังนั้นผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดมีกระบวนการแปรรูปที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยสามารถสรุปขั้นตอนที่สำคัญออกได้ 2 ขั้นตอน ดังที่ นางหนูพันธ์ สมชาติ นางศิริรัตน์ เข้มเย็น นายอาคม ยางหอม นางปราณี วงศ์ไชย นางสมล วงสาทิพย์ นางพรศิริ สิทธิบรรจง และนางวนิดา แววินจิต กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1.4.2.1 ขั้นการเตรียมวัสดุ (วัตถุดิบ) และอุปกรณ์ ประกอบด้วย วัสดุ (วัตถุดิบ) ปลา หมึก กุ้ง หอย และอื่น ๆ ซึ่งวัสดุดังกล่าวโดยจะแบ่งผู้ประกอบการเป็น 2 ประเภท คือ 1) ผู้ประกอบการเล็ก ๆ จะได้มาจากการทำการประมงซึ่งสามิจะเป็นผู้ทำการประมงหาวัสดุดังกล่าว ทรัพยากรจะเป็นผู้เตรียมวัสดุ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว อาจจะมีเพิ่มในส่วนของวัสดุอื่น ๆ เช่น เปลือก แป้ง ข้าวเหนียว ไม้ฟัน เป็นต้น ส่วนอุปกรณ์ก็จะมีเช่น กาละมัง มีด แพงตาก กระทะ เต้าไฟ และอื่น ๆ เป็นต้น 2) ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดใหญ่ มีการจ้างแรงงานกลุ่มนี้วัสดุจะได้มาจากการรับซื้อที่แพปลาที่ทำเทียบเรือประมงจังหวัดปัตตานีหรือการรับซื้อจากชาวประมงในชุมชน การจัดเตรียมวัสดุจะมีลูกจ้างหรือสมาชิกในครัวเรือนเป็นผู้จัดเตรียมวัสดุขึ้นอยู่กับการจับสัตว์น้ำที่ใช้ในการแปรรูป วัสดุที่ใช้ก็เหมือนกับกลุ่มผู้ประกอบการเล็ก ๆ แต่อุปกรณ์ จะมีขนาดใหญ่ขึ้น หรืออาจจะทำเป็นถังซีเมนต์ในการหมัก ถังพลาสติก มีดหรือเครื่องมือกะทะ ตัด ที่ทำให้สะดวกในการแปรรูป แพงตาก กระทะ เต้าไฟ และอื่น ๆ

1.4.2.2 ขั้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ชุมชนแหลมบกมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์หลายชนิด แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนที่สำคัญไว้ คือ นำวัสดุ (วัตถุดิบ) มาล้างทำความสะอาดแล้วนำมาฆ่าเหาะ และล้างทำความสะอาดอีกครั้งซึ่งการล้างทำความสะอาดจะต้องล้างให้น้ำผ่านวัสดุเพราะมุสลิมถือว่าการล้างทำความสะอาดด้วยวิธีน้ำผ่านเป็นการฮาลาล เป็นข้อบัญญัติของมุสลิมในการประกอบอาหารที่ถูกหลักอนามัยและหลักศาสนา เมื่อล้างทำความสะอาดเรียบร้อยแล้วนำมาหมักเกลือประมาณหนึ่งชั่วโมงหากจะทำเป็นปลาเค็ม ตากแห้ง หรือหากเป็นกุ้งแห้งให้ล้างทำความสะอาดไม่ต้องนำไปฆ่าเหาะ แล้วนำไปต้มในกระทะตั้งไฟเมื่อกุ้งสุก กระบวนการนี้จะจ้างปอกเปลือกแล้วนำไปตากแห้งต่อ ส่วนหมึกเมื่อฆ่าเหาะเสร็จแล้วนำไปหมักประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง แล้วนำไปตากแห้งจนแห้งสนิท เพื่อเตรียมส่งจำหน่ายต่อไป

1.4.3 ผลกระทบต่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ปรากฏว่าเกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม หลายประการ ดังที่ นายพิสมัย หงส์ทอง นายมนูญ จันทวี นางมริเยะ แชนา นายมะคาโอะ คำโอะ และนายมะรุติง ยะสา ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1.4.3.1 ทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

1) รายได้ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงผู้ที่จะมีรายได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นผู้ประกอบการซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลาง มีภูมิปัญญาทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และเป็นชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ แต่มีจำนวนน้อย ซึ่งจะมีรายได้สูงจากการประกอบกิจการมีรายได้เข้ามา ทุกวัน สร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวมีฐานะดี กลุ่มที่ 2 ลูกจ้างส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่สามเ็น ชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี รองลงมา จะเป็นชาวต่าง ชาติ เช่น พม่า เขมร ลาว และชาวบ้านในบริเวณใกล้กับชุมชนเช่น บางปลาหมอ รุสมิแล และตะโกละโบะ เป็นต้น กลุ่มนี้จะมีรายได้ขึ้นอยู่กับปริมาณงานที่ตนเองทำ จะได้เป็นรายวัน และทุก 15 วัน ขึ้นอยู่กับความถนัดและความชำนาญ แต่อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงทั้งสองกลุ่มมี รายได้ที่มั่นคง

2) ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้จากการประกอบอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ ประมงมีปริมาณมาก และมั่นคงมีตลอดระยะเวลาที่ประกอบกิจการและทำงานรับจ้าง สามารถนำเงินไปซื้อสิ่ง อำนวยความสะดวกอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้ยังใช้เพื่อการพักผ่อน หรือส่งเสียบุตรหลานเรียนหนังสือได้

1.4.3.2 ทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง มีผู้ ประกอบกิจการ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ประกอบการซึ่งส่วนใหญ่จะทำงานกันภายในครอบครัว ส่วนลูกจ้างเป็น การทำงานที่ทำส่วนตัว ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงและต้องออกมาทำงานนอกบ้าน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังได้ทำงาน ในชุมชน ช่วงเข้ามาทำงาน 7.00 น. หลังจากนั้นเมื่อล้างชำระเสร็จแล้วได้มีโอกาสกลับไปทำงานบ้าน แล้ว กลับมาอีกครั้งเพื่อมาตาก ทำให้บุคคลในครอบครัวมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกัน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ ภายในครอบครัวได้

2) ความสัมพันธ์ภายในชุมชน เนื่องจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง เป็น อาชีพที่ต้องทำงานอยู่ในชุมชน และสมาชิกส่วนใหญ่ว่าก็เป็นคนในชุมชน จึงใช้เวลาในระหว่างทำงาน สามารถพูดคุยกับเพื่อนบ้านได้ นอกจากนั้นในส่วนการร่วมกิจกรรมประเพณีกับชุมชน ผู้ประกอบการเป็นคน ในชุมชนหากมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนผู้ประกอบการจะหยุดทำการ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใน ชุมชน

3) ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการจะเป็นเครือญาติกัน จึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสามารถต่อรองกับหน่วยงานของรัฐ นอกจากนั้นลูกจ้างยังรวมกลุ่มกันในการเรียกร้องสิทธิจากผู้รับจ้างและหน่วยงานของรัฐได้อีกทางหนึ่งด้วย

1.4.3.3 ทางสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

1) น้ำเสีย ผลจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง เนื่องจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงจะต้องใช้น้ำในการแช่และล้างสัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ประกอบการจะเททิ้งทางคูระบายน้ำในชุมชน หรือเทไว้ข้างสถานประกอบการ การระบายน้ำยังไม่ถูกสุขลักษณะจึงก่อให้เกิดน้ำเน่าเสียไหลลงลำคลอง อ่าวปัตตานี และบริเวณถนนในชุมชน นอกจากนั้นเมื่อมีการหมักหมมเป็นเวลานาน ไม่มีการระบายยังก่อให้เกิดกลิ่นเหม็น

2) กีดขวางการคมนาคม การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ผู้ประกอบการจะวางอุปกรณ์และวัสดุไว้ใกล้ ๆ สถานประกอบการจะกีดขวางการคมนาคมในชุมชน

3) การสูญเสียทัศนียภาพ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง เนื่องจากจะต้องใช้พื้นที่ในการประกอบการและใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นจำนวนมาก จะทำให้ทัศนียภาพในชุมชนเปลี่ยนแปลงไม่น่าดู และก่อให้เกิดชุมชนหนาแน่นมากขึ้น

2. การจำหน่าย จ่ายแจก

ในการศึกษาการจำหน่าย จ่ายแจก ของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ผู้วิจัยได้แยกออกเป็น 3 ประเด็น คือ การจำหน่าย จ่ายแจก และภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการจำหน่ายที่สัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การจำหน่าย การศึกษาการจำหน่าย ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจำหน่าย กระบวนการจำหน่าย และผลกระทบจากการจำหน่าย ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

2.1.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจำหน่าย ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจำหน่ายปรากฏว่าประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ดังที่ นายจำลอง ทศนา นายถาวร ยิ้มสุด และนางพรศิริ สิทธิบรรจง ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

2.1.1.1 ปริมาณผลผลิต ผลผลิตจากการทำประมงทางทะเล การทำประมงพื้นบ้าน และผลผลิตจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง ของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก มีมากเกินความจำเป็นที่จะต้องใช้ภายในชุมชน และสืบเนื่องกับวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ทำการประมงและทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง จึงทำให้ส่งผลต่อการนำผลผลิตจำหน่ายเพื่อได้เงินมาเพื่อซื้อเครื่องอุปโภคและบริโภคจากภายนอก

2.1.1.2 สภาพเศรษฐกิจ เนื่องจากรายได้ของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกโดยภาพรวมมีรายได้ดีจนถึงปานกลาง จะมีกำลังซื้อสินค้าที่จำเป็นในการอุปโภคและบริโภค และสิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวก เช่น โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ตู้เย็น รถยนต์ และจักรยานยนต์ เป็นต้น ซึ่งคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่เป็นผู้ประกอบการ ส่วนกลุ่มที่เป็นลูกจ้างและประมงพื้นบ้านก็จะมีฐานะอยู่ในระดับปานกลาง จนถึงยากจน จะมีกำลังซื้อเฉพาะสินค้าที่จำเป็นในการอุปโภคและบริโภค ส่วนสินค้าอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ เป็นต้น จะใช้วิธีการซื้อโดยการผ่อนส่งเป็นรายงวด

2.11.3 สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมด้านการตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่ม และแบบเรียงยาว 2 ข้างตามแนวถนน ซึ่งเอื้อต่อการจำหน่าย และการขนถ่าย จึงสะดวกในการคมนาคมขนส่งทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน นอกจากนั้นชุมชนตั้งอยู่ริมอ่าวปัตตานีซึ่งใกล้กับท่าเทียบเรือน้ำลึก ซึ่งมีเรือขนถ่ายสัตว์น้ำในการทำวัตถุดิบแล้วยังสามารถขนถ่ายผลิตภัณฑ์ประมงได้สะดวกยังแหล่งต่าง ๆ ทางทะเลได้อีกทางหนึ่ง

2.1.1.4 สภาพสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นแบบเครือญาติ พี่พาค้ำซึ่งกันและกันในกลุ่มเครือญาติที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ มีการพบปะสังสรรค์พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลการพัฒนาเครื่องมือ และภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพจึงทำให้มีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายภายนอกชุมชนได้หลายรูปแบบ สามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการชุมชนอื่น ๆ ได้ดี

2.1.2 กระบวนการจำหน่าย ประกอบด้วยดังนี้

2.1.2.1 กิจกรรมการจำหน่าย

1) กิจกรรมการจำหน่ายในที่อยู่อาศัยหรือสถานประกอบการ โดยการแบ่งส่วนหน้าของบ้านเป็นสถานที่ประกอบการค้า ในชุมชนประมงแหลมบก สามารถแยกออกได้ 3 ประเภท คือ 1) การจำหน่ายของชำ เนื่องจากในชุมชนแหลมบกเป็นชุมชนเกิดใหม่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่น ลักษณะการประกอบอาชีพหลายประเภท จึงมีผู้ต้องการเครื่องอุปโภคและบริโภคมียานวนมาก จึงมีหลายขายของชำในชุมชนหลายร้าน แต่ละร้านส่วนใหญ่จะต้องริมถนนอยู่บริเวณสามแยกหรือสี่แยก และใกล้กับสถานประกอบการ ทำเรือ แต่ละร้านจะมีสินค้าหลากหลายด้วยกัน ซึ่งผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลาง และจากกลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ 2) การจำหน่ายอุปกรณ์ทางการประมง เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพประมงทางทะเลและประมงพื้นบ้าน วัสดุอุปกรณ์การประมงจึงมีความจำเป็นในการประกอบอาชีพ จึงมีผู้ประกอบการจำหน่ายเพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ และเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลาง 3) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากประมง ในชุมชนแหลมบกมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นจำนวนมาก ผู้ประกอบการจึงใช้ที่อยู่อาศัยเป็นสถานจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้วย ซึ่งคนที่มาซื้อจะเป็นการขายปลีกและขายส่ง มักจะเป็นพ่อค้าจากต่าง ๆ ถิ่น หรือตัวแทนจำหน่ายเพื่อการส่งออก นอกจากนั้นจะมีคนต่างถิ่นหรือนักท่องเที่ยวมาซื้อเพื่อเป็นของฝาก

2) กิจกรรมการจำหน่ายบริเวณท่าเรือ บริเวณท่าเรือประมงจะมีการจำหน่ายสัตว์น้ำในช่วงเช้า ช่วงบ่ายจะจำหน่ายสินค้าที่ใช้ในการประมง เช่น น้ำมัน น้ำแข็ง เกลือ และอื่น ๆ เป็นต้น

3) กิจกรรมการจำหน่ายนอกชุมชน ผลผลิตบางอย่างในชุมชนแหลมนกผู้ขายนำไปขายด้วยตนเองนอกชุมชน จะเป็นสัตว์น้ำนำไปขายยังท่าเทียบเรือ ตลาดจังหวัดปัตตานี เป็นต้น ส่วนผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากประมง จะนำไปขายส่งยังแหล่งจำหน่ายต่าง ๆ เช่น ตลาดหาดใหญ่ สงขลา ภูเก็ต และต่างประเทศในเอเชีย เช่น มาเลเซีย ญี่ปุ่น ฮองกง เป็นต้น

2.1.2.3 วิธีการจำหน่าย จะมี 2 วิธี คือ

1) สิ้นค้ากับเงินตรา ในชุมชนแหลมนกการจำหน่ายส่วนใหญ่ใช้วิธีนี้ มักจะเป็นการซื้อขายกันโดยใช้จำนวนเงินในกลุ่มผู้ประกอบการขนาดเล็ก กลุ่มประมงพื้นบ้านซื้อขายสัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์แปรรูปในปริมาณน้อย วัสดุอุปกรณ์ประมง และส่วนกลุ่มอื่น ๆ จะซื้อขายของชำร่วยกัน

2) สิ้นค้ากับเครดิต ถ้าซื้อขายด้วยจำนวนเงินครั้งละมาก ๆ ซึ่งส่วนมากเป็นการค้าขายที่ร่วมกันมานาน เช่น การซื้อสัตว์น้ำในปริมาณมากจากกลุ่มแพปลาเพื่อนำมาแปรรูปผลิตภัณฑ์ พ่อค้าส่งมารับซื้อสินค้าแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก เป็นต้น นอกจากนั้นกลุ่มลูกจ้าง และประมงพื้นบ้านจะผ่อนส่งสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ เป็นต้น อาจจะทำสัญญาผ่อนส่งเป็นรายเดือน หรือไม่ทำสัญญาขึ้นอยู่กับผู้ขาย

2.1.3 ผลกระทบจากการจำหน่าย การศึกษาผลกระทบจากการจำหน่ายปรากฏว่าเกิดผลกระทบหลายประการ ดังที่ นายเกษมพันธ์ ดิสมิตินันท์ ได้กล่าวไว้สรุปได้คือ

2.1.3.1 ทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

1) การซื้อขายสะดวกขึ้น เนื่องจากมีกิจกรรมการจำหน่ายหลายประเภท หากจะซื้อของเล็ก ๆ น้อย ๆ ประจำวันสามารถซื้อสินค้าจากร้านขายของชำในชุมชนได้ ซึ่งมีอยู่กระจัดกระจายทั่วไปในชุมชน หากจะขายผลผลิตเป็นจำนวนมากก็สามารถขายส่งได้ จากแหล่งผลิตของตนเอง

2) เกิดระบบการค้ำเงินผ่อน เนื่องจากชาวบ้านมีรายได้เป็นรายวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน จึงสามารถผ่อนสินค้าได้ สินค้าที่มีราคาตั้งแต่ห้าพันบาทขึ้นไป ถ้าหากไม่ใช่ระบบเงินผ่อนคงขายได้ยาก ทั้งพ่อค้าและผู้ซื้อจึงนิยมซื้อขายสินค้าเงินผ่อน

3) เกิดหนี้สิน เมื่อสามารถจัดหาสินค้าได้โดยสะดวกทั้งสินค้าในชุมชนและต่างชุมชน ทั้งระบบเงินสดและเงินผ่อน บางรายผ่อนหลายรายการ ทำให้ชาวบ้านชุมชนแหลมนกที่มีฐานะปานกลาง ถึงยากจนฟุ้งเฟ้อมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

4) เกิดระบบพ่อค้าคนกลาง จากสินค้าจำนวนมาก เช่น สัตว์น้ำ และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากประมง จึงมีระบบพ่อค้าคนกลางควบคุมราคาสินค้าเกือบทุกชนิด ซึ่งกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มนายทุนและผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลาง และจากกลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ มีฐานะดีมีอำนาจในการควบคุมราคาและกำหนดราคาสินค้าร่วมกับพ่อค้าต่างถิ่น ทำให้ชาวบ้านชุมชนแหลมนกที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านและลูกจ้างเสียผลประโยชน์ไม่มี

อำนาจการต่อรองและถูกแย่งพื้นที่การประกอบอาชีพ ส่งผลให้ฐานะยากจนลงบางรายถึงกับขายเครื่องมือประมงและแหล่งประมงที่เคยทำประมงให้กับกลุ่มนายทุน กลายเป็นลูกจ้างไปในที่สุด

2.1.3.2 ทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมากขึ้น การจำหน่ายในที่อยู่อาศัย การจำหน่ายสินค้า ณ แหล่งผลิต ทำให้บุคคลในครอบครัวมีส่วนร่วมในการจำหน่าย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดีขึ้น

2) ความสัมพันธ์ภายในชุมชน การจำหน่ายสินค้ามีทั้งจำหน่ายให้คนในและชุมชนและนอกชุมชน มีกิจกรรมการจำหน่ายมาก ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น

3) การพึ่งพาชุมชนภายนอกมากขึ้น ในชุมชนแหลมนกมีทั้งการผลิตสินค้าที่ต้องส่งออกจำหน่ายต่างชุมชนหลากหลายชนิด และการซื้อจากภายนอกชุมชนก็มีมาก ทำให้ต้องพึ่งพาชุมชนภายนอกมาก หากมีการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าภายนอกชุมชนก็จะส่งผลต่อชุมชนเป็นอย่างมาก

2.1.3.3 ทางสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

1) แหล่งน้ำเสียเพิ่มขึ้น เนื่องจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงเป็นจำนวนมากและหลากหลายชนิด เมื่อราคาจำหน่ายสูงทำให้ชาวบ้านและผู้ประกอบการมีความต้องการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดแหล่งน้ำเสียและของเสียในชุมชนมากขึ้น

2) สัตว์น้ำลดลง เนื่องจากการจำหน่ายสัตว์น้ำจำหน่ายดี การคมนาคมสะดวก จับได้เท่าไรขายได้หมดทั้งปลาตัวใหญ่และตัวเล็ก จึงเป็นแรงจูงใจเร่งให้มีการจับสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำลดลง

2.2 การจ่ายแจก การศึกษาการจ่ายแจก ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจ่ายแจก กระบวนการจ่ายแจก และผลกระทบจากการจ่ายแจก ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

2.2.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจ่ายแจก ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจ่ายแจก ปรากฏว่า ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ดังที่ นายจำลอง ทศนาและนายปรีชา ยิ้มสุด กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

2.2.1.1 ปริมาณผลผลิต ปรากฏว่า ในอดีตมีปริมาณผลผลิตจากการประมงที่ทรัพยากรธรรมชาติเอื้อให้มีจำนวนมาก เพราะใช้เครื่องมือแบบพื้นบ้านไม่ต้องลงทุน เมื่อหามาได้ก็รู้สึกว่ามีราคา จึงแบ่งปันให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่กลุ่มที่มีการแบ่งปันก็จะเป็นกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่อยู่ริมทะเลต่าง ๆ ในจังหวัดปัตตานี แต่ปัจจุบันนี้ผลผลิตจากธรรมชาติลดลงสัตว์น้ำที่จับมาได้ก็ต้องลงทุนสูง จะมีการจ่ายแจกบ้างก็เฉพาะในหมู่เครือญาติสนิทหรือผู้ที่เคารพนับถือกันจริง ๆ เท่านั้น

2.2.1.2 สภาพเศรษฐกิจ ปรากฏว่า ในอดีตการดำรงชีวิตไม่ต้องซื้อหาสิ่งของอุปโภคบริโภคมากนัก และวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประมง แต่ปัจจุบันสิ่งของอุปโภคบริโภคเกือบทุกชนิดต้องซื้อทั้งหมด นอกจากนั้นจะต้องมีวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประมงที่ทันสมัยสามารถจับสัตว์น้ำให้ได้

ปริมาณมาก จึงต้องซื้อหาใช้ต้นทุนสูง และมีสินค้าอำนวยความสะดวกมากมายที่ครัวเรือนอยากมีไว้ใช้ ซึ่งสินค้าเหล่านั้นจะมีได้ก็ต้องมีเงินเป็นการแลกเปลี่ยน เมื่อครัวเรือนใดผลิตสินค้าอะไรออกมาซื้อขายจะเปลี่ยนผลผลิตนั้นเป็นเงินตรา สภาพทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปจึงส่งผลต่อการจ่ายแจกอีกทางหนึ่งด้วย

2.2.13 ทรัพยากรธรรมชาติ ปรากฏว่า ในอดีตทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์สามารถหาอุปโภคบริโภคได้สะดวก ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติลดลง บางอย่างไม่มีแล้วในชุมชนนี้ จำเป็นต้องซื้อหาจากชุมชนอื่น ๆ จึงไม่มีทรัพยากรธรรมชาติมาจ่ายแจกอีกแล้ว

2.2.1.4 สภาพแวดล้อม ปรากฏว่า สภาพแวดล้อมในปัจจุบันเต็มไปด้วยวัตถุนิยม ทำให้เกิดการแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุ ทำให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น การจ่ายแจกในรูปแบบต่าง ๆ จึงลดลง

2.2.1.5 สภาพสังคมและวัฒนธรรม ปรากฏว่า สังคมในอดีตเป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ในกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้าน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความสามารถของแต่ละบุคคล บางคนอาจช่วยเหลือด้านร่างกาย บางคนอาจสามารถช่วยเหลือด้วยสิ่งของ เงินทอง แต่สังคมปัจจุบันเป็นสังคมเห็นแก่ตัว ต้องคิดอยู่ตลอดเวลาทำอย่างไรให้ได้เปรียบคนอื่น เกิดการแข่งขันสูงมาก ให้ชนะคนอื่น ไม่มีการเคารพกัน ซึ่งจากสภาพสังคมดังกล่าวส่งผลต่อการจ่ายแจก แม้วัฒนธรรมตามคำสอนของศาสนา ก็มักจะได้รับการละเลย

2.2.2 กระบวนการจ่ายแจก การศึกษากระบวนการจ่ายแจก ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น กิจกรรมการจ่ายแจกและวิธีการจ่ายแจก ดังที่ นายพบ จันทรชูศรีและนางย๊ะ ไประหมาบ สรุปได้ดังนี้

2.2.2.1 กิจกรรมกรรมการจ่ายแจก ประกอบด้วย

1) กิจกรรมการจ่ายแจกตามจารีตประเพณี เป็นการจ่ายแจกตามประเพณีนิยมที่คนในท้องถิ่นปัจจุบันปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต และยังปฏิบัติมาจนทุกวันนี้ เช่น ให้ญาติผู้ใหญ่ บริจาคเพื่อสาธารณะ ทำบุญเพื่อการกุศล บริจาคซากาด เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมจ่ายแจกที่ชุมชนแหลมบกในปัจจุบันมีลักษณะดังนี้

- การให้ผู้ใหญ่ลดลง ยังให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย แต่กับลูกป้า น้าอา พี่ หรือเพื่อนบ้านอาวุโส จะมีการซื้อขายมากกว่าการให้

- การบริจาคเพื่อสาธารณะลดลง การระดมการบริจาคเพื่อสาธารณะไม่ว่าจะเป็นแรงงาน สิ่งของ หรือเงินทอง จะได้รับความร่วมมือน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการดังกล่าวขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมหากเป็นผู้ที่มีอำนาจ มีอิทธิพลในชุมชนก็จะมิให้ผู้ให้ความร่วมมือบริจาคมก แต่หากคนที่ดำเนินการเป็นคนที่ไม่มีความอำนาจ ก็จะได้รับบริจาคน้อยเป็นเพียงการศรัทธาเท่านั้น

- การทำบุญเพื่อการกุศลลดลง การทำบุญเพื่อการกุศลจะได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนวัยอื่น ๆ มีน้อยมาก บางคนอาจไม่เคยทำบุญมาเป็นเวลานาน ซึ่งคน

กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยรุ่นและเป็นชาวต่างชาติที่มาเป็นลูกเรือประมงและลูกจ้างของผู้ประกอบการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง

- การบริจาคซากาตยังมีพอประมาณ การบริจาคซากาตยังได้รับความร่วมมือเป็นจำนวนมากจากผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เพราะผู้นำทางศาสนาและผู้นำที่นับถือศาสนาอิสลามในชุมชนแหลมนกให้ความสำคัญถือว่าเป็นคนต่างถิ่นควรตอบแทนบุญคุณถิ่นฐานที่มาอยู่อาศัย นอกจากนั้นผู้นำในชุมชนจะเร่งเร้าและใช้อำนาจในการดำเนินการบ่อยครั้ง เพื่อให้ได้เงินซากาตเป็นจำนวนมากเพื่อสร้างฐานอำนาจตนเองและสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอิสลามในชุมชนปัตตานีดั้งเดิมด้วยอีกทางหนึ่ง

2) กิจกรรมการจ่ายแจกโดยการอุบะฮ์บังกั๊บ ได้แก่ การจ่ายแจกตามที่ถูกกฎหมายกำหนด เช่น ภาษีอากร ค่าบำรุงกลุ่มต่าง ๆ ตามกฎหมาย ค่าเช่าบำรุงสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมการจ่ายแจกที่ชุมชนแหลมนกในปัจจุบันมีลักษณะ ดังนี้

- ยังมีการหลีกเลี่ยงภาษีอากรอยู่บ้าง การเสียค่าเช่าที่ การเสียภาษีที่ดิน ภาษีร้านค้า ยังต้องมีหนังสือเตือน หรือบางคนยังไม่ยอมเสียภาษีต้องจ่ายค่าปรับ

- ยังหลีกเลี่ยงค่าบำรุงกลุ่มอยู่บ้าง การเสียค่าสมาชิกกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมบางกลุ่มสมาชิกยังจ่ายช้า ต้องทวงถามอยู่เรื่อย ๆ บางคนเพิกเฉยถือว่าไม่มีกฎหมายรองรับ

2.2.2.2 วิธีการจ่ายแจก ประกอบด้วย

1) การจ่ายแจกโดยวิธีสละแรงกาย การขอความร่วมมือด้านแรงงาน ปัจจุบันให้ความร่วมมือน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามหากมีผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าให้ดำเนินการก็ยินดีดำเนินการเพื่อความเกรงใจ และกลัวการเสียผลประโยชน์ที่ตนเองมีส่วนร่วมอยู่

2) การจ่ายแจกโดยวิธีสละสิ่งของ การบริจาคสิ่งของยังได้รับความร่วมมือพอสมควร ซึ่งส่วนใหญ่มีวิธีการบริจาคกันในกลุ่มเครือญาติร่วมกัน หรือกลุ่มพวกเดียวกันที่มีฐานะดีบริจาคให้กับผู้ที่ด้อยกว่า หรือเพื่อนำไปบริจาคยังแหล่งต่าง ๆ เพื่อแสดงฐานะทางเศรษฐกิจและอำนาจในกลุ่มชนอื่น ๆ

3) การจ่ายแจกโดยวิธีการสละเงินทอง การบริจาคด้วยเงินทองยังได้รับความร่วมมือพอสมควร ซึ่งก็จะมีพฤติกรรมเดียวกับการบริจาคสิ่งของ

2.2.3 ผลกระทบจากการจ่ายแจก ผลการศึกษาผลกระทบจากการจ่ายแจก ปรากฏว่าเกิดผลกระทบหลายประการ ดังที่ นายยาฮ์บ จันทรดี นางลำควน ศรีเพชรแก้ว และนายสมาน โต๊ะเร้ง กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

2.2.3.1 ทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

1) ทำให้เกิดการหมุนเวียนทรัพย์สิน การให้ไม่ว่าสิ่งของหรือเงินตราทำให้เกิดการหมุนเวียนทางการเงิน ส่งผลต่อรายได้ของรัฐและชุมชน

2) ทำให้ผู้ที่ได้รับการจ่ายแจกมีโอกาสในการอุปโภคบริโภคมากขึ้น การจ่ายแจกไม่ว่าเป็นสิ่งของหรือเงินตรา เป็นการเพิ่มโอกาสให้การบริโภคของผู้ได้รับ

2.2.3.2 ทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1) ผู้จ่ายแจกเกิดความสุขทางใจ การจ่ายแจกไม่ว่ากิจกรรมใด วิธีการใดทำให้ผู้จ่ายแจกเกิดความสุขทางใจและรู้สึกตนเองมีอำนาจ มีเกียรติเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อสุขภาพจิต

2) เกิดความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมการจ่ายแจกย่อมมีบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในด้านอื่น ๆ ต่อไป

3) เกิดการพัฒนาชุมชน กิจกรรมการจ่ายแจกด้านการบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ทำให้เกิดสมบัติสาธารณะในชุมชนเพิ่มขึ้น

2.2.3.3 ทางสิ่งแวดล้อม ปรากฏว่า ทำให้เกิดสาธารณะสมบัติที่เป็นการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน เช่น หอกระจายข่าว มัสยิด ถนน ศาลาพักผ่อน ลานออกกำลังกาย โรงเรียนตาดีกา เป็นต้น

2.3 ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการจำหน่าย จ่ายแจกที่สัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ในการศึกษา ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการจำหน่าย จ่ายแจกโดยภาพรวม ผู้วิจัยได้ศึกษาภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐานและด้านสังคมและวัฒนธรรม ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

2.3.1 ด้านการตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วยดังนี้

2.3.1.1 ขนาดของชุมชนวัดได้จากจำนวนร้านค้า และสถานประกอบการตั้งขึ้นมาเพื่อบริการคนในชุมชนและนอกชุมชน เมื่อมีคนมากขึ้นมีสินค้าที่หลากหลายทสามารถบริการนอกชุมชนมากขึ้นก็จะมีร้านค้าและสถานประกอบการเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

2.3.1.2 แบบของบ้านที่เป็นร้านค้าหรือสถานประกอบการจะเป็นแบบเดียวกับการสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อใช้ส่วนหน้าเป็นที่ทำการ ส่วนหลังเป็นที่อยู่อาศัย และประกอบกิจกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นแบบชั้นเดียวใช้วัสดุซีเมนต์ด้านหน้าเปิดโล่ง

2.3.1.3 ศูนย์กลางของชุมชนจะเป็นบริเวณกลุ่มร้านค้า โดยปกติร้านค้าย่อมพึ่งพาลูกค้าร่วมกัน การมาอยู่ใกล้กันจึงเป็นประโยชน์ของร้านค้าหรือผู้ประกอบการ ศูนย์รวมของร้านค้าส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณสามแยกหรือสี่แยก และบริเวณที่มีผู้อยู่อาศัยจำนวนมากด้วยเป็นศูนย์กลางของชุมชน

2.3.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยดังนี้

2.3.2.1 ความสงบสุขของชุมชนจะวัดได้จากการจ่ายแจก การจ่ายแจกจะเกิดได้มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับความศรัทธา เมื่อคนมีศรัทธาต่อเพื่อนมนุษย์มาก ก็แสดงว่าชุมชนนั้นคนมีศีลธรรม มีธรรมะ-มีพระอัลเลาะห์อยู่ในหัวใจ ซึ่งส่งผลต่อความสงบสุขของชุมชนด้วย

2.3.2.2 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและต่างชุมชนจะวัดได้จากปริมาณการจำหน่าย จ่ายแจก เพราะกิจกรรมการจำหน่าย จ่ายแจก ทำให้คนมีโอกาสสัมพันธ์กัน ยิ่งมีกิจกรรมการจำหน่าย จ่ายแจก มากเท่าไร ย่อมทำให้ความสัมพันธ์มีมากขึ้นตามลำดับ

จากการศึกษาการจำหน่าย จ่ายแจก ของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ปรากฏว่า ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกมีการจำหน่ายมากกว่าชุมชนชนบททั่วไป แต่เหมือนกับชุมชนประมงที่อยู่ริมทะเล ทั้งฝั่งอ่าวไทย และฝั่งอันดามัน แต่อย่างไรก็ตามชุมชนแหลมนกมีชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาอยู่อาศัยที่หลากหลายกว่าอาจจะเนื่องจากมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ และมีท่าเทียบเรือประมงปัตตานีที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากจังหวัดสงขลา แล้วยังเป็นเพราะลักษณะนิสัยและวิถีชีวิตของชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามชุมชนประมงริมทะเลอ่าวปัตตานีที่ถือหลักศาสนาเป็นสำคัญ “ศาสนาคือวิถีชีวิต วิถีชีวิตคือศาสนา” ทำให้เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันและเอื้อต่อการประกอบอาชีพ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจำหน่าย จ่ายแจก มีหลายประการคือ ปริมาณผลผลิต สภาพทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม จากกระบวนการจำหน่าย จ่ายแจก ส่งผลกระทบหลายด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

3.การบริโภค

ในการศึกษาการบริโภคของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 3 ประเด็น คือ การบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง การบริโภคสินค้าคงทน และภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการบริโภคที่สัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ผลการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง การศึกษาการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง กระบวนการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง และผลกระทบจากการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

3.1.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง ปรากฏว่า ประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ดังที่ นางทองย้อย แสงวิเชียร ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

3.1.1.1 ประชากร ประกอบด้วย

1) เพศ ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกมีส่วนระหว่างเพศหญิงและเพศชายพอ ๆ กัน สินค้าสิ้นเปลืองประเภทอาหาร ยาโรคภัย ทั้ง 2 เพศ ใช้เหมือนกัน ส่วนเครื่องนุ่งห่มแตกต่างกัน เพศชายทำงานนอกบ้านมากกว่า จึงบริโภคเครื่องนุ่งห่มที่ใช้นอกบ้านมากกว่า โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายที่ใช้ในการประมง นอกจากนั้นจะมีกลุ่มวัยรุ่นจะมีการติดต่อกายนอกมากจึงมีการบริโภคเครื่องนุ่งห่มในการออกนอกบ้านมากด้วย

2) วัย ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกอยู่ในช่วงวัยกลางคนและวัยรุ่นจำนวนมากกว่าวัยอื่น ๆ วัยดังกล่าวจึงบริโภคสินค้าสิ้นเปลืองมากกว่าวัยอื่น

3.1.1.2 สภาพแวดล้อม ปรากฏว่า สภาพแวดล้อมชุมชนประหล่มนบก เหมือนกับชุมชนชนบททั่วไป จึงบริโภคสินค้าสิ้นเปลืองประเภทอาหารมากกว่าสินค้าสิ้นเปลืองชนิดอื่น ๆ ประกอบกับประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงบริโภคอาหารตามบทบัญญัติของศาสนา

3.1.1.3 การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ปรากฏว่า ชาวบ้านชุมชนประหล่มนบกมี วัฒนธรรมที่หลากหลาย เนื่องจากชาวบ้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งอื่น ๆ ทั้งในภาคกลาง จังหวัดอื่น ๆ ในภาคแล้ว และยังมีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอีกด้วย นอกจากนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ทุก ครัวเรือนมีโทรทัศน์ จึงมีโอกาสรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าสิ้นเปลืองเหมือนชุมชนอื่น ๆ ในประเทศไทย จึงบริโภคสินค้าสิ้นเปลืองเหมือนคนไทยทั่ว ๆ ไป

3.1.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ ปรากฏว่า เนื่องจากชาวบ้านชุมชนประหล่มนบก ส่วนใหญ่มีอาชีพประมงและเกี่ยวเนื่องกับการประมง จึงนิยมบริโภคปลามากกว่าโปรตีนที่ได้จากสัตว์ ประเภทอื่น สำหรับผักและผลไม้ที่ชาวบ้านบริโภคได้ตามฤดูกาล

3.1.1.5 สภาพเศรษฐกิจ ประกอบด้วยดังนี้

1) อาชีพ ชาวบ้านชุมชนประหล่มนบกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการ ประมงและเกี่ยวเนื่องกับการประมง เวลาส่วนใหญ่จะหมดไปกับการประกอบอาชีพ จึงไม่มีเวลาในการ ปรุงอาหารจะซื้ออาหารสำเร็จรูปจากร้านค้าขายอาหารในชุมชน ส่วนเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ก็ใช้ทั้งอยู่กับ บ้านและไปทำงานในชุดเดียวกัน

2) รายได้ ชาวบ้านชุมชนประหล่มนบกมีรายได้อยู่ในระดับปาน กลาง จึงบริโภคสินค้าสิ้นเปลืองเพียงเพื่ดำรงชีวิตอยู่ได้ ร้านอาหารภายในหมู่บ้านก็จะเป็นร้านอาหารตาม ลังหรือข้าวราดแกงราคาประมาณ 20- 50 บาท และร้านน้ำชา ร้านขายของชำ ส่วนร้านขายเสื้อผ้าไม่มีการ ซื้อหาเสื้อผ้าจะต้องเข้าไปในเมืองปัตตานี

3.1.1.6 สภาพสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1) รสนิยมและค่านิยม ชาวบ้านชุมชนประหล่มนบกโดยทั่วไป ประหยัดในการใช้จ่ายใช้สอยสินค้าสิ้นเปลือง จะบริโภคเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

2) ความเชื่อและประเพณี ชาวบ้านชุมชนประหล่มนบกส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม มีความเชื่อ ศรัทธา และปฏิบัติตามประเพณีของศาสนาอิสลาม การบริโภคสินค้า สิ้นเปลืองจึงบริโภคเฉพาะที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม เช่น ไม่ดื่มของมึนเมา เป็นต้น

3.1.2 กระบวนการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง การศึกษากระบวนการบริโภคสินค้า สิ้นเปลือง ประกอบด้วย

3.1.2.1 กิจกรรมการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง ได้แก่ 1) การบริโภคสิ่งที่หาได้ ตามธรรมชาติ เช่น สัตว์น้ำ ผักชนิดต่าง ๆ เป็นต้น มาบริโภคแต่ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงจึง หาได้ยากขึ้น 2) การบริโภคสิ่งที่ผลิตขึ้นเอง ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถผลิตสินค้าสิ้นเปลืองได้เอง 3) การบริโภคสินค้าที่มีขายในชุมชน ร้านขายของชำ หรือตลาดนัด เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ของใช้ใน

ครัวเรือน เครื่องสำอาง สินค้าเหล่านั้นเป็นสินค้าที่ผลิตจากภายนอกทั้งสิ้น 4) การบริโภคสินค้าที่ขายนอกชุมชนชาวบ้านจะเดินทางไปซื้อจากเมืองปัตตานี และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเป็นเมืองใหญ่ เพราะเมืองใหญ่ย่อมมีสินค้าให้เลือกมากมาย ได้แก่ สินค้าจำพวก รองเท้า เสื้อผ้า เครื่องสำอาง อาหารเสริม อาหารสำเร็จรูป เป็นต้น

3.1.2.2 วิธีการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง ได้แก่ 1) เอาวัตถุดิบมาผลิตเพื่อบริโภค เช่น สัตว์น้ำ ผัก มาประกอบอาหารชนิดต่าง ๆ 2) เอาวัตถุดิบสำเร็จรูปมาผลิตเพื่อบริโภค เช่น แป้งมาทำขนม นมมาดื่ม ช็อคโกแลตมาทำขนม 3) เอาวัตถุดิบสำเร็จรูปมาบริโภค ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกี่ยวกับของใช้ในบ้าน เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ซึ่งสามารถนำมาบริโภคได้เลย ไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการผลิตอีกครั้ง เช่น เสื้อ กางเกง รองเท้า ถ้วยชาม ยารักษาโรค

3.1.3 ผลกระทบจากการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง ผลการศึกษาผลกระทบจากการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง เกิดผลกระทบหลายประการ ดังที่ นางเจนจิรา เจริญเจริญและนางชม้อย เข้มเล็กน้อย ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

3.1.3.1 ทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1) รายจ่าย การบริโภคสิ่งที่ไม่ได้จากธรรมชาติ ทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง ส่วนการบริโภคสินค้าที่ขายในชุมชนและนอกชุมชน จะทำให้ค่าใช้จ่ายครัวเรือนสูงขึ้น 2) เกิดร้านค้าในชุมชน การบริโภคสินค้าที่ตนเองผลิตไม่ได้ ทำให้เกิดร้านค้านำสินค้ามาขายในชุมชน ยังต้องการสินค้ามากเท่าไร ทำให้เกิดร้านค้ามากขึ้นเท่านั้น

3.1.3.2 ทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) ค่านิยมในการบริโภคเปลี่ยนแปลง ในอดีตชาวบ้านชุมชนแหลมบกบริโภคสิ่งที่ครอบครัวหรือชุมชนผลิตขึ้นได้เอง ต่อมาภายหลังนิยมบริโภคสินค้าสำเร็จรูปหรือสำเร็จรูปส่งผลให้ค่านิยมในการบริโภคเปลี่ยนไป 2) วัฒนธรรมการประกอบอาชีพเสื่อมลง จากการนิยมบริโภคสินค้าสำเร็จรูปและสำเร็จรูป หรืออาหารจานเดียว ทำให้คนรุ่นหลังไม่สามารถประกอบอาหารได้เองส่งผลให้วัฒนธรรมการประกอบอาหารเสื่อมลง 3) การดำเนินชีวิตสะดวกขึ้น จากการมีสินค้าสำเร็จรูปพร้อมให้บริโภคจะบริโภคเวลาใด จำนวนเท่าไร ก็สามารถกระทำได้ ทำให้การดำเนินชีวิตสะดวกขึ้น

3.2 การบริโภคสินค้าคงทน การศึกษาการบริโภคสินค้าคงทน ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าคงทน กระบวนการบริโภคสินค้าคงทน และผลกระทบต่อการบริโภคสินค้าคงทน ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

3.2.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าคงทน ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าคงทน สรุปได้ดังนี้

3.2.1.1 ประชากร ประกอบด้วย

1) เพศ ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมบกมีสัดส่วนระหว่างเพศหญิงและเพศชายพอ ๆ กัน ทั้งสองเพศ นิยมสินค้าคงทนเหมือนกัน เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น สินค้าเหล่านี้จึงมีใช้ทุกบ้าน

2) วย ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกอยู่ในช่วงวัยกลางคน และวัยรุ่นนรฯ ทั้งสองวัยเป็นวัยที่ประกอบอาชีพเองและส่วนใหญ่มีครอบครัวแล้ว เงินเป็นสิ่งสำคัญหาได้มายากจึงบริโภคสินค้าคงทนและถาวรมากกว่าวัยอื่น

3.1.2.2 สภาพแวดล้อม ปรากฏว่า สภาพแวดล้อมชุมชนแหลมนกเหมือนกับชุมชนชนบททั่วไป มีถนนสะดวก แต่การบริการรถสาธารณะมีน้อย ทุกครัวเรือนจึงจำเป็นต้องมีรถจักรยานยนต์ไว้ใช้ บางครัวเรือนมีมากกว่า 1 คัน

3.1.1.3 การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ปรากฏว่า ชาวบ้านชุมชนแหลมนกมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เนื่องจากชาวบ้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งอื่น ๆ ทั้งในภาคกลาง จังหวัดอื่น ๆ ในภาคแล้ว และยังมีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอีกด้วย นอกจากนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ทุกครัวเรือนมีโทรทัศน์ จึงมีโอกาสรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าสิ้นเปลืองเหมือนชุมชนอื่น ๆ ในประเทศไทย จึงบริโภคสินค้าสิ้นเปลืองเหมือนคนชุมชนอื่น ๆ เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเรือน รถจักรยานยนต์ เป็นต้น โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือกำลังเป็นที่นิยมมากในหมู่วัยรุ่น

3.1.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ ปรากฏว่า ผลผลิตทางธรรมชาติ เช่น สดว์น้ำ หลังจากเปลี่ยนเป็นเงินแล้ว หากมีเหลือจากค่าใช้จ่ายประจำวัน แล้วก็เปลี่ยนเป็นสินค้าคงทนในรูปของเงินผ่อน

3.1.1.5 สภาพเศรษฐกิจ ประกอบด้วยดังนี้

1) อาชีพ ชาวบ้านชุมชนแหลมนกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงและเกี่ยวเนื่องกับการประมง มีรายได้ดีจึงนิยมบริโภคสินค้าคงทนซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน เช่น โทรทัศน์ เครื่องเรือน ตู้เย็น เป็นต้น ส่วนบ้านเรือนก็จะสร้างตามฐานะของแต่ละครอบครัว

2) รายได้ ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกมีรายได้อยู่ในระดับปานกลาง แต่นิยมบริโภคสินค้าคงทนซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกภายในครอบครัว จึงบริโภคสินค้าคงทน เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น โดยชาวบ้านพยายามดิ้นรนซื้อหาด้วยระบบเงินผ่อน

3.2.1.6 สภาพสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยดังนี้

1) รสนิยมและค่านิยม ชาวบ้านชุมชนแหลมนกส่วนใหญ่นิยมใช้เครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้าน สิ่งแรกที่ต้องการคือโทรทัศน์ หากมีความสามารถก็จะซื้อสินค้าคงทนอื่น ๆ เช่น ตู้เย็น เครื่องเรือน รถจักรยานยนต์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

2) ความเชื่อและประเพณี ชาวบ้านชุมชนแหลมนก ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ก็นิยมใช้สินค้าคงทนซึ่งไม่ขัดต่อหลักศาสนา

3.3.2 กระบวนการบริโภคสินค้าคงทน การศึกษากระบวนการบริโภคสินค้าคงทน ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น กิจกรรมการบริโภคสินค้าคงทนและวิธีการบริโภคสินค้า สรุปได้ดังนี้

3.2.2.1 กิจกรรมการบริโภคสินค้าคงทน ได้แก่ 1) การบริโภคสินค้าที่ผลิตเอง ในอดีตวัสดุอุปกรณ์ที่สร้างบ้านเรือนชาวบ้านหาได้ในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ทรัพยากรลดน้อยลงจึงไม่สามารถผลิตขึ้นเองได้ 2) บริโภคสินค้าที่มีขายในชุมชน สินค้าคงทนบางอย่างไม่สามารถผลิตขึ้นเองได้ก็สามารถซื้อได้จากร้านค้าในชุมชน แม้จะมีไม่มากก็ตาม เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น 3) บริโภคสินค้าที่ขายนอกชุมชน สินค้าคงทนส่วนใหญ่มีขายในเมืองใหญ่ บางครั้งตัวแทนนำมาเสนอขายถึงที่บ้าน ได้แก่ เครื่องใช้ไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ ชาวบ้านนิยมซื้อด้วยระบบเงินผ่อน จึงสามารถบริโภคได้เกือบทุกครัวเรือน

3.2.2.2 วิธีการบริโภคสินค้าคงทน ได้แก่ 1) ซื้อวัตถุดิบทั้งจากในชุมชนและนอกชุมชนมาผลิตเพื่อบริโภค เช่น ซื้อวัสดุก่อสร้างมาสร้างที่อยู่อาศัย วัสดุโรงงานมาผลิตเครื่องมือในการประกอบอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง และอุปกรณ์มาประกอบเรือ 2) เอาผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการผลิตเบื้องต้นมาแล้วมาผลิตบริโภค เช่น นำอวนมาปรับเป็นเครื่องมือเลี้ยงหอยแครง เอาบานหน้าต่างมาประกอบทำบ้าน 3) เอาวัตถุดิบสำเร็จรูปมาบริโภคชาวบ้านส่วนใหญ่จะนำสินค้าสำเร็จรูปมาบริโภค เช่น โทรศัพท์ ตู้เย็น โทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งวัสดุสำเร็จรูปสามารถใช้บริโภคได้เลย สินค้าคงทนส่วนใหญ่จะเป็นวัสดุสำเร็จรูปแล้ว

3.2.3 ผลกระทบจากการบริโภคสินค้าคงทน ผลการศึกษาผลกระทบจากการบริโภคสินค้าคงทนเกิดผลกระทบหลายประการ ดังที่ นางดิหมีะ กาญจสัจจ์ ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

3.2.3.1 ทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1) หนี้สิน จากโอกาสในการบริโภคสินค้าคงทนมีสูง ด้วยระบบเงินผ่อน ทำให้หลายครัวเรือนในชุมชนเหลื่อมกมีหนี้สิน บางครอบครัวซื้อจักรยานยนต์มาใช้ แต่ระยะหลังไม่มีเงินผ่อนส่งค้างวด จนในที่สุดต้องคืนให้บริษัทเลยก็มี 2) เกิดระบบเงินผ่อน จากการซื้อขายสินค้าคงทนซึ่งมีให้บริการกับสินค้าทุกชนิดด้วยระบบเงินผ่อน จนเป็นที่เข้าใจและปฏิบัติกันจนเคยชิน

3.2.3.2 ทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) ค่านิยมในการบริโภคทุกครัวเรือนนิยมใช้สินค้าคงทนเพื่ออำนวยความสะดวก หากครอบครัวใดไม่มีใช้จะรู้สึกว่าเป็นปมด้อย จึงดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อให้ได้สินค้าเหล่านั้น 2) โอกาสในการรับรู้ข่าวสารมีมากขึ้น เนื่องจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ได้เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ในตัวเมือง 3) การดำเนินชีวิตสะดวกสบายขึ้น จากการมีสินค้าคงทนไว้เพื่อความสบายใจ หยิบง่าย ใช้คล่องในครัวเรือน เช่น มีรถจักรยานยนต์ ไว้ติดต่อประสานงานกับบุคคลในท้องถิ่นและต่างถิ่น ทำให้การดำเนินชีวิตของชาวบ้านสะดวกสบายขึ้นกว่าอดีตมาก

3.2.3.3 ทางสิ่งแวดล้อม ปรากฏว่า การใช้สินค้าคงทนบางชนิดใช้ผิดวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดความวุ่นวายและรบกวนผู้อื่น ทำให้สภาพแวดล้อมน่าเบื่อหน่ายในบางครั้ง เช่น เปิดเครื่องเสียงดังจนเกินไป กลุ่มวัยรุ่นขับรถจักรยานยนต์เร็วเกินไปและเสียงดังมาก เช่นเดียวกับรถแข่งรถซึ่ง เป็นต้น

3.3 ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการบริโภคที่สัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการบริโภค ผู้วิจัยได้ศึกษาในด้าน ด้านการตั้งถิ่นฐาน และด้านสังคมวัฒนธรรม ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

3.3.1 ด้านการตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วยดังนี้

3.3.1.1 การคาดการณ์รูปแบบที่อยู่อาศัย จากการบริโภควัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง หากทราบว่าชาวบ้านบริโภควัสดุก่อสร้างอะไร ใช้ทำส่วนประกอบส่วนใดก็อาจคาดการณ์รูปแบบของชาวบ้านได้

3.3.1.2 การคาดการณ์การตกแต่งบ้าน ได้จากการบริโภคสินค้าคงทน ชาวบ้านมักนำสินค้าคงทนมาเป็นส่วนหนึ่งของเฟอร์นิเจอร์บ้าน เมื่อทราบว่าบ้านใดมีสินค้าคงทนอะไรบ้าง ก็อาจคาดการณ์การตกแต่งบ้านได้

3.3.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

3.3.2.1 การคาดการณ์สุขภาพอนามัยได้จากการบริโภคอาหาร เช่น คนบริโภคอาหารครบหลักอาหาร 5 หมู่ น่าจะเป็นคนที่มีสุขภาพดีกว่าคนที่บริโภคไม่ครบตามหลักโภชนาการ คนที่บริโภคอาหารที่มีไขมันน้อย ๆ น่าจะอ้วนกว่าคนที่บริโภคอาหารที่มีไขมันน้อย

3.3.2.2 การคาดการณ์ค่านิยมของคนจากการบริโภคสินค้า เช่น คนชอบใส่เสื้อผ้าทันสมัยเป็นคนมีรสนิยมใหม่ ๆ คนชอบรถไถ่หู้ ราคาแพง เป็นต้น คนชอบอวดความมั่งมี เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านชุมชนแหลมนกที่เป็นกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านกลุ่มผู้ประกอบการที่เป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลาง และชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในภาคใต้

3.3.2.3 การคาดการณ์ศาสนาจากการแต่งกาย แต่ละศาสนามีวัฒนธรรมในการแต่งกายที่แตกต่างกัน เห็นคนแต่งกายแบบใดสามารถคาดการณ์ได้ว่า คนนั้นนับถือศาสนาอะไร

จากการศึกษาการบริโภคของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ปรากฏว่า ชาวบ้านมีการบริโภคทั้งสินค้าสิ้นเปลือง และสินค้าคงทนเหมือนชนบทไทยทั่ว ๆ ไปปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคมีหลายประการ คือ ประชากร สภาพแวดล้อม การแพร่กระจายวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ

จากการศึกษาด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ในประเด็น การผลิต การจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภค ผลการศึกษา ปรากฏว่าการได้รับผลประโยชน์จากการผลิตซึ่งเกิดจากปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิตและวิธีการผลิต ผลกระทบจากการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภค ผู้ที่รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากต่างถิ่น คือ กลุ่มที่เป็นชาวบ้านย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ และกลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในภาคใต้ ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มนี้มีฐานะทางการเงินที่มั่นคงมีอำนาจในการจัดการเศรษฐกิจของชุมชนประมงแหลมนก มากกว่าชาวบ้านที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากชุมชนที่อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี เพราะชาวบ้านกลุ่มที่เป็นชาวบ้านดั้งเดิมในจังหวัดปัตตานีจะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ใช้ข้อบัญญัติทางศาสนาเป็นหลักในการประกอบอาชีพ จึงไม่มี

การปรับปรุงเครื่องมือประมง ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้สอดคล้องและแข่งขันกับคู่แข่งทางการค้าได้ ผู้ที่ได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในอำเภอบัตตังจึงตกเป็นของกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งอื่น ๆ ในประเทศไทย และต่างประเทศ จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งที่ไม่วันจบสิ้น หากมีอุตสาหกรรมการผลิตอาหาร “ฮาลาล” ขึ้นในจังหวัดปัตตานี ซึ่งฮาลาลเป็นเครื่องหมายที่ตราไว้กับสินค้าที่มุสลิมบริโภคเพื่อเป็นการยืนยันว่าเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่ศาสนาอิสลามอนุมัติให้มุสลิมบริโภค กล่าวคือไม่เป็นสินค้าที่ต้องห้ามบริโภคตามข้อบัญญัติในศาสนาอิสลาม เป็นสินค้าที่มีกระบวนการผลิตที่ถูกต้องตามข้อบัญญัติในศาสนาอิสลาม และเป็นสินค้าที่ชอบด้วยข้อบัญญัติตามอัล-กุรอาน และจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด(ศอลฯ) ผลประโยชน์ดังกล่าวก็ยังคงตกอยู่กับกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในภาคใต้ หรือกลุ่มอื่น ๆ เพราะมีโอกาสในการต่อรองมากกว่า เนื่องจากมีกำลังการผลิต มีภูมิปัญญา และมีวัฒนธรรมในการต่อรองกับคู่แข่งทางการค้ามากกว่า เพราะผ่านวัฒนธรรมที่หลากหลาย

3.ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ในการศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น การปกครอง การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร การศึกษา ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ผลการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การปกครอง

ในการศึกษาการปกครอง ผู้วิจัยได้ศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น คือ สภาพการปกครองและผลการปกครองโดยใช้กฎหมาย สภาพการปกครองและผลการปกครองโดยใช้จารีตประเพณีและภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการปกครองที่สัมพันธ์กับด้านอื่นๆ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1.1 สภาพการปกครองและผลการปกครองโดยใช้กฎหมาย ผลการศึกษาปรากฏว่าการปกครองมีผลกระทบต่อชาวบ้านจริง คือการปกครองส่วนภูมิภาค โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนในระดับท้องถิ่น ดังที่ นายคาร์ณ แสงเดือน อดีตผู้ใหญ่บ้านชุมชนแหลมนก ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

การปกครองส่วนภูมิภาคโดยมีกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนในระดับท้องถิ่น ในระดับหมู่บ้านมีคณะกรรมการหมู่บ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ในระดับตำบลมีคณะกรรมการพัฒนาตำบลโดยมีกำนันเป็นประธาน ทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ทั้งในการพัฒนาและการควบคุมบังคับใช้ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา นอกจากนี้งานตำรวจแห่งชาติได้ส่งเจ้าหน้าที่สายตรวจมาประจำที่ตำบลบานา ส่วนชุมชนแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานามีส่วนร่วมในการเข้าเพื่อควบคุมบังคับใช้ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา ปรากฏว่าในปัจจุบันบทบาทการพัฒนาของกำนันผู้ใหญ่บ้านลดน้อยลง แต่บทบาทการควบคุมให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญายังเข้มแข็งเหมือนเดิม แต่โดยปกติเมื่อชาวบ้านทำผิดกฎหมายเล็กน้อยๆ กำนันผู้ใหญ่บ้านร่วมมือกับผู้นำอื่นๆ จะว่ากล่าวตักเตือนหรือประนีประนอม หากความผิดรุนแรงก็จะมอบให้ตำรวจดำเนินการตามกฎหมาย เท่าที่ผ่านมามีความผิด

รุนแรงมีไม่มากนัก จึงไม่เป็นที่สนใจแก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน และตำรวจที่ประจำอยู่ที่ตำบลบานาแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามตำรวจตำบลบานายังไม่ค่อยได้เข้ามามีบทบาทในชุมชนแหลมนกเท่าที่ควรเนื่องจากในชุมชนแหลมนก มีผู้คนที่หลากหลายถิ่น ชาติ และศาสนา มากกว่าชุมชนอื่น ๆ ในชนบทจังหวัดปัตตานี หากมีเหตุอะไรเกิดขึ้นผู้ใหญ่บ้านรายงานกำนันตำบลบานา และแจ้งเหตุด่วนให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติประจำอำเภอเมืองปัตตานี (สกอ.ปัตตานี) รับทราบด้วยอีกทางหนึ่งเพื่อการแก้ไขปัญหาโดยเร่งด่วน เนื่องจากในชุมชนประมงเกิดคดีอาชญากรรมอยู่เป็นประจำ

องค์การบริหารส่วนตำบลบานาเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแหลมนกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม โดยมีบทบาทการควบคุมบังคับใช้ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา บทบาทที่เห็นได้ชัดขององค์การบริหารส่วนตำบลบานา คือ การพัฒนาสาธารณูปโภคด้านถนนหนทาง จนปัจจุบันในชุมชนประมงแหลมนกมี ลาดยาง และถนนคอนกรีต เชื่อมติดต่อกันกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลและมีตรอกมีขอยตัดเป็นถนนคอนกรีตเพื่อเข้าสู่บ้านเรือนประชาชน จนสามารถกล่าวได้ว่าอาคารบ้านเรือนทุกบ้านอยู่ติดกับถนน นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลบานายังให้มีการส่งเสริมด้านอาชีพ ส่งเสริมด้านการศึกษา ส่งเสริมด้านศาสนา และส่งเสริมด้านกีฬา โดยมีกำนันและผู้ใหญ่เป็นผู้ติดต่อประสานงานให้เกิดกิจกรรมดังที่กล่าวมา

1.2 สภาพการปกครองและผลการปกครองโดยใช้จารีตประเพณี ผลการศึกษาปรากฏว่า ชาวบ้านชุมชนแหลมนกใช้หลักศาสนาอิสลาม ใช้ระบบเครือญาติ ใช้ระบบผู้นำชุมชนในการปกครอง ดังที่ นางมริเยะ แยน่า ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1.2.1 การปกครองโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม ชาวบ้านชุมชนแหลมนกมีชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 40 ของชาวบ้านทั้งหมด โดยชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจะแบ่งออกได้ 2 กลุ่มคือ ชาวบ้านกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เป็นชาวประมงพื้นบ้าน ที่แสวงหาวิถีชีวิตที่ดีกว่าเดิม โดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิมสามารถจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่และรู้จักการเรียนรู้ลอกเรียนแบบกลุ่มที่ริมทะเลภาคกลางโดยใช้ทุนทางสังคมที่นับถือศาสนาเดียวกับกลุ่มชุมชนดั้งเดิมในปัตตานี และกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานีดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา คือ “ศาสนาถือวิถีชีวิต วิถีชีวิตคือศาสนา” ดังนั้นโต๊ะอิหม่ามประจำในชุมชนจึงใช้หลักการตามหลักศาสนาที่โต๊ะอิหม่ามทุกคนเคร่งครัดให้ชาวมุสลิมปฏิบัติตามหลักศาสนามุสลิมส่วนใหญ่ให้การยอมรับและปฏิบัติตาม ได้กำหนดกฎเกณฑ์ในการปกครองไว้หลายประการ ยกตัวอย่างบางประการดังนี้

1) ห้ามดื่มสุราเครื่องคองของเมาทุกชนิด ซึ่งทางหลักศาสนาอิสลามถือว่าเป็นบาปอย่างยิ่ง และหากใครละเมิดจะต้องได้รับ ก็ยังเป็นที่พักพิงของกลุ่มเพื่อนบ้านในชุมชน และชาวบ้านในชุมชนนั้นจะลงโทษโดยการจะไม่ไปงานทำบุญตามประเพณีที่บ้านนั้นจัดด้วย

2) ถ้าจะมีงานบุญขึ้นที่บ้าน ผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมให้แก่มัสยิด หากบุคคลใดไม่ทำตาม ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการมัสยิดจะไม่เดินทางไปร่วมงานเมื่อบ้านนั้นจัดงานบุญตามประเพณี

3) หากมีการเสพยาเสพติด และจับได้จะส่งตัวให้กับตำรวจท้องที่ดำเนินการตามกฎหมาย ไม่มีการประนีประนอมใดๆ

4) หากมีการทะเลาะวิวาทกันในชุมชน ทำโทษโดยการให้ละหมาด 5 เวลาที่มัสยิด หากไม่เชื่อฟังจะส่งตัวให้ตำรวจท้องที่ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

1.2.2 การปกครองโดยใช้ระบบเครือญาติ ชาวบ้านในชุมชนแหลมนกส่วนใหญ่จะอยู่กันในกลุ่มเครือญาติกัน เพราะเนื่องจากกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ย้ายกันมาในลักษณะเครือญาติหรือการเกี้ยวครอง ผูกโยคกันไม่กี่ทางใดทางหนึ่ง เพื่อเป็นการสร้างอำนาจและการอยู่ร่วมกัน หากไม่ใช่เป็นเครือญาติ ก็ส่วนใหญ่เป็นลักษณะเจ้าแก่ ลูกน้อง นายหัว กันมากกว่า หากไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ไม่สามารถเข้ามาอยู่ในชุมชนแหลมนกได้ ดังนั้น การปกครองโดยใช้ระบบเครือญาติจึงมีความสำคัญถ้าหากบุคคลกระทำความผิดเกี่ยวกับจารีตประเพณี หรือกระทำความผิดต่อข้อกำหนดของกฎหมายเล็กน้อย ทางฝ่ายผู้ที่เกี่ยวข้องจะมอบให้บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติผู้ใหญ่ที่ผู้กระทำความผิดเคารพว่ากล่าวตักเตือน หากไม่เชื่อฟังจะส่งเรื่องให้ฝ่ายอื่นๆ ดำเนินการต่อไปแต่ส่วนใหญ่บุตรหลานจะเชื่อฟังเครือญาติ เพราะชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนจะมีชาวบ้าน 3 กลุ่ม คือ ชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลาง ซึ่งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ กลุ่มที่ 2 ชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ และกลุ่มที่ 3 เป็นชาวบ้านที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี ซึ่งชาวบ้านมาอยู่อาศัยในชุมชนเดียวกันก็มีความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวมา การปกครองโดยใช้ระบบเครือญาติจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการปกครองโดยธรรมชาติไม่จำเป็นต้องพึ่งกฎหมายลดค่าใช้จ่ายและการใช้บุคลากรของรัฐลงและก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและขัดแย้งกันน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามหากเป็นคนละเครือญาติหรือกลุ่มพวกเดียวกันอาจจะเกิดความขัดแย้งและใช้กฎหมายบ้านเมืองมาจัดการ

1.2.3 การปกครองใช้ระบบผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนในชุมชนแหลมนกส่วนใหญ่การเลือกตั้งจะเกิดลักษณะเลือกตั้งจากบุคคลกลุ่มตระกูล ญาติ พรรคพวกที่มีคุณงามความดีของบุคคลผู้นั้นและผู้นำจะเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านในชุมชน เพราะผ่านการเลือกของกลุ่มญาติแต่ละกลุ่มแล้วการกระทำผิดเล็กน้อยหากไม่เชื่อฟังญาติก็จะเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนนี้ทั้งฝ่ายปกครองคือ ผู้ใหญ่บ้าน และฝ่ายศาสนา คือ โต๊ะอิหม่าม เกาะเต็บบิลัน เป็นต้น

การใช้จารีตประเพณีในการปกครองส่งผลให้ชุมชนแหลมนกมีความเป็นอยู่ที่สงบบางส่วน แต่อย่างไรก็ตามจากที่มีผู้อยู่อาศัยที่หลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ชาติพันธุ์ และการมีฐานะความเป็นอยู่ที่ไม่เท่าเทียมและผู้อยู่อาศัยบางส่วนเป็นผู้อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคง เช่น กลุ่มลูกเรือประมง มาอยู่อาศัยในชุมชนเป็นครั้งคราว ก่อให้เกิดปัญหาให้กับชุมชนบางเป็นบางครั้ง ซึ่งปัญหานี้ผู้ประกอบการจะ

แก้ปัญหาโดยหารือกับผู้นำชุมชน หากมีเรื่องกระทำความผิดเล็กน้อยๆ ก็สามารถแก้ปัญหาภายในชุมชนได้โดยไม่ต้องนำเสนอเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ และชั้นศาล แต่ปัญหาลึกลับรุนแรงไม่ได้ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

2. การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร

ในการศึกษาการคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น การคมนาคมขนส่งทางบก การคมนาคมขนส่งทางน้ำ โทรคมนาคม ไปรษณีย์ และภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการคมนาคมขนส่งที่สัมพันธ์กับด้านอื่นๆ ซึ่งจากการสังเกตภาคสนาม และสัมภาษณ์

2.1 การคมนาคมขนส่งทางบก ชุมชนแหลมบกอยู่ห่างจากเมืองปัตตานีระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร มีถนนลาดยางเชื่อมกับชุมชนอื่น ๆ เส้นทางไปตามถนนสายนาเกลือ สุดทางแยกไปนราธิวาสไม่มีรถยนต์โดยสารรับจ้าง ภายในชุมชนจะมีถนนคอนกรีตและลูกรังเชื่อมระหว่างตรอกซอยต่าง ๆ

ชาวบ้านที่เป็นเจ้าของสถานประกอบการจะมีรถยนต์ส่วนตัว ซึ่งในชุมชนมีประมาณ 20 -25 คัน ส่วนชาวบ้านอื่น ๆ เกือบทุกครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ บางครอบครัวมีมากกว่า 1 คัน นอกจากนี้มีรถจักรยานยนต์รับจ้างภายในชุมชนและภายนอกชุมชนค่าบริการขึ้นอยู่กับระยะทางที่ต่อตรงกับผู้ขับรับจ้าง

2.2 การคมนาคมขนส่งทางน้ำ ปรากฏว่า แม้ว่าชุมชนจะอยู่ริมอ่าวปัตตานี แต่การคมนาคมขนส่งชาวบ้านจะใช้น้อยมาก ส่วนใหญ่จะใช้เพื่อการประกอบอาชีพประมงเท่านั้น การขนส่งทางน้ำจะใช้น้อยเพราะเสียเวลาในการเดินทางและไม่สะดวก

2.3 โทรคมนาคม ปรากฏว่า ในชุมชนแหลมบกมีหอกระจายข่าว ซึ่งสามารถสื่อสารข้อมูลได้ทุกเมื่อ นอกจากนี้ประมาณร้อยละ 10 ของครัวเรือนมีโทรศัพท์พื้นฐาน และประมาณร้อยละ 50 ของครัวเรือนมีโทรศัพท์มือถือ ซึ่งสามารถใช้สัญญาณได้ทั่วถึงทั้งชุมชน

2.4 ไปรษณีย์ มีไปรษณีย์ในตัวเมืองปัตตานีซึ่งทางไปรษณีย์จะให้บริการในเขตชุมชนแหลมบกด้วยบริการเกี่ยวกับการส่งจดหมายและพัสดุภัณฑ์

2.5 ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการคมนาคมขนส่งและการสื่อสารที่สัมพันธ์กับด้านอื่นๆ ในการศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาในด้านการตั้งถิ่นฐาน และด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

2.5.1. ด้านการตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วยดังนี้

1) บ้านทุกบ้านตั้งอยู่ติดกับถนนหน้าหมู่บ้านและถนนตรอกซอย และเกือบทุกครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ การจะใช้รถจักรยานยนต์ รถยนต์ให้สะดวก บ้านต้องตั้งอยู่ติดกับถนน

2) รูปแบบของบ้าน มีที่จอดรถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ เนื่องจากเกือบทุกครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ บางครัวเรือนมีรถยนต์ รูปแบบของชาวบ้านก็จะจัดให้มีที่จอดรถจักรยานยนต์หรือรถยนต์

2.5.2 ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยดังนี้

1) เสียค่าใช้จ่ายด้านการคมนาคมขนส่งและการสื่อสารสูง เนื่องจากมีรถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ ต้องเสียค่าใช้จ่าย ค่าน้ำมัน เสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงกว่าปกติ บางครัวเรือนมีโทรศัพท์มากกว่าหนึ่งเครื่อง ก็ยังทำให้ค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินที่จ่ายเป็นรายเดือนสูงมาก

2) มีที่ขายน้ำมันกระจายให้ทั่วทั้งชุมชน เนื่องจากเกือบทุกครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ไว้ใช้ จึงน่าจะมีปั้มน้ำมันเล็กๆ อยู่ในชุมชน

จากการศึกษาการคมนาคมขนส่งและการสื่อสารของชาวบ้านชุมชนแหลมนก ปรากฏว่าชาวบ้านนิยมการคมนาคมทางบก ภายในชุมชนมีถนนคอนกรีต ทุกบ้านเรือนถนนเข้าถึงบ้าน เกือบทุกบ้านมีรถจักรยานยนต์ใช้ ทุกบ้านมีโทรศัพท์รับข่าวสาร ชาวบ้านจำนวนมากมีโทรศัพท์มือถือ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนและต่างชุมชนมีสูง

3. การศึกษา

การศึกษาของชาวบ้านชุมชนแหลมนก ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น การศึกษาในระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และภาพสะท้อนวิถีชีวิตการศึกษาที่สัมพันธ์กับด้านอื่นๆ ผลจากการศึกษาปรากฏดังนี้

3.1 การศึกษาในระบบ ผลการศึกษาในระบบปรากฏว่า ในชุมชนแหลมนกมีศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน 1 แห่ง มีเด็กประมาณ 50 คน เด็กที่มาเรียนส่วนใหญ่จะเป็นลูกของชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีฐานะยากจน และเป็นบุตรหลานของชาวไทยพุทธที่อยู่นอกชุมชน เช่น จากสะพานปลา ท่าเทียบเรือ เพราะค่าใช้จ่ายในการศึกษาค่ากว่าสถานศึกษาอื่น ๆ ส่วนบุตรหลานที่อยู่ในวัยเรียนระดับประถมและมัธยม ถ้าเป็นชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะนำไปศึกษาในโรงเรียนสอนศาสนา แต่ถ้าเป็นชาวไทยพุทธจะศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือถ้าเป็นของเอกชนก็จะเป็นโรงเรียนมูลนิธิที่อยู่นอกชุมชน ซึ่งในตำบลบานา และอำเภอเมือง ซึ่งกลุ่มนี้มีผู้ปกครองฐานะปานกลางถึงมั่นคง

ผู้ปกครองสนใจให้บุตรหลานได้เล่าเรียนหนังสือ โดยเด็กที่อยู่ในวัยเรียนระดับประถมศึกษาได้เข้าเรียนเกือบร้อยละ 100 แต่ละโรงเรียนมีคณะกรรมการการศึกษาคอยช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน เมื่อโรงเรียนมีกิจกรรมจะได้รับร่วมมือจากผู้ปกครอง ทั้งร่างกาย แรงใจและรวมถึงการบริจาคเงินทองและสิ่งของสนับสนุนกิจกรรมโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมวันเด็กจะมีผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมกันเป็นจำนวนมาก

ส่วนการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา ปรากฏว่ามีร้อยละ 70 ที่ได้ศึกษาต่อ ส่วนที่เหลือออกไปช่วยเหลือพ่อแม่ ผู้ปกครอง โดยเฉพาะการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการประมงและต่อเนื่องกับการประมง

3.2 การศึกษานอกระบบ ผลการศึกษานอกระบบ ปรากฏว่า มีหน่วยราชการหลายหน่วยได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาด้านอาชีพ มีหน่วยราชการหลายหน่วยงานได้มาฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ชาวบ้านชุมชนแหลมนก เช่น ประมง ส่งเสริมให้เลี้ยงหอยแครง จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงหอยแครง

หลังจากจัดตั้งได้ส่งเจ้าหน้าที่มาให้การฝึกอบรม พร้อมกับติดตามช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหา สำนักงานเกษตรอำเภอได้สนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงและแนะนำแนวทางการผลิต สำนักงานพัฒนาชุมชนมาให้ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ และสหกรณ์อำเภอเมืองปัตตานีมาให้ความรู้เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง และมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

3.3 การศึกษาตามอัธยาศัย ผลการศึกษาการศึกษาตามอัธยาศัย ปรากฏว่า บรรพบุรุษได้ให้การศึกษาอาชีพแก่บุคคลในครอบครัว โดยหัวหน้าครอบครัวได้สอนการประกอบอาชีพ โดยการเริ่มปฏิบัติจริงให้แก่บุตรหลานตั้งแต่วัยเด็กจนสามารถช่วยเหลือผู้ปกครองได้ เช่น ผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านก็จะสอนลูกในการซ่อมอวน ซึ่งเรียกว่าการชุนอวน พอลูกๆโตขึ้น สามารถพาลูกออกทะเลเพื่อเป็นผู้ช่วยในการทำประมงได้ จนบุตรหลานสามารถเรียนรู้วิธีการประมงชนิดต่างๆ ได้โดยไม่รู้ตัว และความรู้เหล่านี้สามารถถ่ายทอดสู่ลูกหลานหลายชั่วอายุคน ผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงก็จะถ่ายทอดความรู้ในกับลูกหลานเมื่อลูกเสร็จจากศึกษาก็สอนให้เรียนรู้ทั้งในส่วนของผู้จ้างที่ประกอบอาชีพนี้และในส่วนของผู้ประกอบการด้วย ซึ่งเป็นการถ่ายทอดโดยวิธีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งสิ้น

3.4 ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการศึกษาที่สัมพันธ์กับด้านอื่นๆ การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาในด้านการตั้งถิ่นฐาน และด้านเศรษฐกิจ ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

3.4.1 ด้านการตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วย

1) ชื่อโรงเรียนบ่งบอกถึงชื่อชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนชุมชนแหลมนก เป็นชื่อที่สอดคล้องกับการตั้งถิ่นฐาน

2) ชุมชนแน่นอนอยู่ใกล้สถานศึกษา โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนตั้งขึ้นเพื่อบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมักจะตั้งอยู่ใกล้ชุมชน นักเรียนสามารถเดินทางไปเรียนไม่ไกลนัก ชุมชนหนาแน่น

3.4.2 ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยดังนี้

1) ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาเป็นรองจากค่าใช้จ่ายทางอาหาร พบว่าชาวบ้านชุมชนแหลมนกสนใจทางการศึกษา จึงให้บุตรหลานเกือบทุกคนได้เข้าเรียนสูงกว่าประถมศึกษา จึงน่าจะส่งผลทำให้ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาสูงเป็นอันดับสองรองจากค่าใช้จ่ายด้านอาหาร

2) เกิดอาชีพใหม่แก่ชาวบ้านแหลมนก ด้วยหน่วยงานต่างๆ เข้าไปส่งเสริมอาชีพจึงทำให้เกิดอาชีพใหม่ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเครือข่ายชาวบ้านในชุมชนแหลมนกที่อยู่ต่างถิ่นที่มีภูมิปัญญาในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงได้ย้ายถิ่นมาประกอบอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากขึ้น จึงก่อให้เกิดอาชีพใหม่เพิ่มขึ้นแก่ชาวบ้านชุมชนแหลมนกที่รับจ้าง

3) ชาวบ้านชุมชนแหลมนกมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงอาชีพ จากการที่ชาวบ้านชุมชนส่งบุตรหลานเรียนต่อระดับสูงกว่าประถมศึกษา ทำให้คนกลุ่มนี้ไม่กลับไปประกอบอาชีพเดิมที่

ครอบครัวทำอยู่ และนอกจากนั้นหากอ่าวปัตตานีเสื่อมโทรมมากขึ้นทำให้ทรัพยากรธรรมชาติสัตว์น้ำลดลง เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพประมง และ แปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง เป็นต้น

จากการศึกษาการศึกษาของชาวบ้านชุมชนแหลมนก ปรากฏว่า ชาวบ้านแหลมนกได้รับการศึกษาทั้งทางการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ชาวบ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา เด็กวัยเรียนได้เรียนระดับประถมศึกษาเกือบทุกคน แต่เรียนต่อระดับสูงขึ้นลดลง

4. ศาสนา

การศึกษาศาสนาของชาวบ้านชุมชนแหลมนก ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น สภาพศาสนา พุทธและการปฏิบัติ สภาพศาสนาอิสลาม และการปฏิบัติ และภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากศาสนาที่สัมพันธ์กับด้านอื่นๆ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

4.1 สภาพศาสนาพุทธและการปฏิบัติ ผลการศึกษาสภาพศาสนาพุทธและการปฏิบัติปรากฏว่า ชาวบ้านชุมชนแหลมนกมีร้อยละ 60 ที่นับถือศาสนาพุทธ ดังที่ นายคำณ แสงเดือน นางหม้อย แยมเล็กน้อย สรุปได้ว่า ชาวบ้านชุมชนแหลมนกประมาณร้อยละ 60 นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านจำนวนนี้ส่วนใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลางของประเทศไทย และจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชาวบ้านกลุ่มนี้เช่น จากจังหวัดภูเก็ต สงขลา พัทลุง และเป็นลูกจ้างของกลุ่มนี้คือ จากภาคอีสาน พม่า เขมร ส่วนการปฏิบัติทางศาสนาก็คล้ายคลึงจังหวัดในภาคใต้และภาคกลางบางส่วน

ชาวบ้านชุมชนแหลมนกที่นับถือพระพุทธศาสนา จะปฏิบัติเช่นเดียวกับชาวไทยพุทธจังหวัดในภาคใต้และภาคกลางบางส่วน ก็จะไปร่วมพิธีทางศาสนาที่วัดในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นต้น ส่วนในวันธรรมสวนะก็มีชาวพุทธบางส่วนโดยเฉพาะผู้สูงอายุไปร่วมทำบุญที่วัด ส่วนวัยรุ่นไม่นิยมไปร่วมทำบุญในวันธรรมสวนะ ชาวบ้านก็นิยมตักบาตรพระทุกเช้า และนิยมให้ลูกหลานที่ถึงวัยในการบวชเรียนได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนาเกือบทุกคน ในชุมชนมีวัด 1 แห่งคือวัดแหลมนก เป็นวัดที่ชาวบ้านได้ตั้งขึ้นเพื่อประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา

4.2 สภาพศาสนาอิสลามและการปฏิบัติ ผลการศึกษาสภาพศาสนาอิสลามและการปฏิบัติปรากฏว่า ชาวบ้านชุมชนแหลมนกประมาณร้อยละ 40 นับถือศาสนาอิสลาม มีมัสยิด 1 แห่ง ส่วนการปฏิบัติทางศาสนาชาวไทยอิสลามในชุมชนแหลมนกจะปฏิบัติเช่นเดียวกับชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้ คือจะไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีมัสยิดในวันสำคัญทางศาสนา จะไปละหมาดที่มีมัสยิดทุกวันศุกร์ โดยมีข้อตกลงว่าหัวหน้าครัวเรือนจะต้องไปให้ได้ หากไม่ไปจะโดนตักเตือนหากขาดบ่อยครั้งจะโดนลงโทษทางสังคม ส่วนในวันอื่นๆ จะไปละหมาดที่มีมัสยิดหรือไม่ก็ได้ ชาวไทยอิสลามในชุมชนแหลมนกจะทำละหมาดทุกวันตามหลักคำสอนของศาสนาและเคร่งครัดในการร่วมปฏิบัติตามประเพณีในรอบปี เช่น ประเพณีอาซูเราะ ประเพณีวันเมาลิด ประเพณี

การถือศีลอด เป็นต้น นอกจากนี้ยังเคร่งครัดการปฏิบัติตามประเพณีในรอบชีวิต เช่น ประเพณีเข้าสุหนัต ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ประเพณีการหย่าร้าง ประเพณีเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น

5. ความเชื่อ

ความเชื่อ เป็นความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของมนุษย์แต่ละคน ในสังคมหรือชุมชนหนึ่งๆ ชาวบ้านมักจะมีเชื่อหลายอย่างที่คล้ายคลึงกันหรือเป็นไปในทางเดียวกัน อันเนื่องมาจากการได้รับการบ่มเพาะสืบต่อกันมาภายในชุมชนนั้นๆ และความเชื่อดังกล่าวจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ผลจากการศึกษาปรากฏดังนี้ ชาวบ้านชุมชนแหลมนก มีความเชื่อที่เด่นๆ ดังต่อไปนี้

5.1 ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณและเทพเจ้าต่างๆ ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาช้านาน ในสังคมไทยทั่วไป ในกลุ่มชาวบ้านชุมชนแหลมนก ก็ปรากฏความเชื่ออย่างเด่นชัดเช่นเดียวกัน โดยเชื่อว่าสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติมีอยู่จริง สามารถบันดาลให้คุณให้โทษต่อชีวิตมนุษย์และสรรพสิ่งได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา พระภูมิเจ้าที่ ผีอารักษ์ แม่นาง แม่น้ำ แม่น้ำโพธิ์ แม่น้ำรวม รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ (ผีตายาย ผีทวด) เป็นต้น แต่เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบ้าน ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอาชีพการประมง ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนนี้จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่นางเด่นเป็นพิเศษ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับอาชีพโดยตรง

การที่ชาวบ้านชุมชนแหลมนก มีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวจึงทำให้มีวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในลักษณะต่างๆ มากมาย

นอกจากการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อด้านอำนาจเหนือธรรมชาติดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านชุมชนแหลมนก ยังมีวิถีปฏิบัติต่อความเชื่อเหล่านี้ในลักษณะอื่นอีกมากมาย ซึ่งมักปฏิบัติกันอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่เด่นได้แก่ การไหว้พร้อมกับรำลึกถึงวิญญาณต่างๆ เหล่านี้ ก่อนการะทำการบางขั้นตอนในการประกอบอาชีพ หรือเมื่อต้องการให้ตนประสบความสำเร็จด้วยดี การตั้งเครื่องเซ่นบวงสรวงอย่างง่าย ณ จุดใดจุดหนึ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสม เพื่อเป็นการวิงวอนให้วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวได้ช่วยเหลือให้ตนประสบความสำเร็จด้วยดี เป็นต้น

5.2 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการดูวัน เวลา ในการเริ่มประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับอาชีพ และวิถีชีวิตต่างๆ ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามนี้เป็นความเชื่อที่มีมาช้านานในสังคมไทยในกลุ่มชาวบ้านชุมชนแหลมนก ก็มีความเชื่อนี้มาช้านานเช่นเดียวกัน แม้ในปัจจุบันก็ยังมีการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อนี้อยู่มากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในโอกาสที่เริ่มต้นกิจการต่างๆ ที่สำคัญในชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับการดูฤกษ์ยาม เกี่ยวข้องกับวันเวลาที่เป็นมงคลและไม่เป็นมงคล ในการเริ่มต้นกระทำการกิจกรรมต่างๆ ที่ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มชาวบ้านชุมชนแหลมนก ที่แสดงถึงความเคารพนับถือ และเพื่อเป็นการอ้อนวอนให้เทพเจ้า ภูตผี วิญญาณต่างๆ ได้ช่วยเหลือคุ้มครองตนให้พ้นจากภัยพิบัติ ตลอดจนอำนวยความสะดวกให้ชีวิตของตนมีความสุขและสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความเชื่อดังกล่าวมีทั้งที่จัดขึ้นเป็นพิธีกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการประมงและธุรกิจ

เกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงเป็นส่วนใหญ่ อันเนื่องจากเหตุผลดังกล่าวมาแล้วพิถีพิถันเกี่ยวกับความเชื่อการทำประมงส่วนใหญ่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางเป็นสำคัญ ซึ่งปรากฏให้เห็นในหลายขั้นตอนในการทำประมง เช่น พิธีเอาเรือลงน้ำ พิธีแรกออกเรือประกอบอาชีพ พิธีหลังจากประกอบอาชีพประมงประสบผลด้วยดี เป็นต้น และพิธีกรรมต่างๆเหล่านี้ แม้จะเป็นความเชื่อที่แสดงความเคารพนับถือต่อแม่ย่านางโดยตรง แต่มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณอื่นๆ ผสมอยู่ด้วยเช่นเดียวกัน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา ความเชื่อเกี่ยวกับผีทะเล ความเชื่อเกี่ยวกับแม่คงคา เป็นต้น

พอจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามในการประกอบอาชีพและความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามในวิถีชีวิตทั่วไป แต่ปรากฏเด่นชัดได้แก่ ที่เกี่ยวกับอาชีพการประมง เช่น การดูฤกษ์ยามเอาเรือลงน้ำ ฤกษ์แรกออกเรือประกอบอาชีพ เป็นต้น การดูฤกษ์ยามในวิถีชีวิตทั่วไป เช่น การสร้างบ้าน การขึ้นบ้านใหม่ การบวช การแต่งงาน เป็นต้น

การที่ชาวบ้านชุมชนแหลมนก มีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวจึงทำให้มีวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความเชื่อทั้งหลายลักษณะ ที่เป็นวิถีปฏิบัติสำคัญ คือการดูฤกษ์ยาม ในการเริ่มต้นกิจการต่างๆ อันเป็นกิจสำคัญๆ ในวิถีชีวิต เนื่องจากมีความเชื่อเกี่ยวกับวันเวลาที่เป็นมงคลฤกษ์ดีและฤกษ์ไม่ดีแล้ว ชาวบ้านจะเชื่อและยึดถือปฏิบัติตามฤกษ์นั้นๆอย่างจริงจัง

5.3 ความเชื่อเกี่ยวกับทิศและตำแหน่ง เป็นการเชื่อว่าทิศใดตำแหน่งใดจะเป็นมงคลและจะไม่เป็นมงคลต่อชีวิต ซึ่งเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านชุมชนแหลมนก สืบทอดความเชื่อนี้สืบต่อกันมา เช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องอื่นๆ โดยชาวบ้านทั่วไปจะมีความเชื่อ “ทิศตะวันออก” และ “ทิศเหนือ” และ “สูง” ล้วนแต่เป็นชื่อเรียกที่มีความหมายเป็นมงคล ในทางตรงกันข้ามก็เชื่อว่า ทิศใต้ และที่ต่ำ ไม่เป็นมงคล ในทางตรงกันข้ามก็เชื่อว่าทิศตะวันตก และทิศใต้ และที่ต่ำ ไม่เป็นมงคล เนื่องมาจากคำว่า “ตก” “ใต้” และ “ต่ำ” ล้วนแต่เป็นชื่อเรียกที่มีความหมายไปทางอัปมงคล ความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่อของชาวตำบลนาทับโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจการบางอย่างที่มีความสำคัญชาวบ้านจะมีความเชื่อของชาวบ้านแหลมนกโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่มีความสำคัญชาวบ้านจะมีความเชื่อเรื่องทิศและตำแหน่งมากขึ้น จึงมีการให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากถึงกับให้ผู้มีความรอบรู้ในเรื่องนี้เป็นผู้ดูแลทิศและตำแหน่งให้สำหรับการประกอบกิจกรรมนั้นๆ

การที่ชาวบ้านชุมชนแหลมนก มีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวจึงทำให้วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมีหลายลักษณะ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะคำนึงถึงเรื่องทิศและตำแหน่งด้วยตนเอง เว้นแต่เป็นกิจการที่ถือว่าสำคัญๆ สำหรับชีวิตจึงมีการไปให้พระสงฆ์หรือผู้มีความรู้ในเรื่องนี้เป็นผู้ดูแลทิศและตำแหน่งให้ และเมื่อมีการดูแลทิศและตำแหน่งแล้วก็จะมีการยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อนั้นกันค่อนข้างจะเข้มงวด เว้นแต่จะมีข้อจำกัดที่ไม่อาจปฏิบัติได้จริงๆเท่านั้น การดูทิศและตำแหน่งในการจัดตั้งหิ้งพระ หรือรูปที่เคารพภายในบ้าน เป็นต้น ในการดูทิศและตำแหน่งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะกระทำไปพร้อมๆกับการดูฤกษ์ยาม

6. ประเพณี

ในการศึกษาประเพณีของชาวบ้านชุมชนแหลมนก ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นประเพณีในรอบปี ประเพณีในรอบชีวิต และภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากประเพณีที่สัมพันธ์กับด้านอื่นๆ ผลการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 ประเพณีในรอบปี การศึกษาประเพณีในรอบปี ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประเพณีในรอบปีของชาวไทยมุสลิม และประเพณีในรอบปีของชาวไทยพุทธผลการศึกษา ปรากฏดังนี้

6.1.1 ประเพณีในรอบปีของชาวไทยมุสลิม ผลการศึกษาปรากฏว่า มีประเพณีเด่น ๆ 7 ประเพณี ดังนี้ นายปีเคาะ นาหะ นางมรีเยาะ แชนา สามารถ พิทักษ์कुมพล และมะดาโอะ คำโอะ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า

6.1.1.1 ประเพณีอาซูเราะ

1) วันเวลาที่ปฏิบัติ วันที่ 10 เดือนมูฮัรร์รอม (เดือนที่ 1 ของปฏิทินอิสลาม)
2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณความดีและการศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด (2) เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีและเอกภาพให้เกิดในหมู่มุสลิม และ (3) เพื่อดึงดูดมุสลิมให้มาร่วมกิจกรรมทางศาสนาตลอดจนได้มีการพบปะสังสรรค์

3) พิธีกรรมและขั้นตอน มีดังนี้ (1) อิหม่าม โต๊ะครู ผู้ทรงคุณวุฒิบรรยายถึงเหตุการณ์บางครั้งบรรพกาลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้ เพื่อให้ผู้มาร่วมงานได้เข้าใจและระลึกถึงเหตุการณ์ดังกล่าว (2) อิหม่ามนำมุสลิมที่มาร่วมงานกล่าวขออวาล์ต่ออัลลอฮ์ เพื่อขออย่าให้เหตุการณ์อย่างนั้นเกิดขึ้นอีกในโลก และ (4) รับประทานอาหารที่ปรุงด้วยกัน

6.1.1.2 ประเพณีวันเมาลิด ดังนี้

1) วันเมาลิด เป็นวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เพราะเป็วันเฉลิมฉลองคล้ายวันประสูติของท่านนบีมุฮัมมัด (ช.ล.) ซึ่งตรงกับวันจันทร์ เดือนเราะบีอุลเอาวัล (เดือนที่ 3 ตามปฏิทินอิสลาม)

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อเป็นการสดุดีและสรรเสริญเผยแพร่เกียรติคุณของท่านนบีมุฮัมมัด (ช.ล.) (2) เพื่อระลึกถึงคุณงามความดี ภารกิจของท่านนบีมุฮัมมัด (ช.ล.) ที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามอันเป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวที (3) เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีในบรรดาหมู่มุสลิม

3) ระยะเวลา การจัดงานเมาลิดประจำปีนั้นจะจัดขึ้นในเดือนเราะบีอุลเอาวัล (เดือนที่ 3 ตามปฏิทินอิสลาม) ซึ่งมุสลิมจะจัดงานนี้ได้ตลอดทั้งเดือน โดยเลือกวันใดวันหนึ่งที่เหมาะสม

4) พิธีกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้(1) อีหม่ามนำมุสลิมกล่าว “เสาะละวาตนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) (2) โต๊ะครูอ่านบทสวด “บัร ชันยี” เพื่อสดุดีท่านนบีมุฮัมมัด (3) อีหม่ามนำมุสลิมที่มาร่วมงานคว้าวักท่านนบีมุฮัมมัด

6.1.1.3 ประเพณีการทำบุญญูรประจำปี

1) การทำบุญญูร หมายถึง การทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่เสียชีวิตไปแล้วโดยที่ศพนั้นยังอยู่ที่ป่าช้า การทำบุญญูรนั้นเป็นสุนัต หมายถึง ถ้าทำได้ก็เป็นสิ่งที่ดีเป็นกุศล

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อเป็นการไปเยี่ยมสุสาน อุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว (2) เพื่อเป็นการรวมญาติและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วยกัน (3) เพื่อให้มุสลิมทุกคนระลึกถึงความตายว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นและควรทำความดีเมื่อยังมีชีวิตอยู่

6.1.2 ประเพณีของชาวไทยพุทธ ผลการศึกษาปรากฏว่า ชาวบ้านในชุมชนแหลมถือปฏิบัติมีประเพณีเด่นๆ 6 ประเพณี ดังที่ นางลออ เข้มเล็กน้อย ศักดา ทศนา และพรศิริ สิทธิบรรจง ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

6.1.2.1 ประเพณีวันขึ้นปีใหม่

1) วัน เวลา ปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคมของทุกปี ชาวไทยพุทธนิยมทำบุญในวันขึ้นปีใหม่ ส่วนใหญ่จะประกอบพิธีตามวัน หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของเอกชน เป็นต้น

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อให้เกิดผลดี เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตใหม่ในปีหน้า (2) เพื่อให้ตนเองมีความสุขความเจริญ (3) เพื่อให้พ้นจากทุกข์โสภโรกภัยอันตราย (4) เพื่อให้เฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่

3) ขั้นตอนและการปฏิบัติ มีดังนี้(1) ชาวไทยพุทธมีประเพณีการอวยพรต่อกัน เมื่อพบกันหลังเที่ยงคืนของวันที่ 31 ธันวาคม และกล่าวคำว่า “สวัสดีปีใหม่” และส่งบัตรอวยพร ส.ค.ส. ให้แก่กัน (2) จะมีการทำบุญตักบาตรตอนเช้า อาหารที่นำมาตักบาตรต้องเป็นอาหารที่ได้มาโดยชอบธรรม และใส่ภาชนะที่สะอาด ก่อนใส่บาตรตั้งจิตอธิษฐานก่อน แล้วอธิษฐานว่า สุตินันถะตะเม ทานัง วาสะวัชชะยะวะหัง นิพพานังโหตุเม อะนาคะเต กาเล (3) ในขณะที่ตักบาตร ให้ถอดรองเท้าก่อนเพื่อแสดงความเคารพเป็นอันเสร็จพิธี

6.1.2.2 ประเพณีสงกรานต์ (วันว่าง)

1) วัน เวลาปฏิบัติ กำหนดในวันที่ 13-14 เมษายน เรียกวันนี้เป็นวันว่าง และในวันที่ 15 ชาวไทยพุทธจะไปประกอบพิธีกรรมที่วัด

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (2) เพื่อแสดงความยินดี สนุกสนาน รื่นเริง เฉลิมฉลองด้วยการ ต้ม กิน เทียว (3) เพื่อเป็นการพบปะญาติพี่น้อง เพื่อฝูง และคนที่เคารพนับถือกัน

3) ขั้นตอนการปฏิบัติและพิธีกรรม มีดังนี้ (1) ชายหญิงจะตื่นนอนตอนเช้ามีด เตรียมอาหารคาวหวาน เพื่อนำไปตักบาตร และถวายแก่พระสงฆ์ (2) จะทำพิธีตักบาตร เมื่อตักบาตรเสร็จแล้วก็มีพิธีเลี้ยงพระเช้าที่บริเวณพิธี (3) จัดปัจจัยถวายพระพร้อมกันเตรียมผ้าบังสุกุล และไทยทานอื่นๆไปด้วย จะวงด้วยสายสิญจน์รอบๆ กล้องผอบบรรจุสิญจุ้ยตาย เสร็จแล้วพระสวดอนุโมทนาญาติกรวดน้ำไปด้วย (4) การสรงน้ำพระพุทธรูป ชาวบ้านจำมีน้ำอบมาผสมน้ำ และดอกไม้มารูปเทียนไปสักการะองค์พระก่อน โดยทยอยกันไปเทน้ำรดองค์พระพุทธรูป (5) การรดน้ำคำหัวเมื่อถึงเทศกาล ญาติพี่น้องที่ไปทำงานที่อื่นก็เดินทางกลับบ้าน เพื่อมาขอการวะ รดน้ำคำหัว แล้วเขาเหล่านั้นก็อธิษฐานว่า สิ่งใดที่พวกตนเคยล่วงเกินต่อท่านด้วย กาย วาจา และใจ ก็ขอให้ท่านอโหสิให้ด้วย (6) การเล่นสาดน้ำสงกรานต์ การเล่นสงกรานต์ชาวบ้านตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันในหลักใหญ่ๆทุกภาค

6.1.2.3 ประเพณีเข้าพรรษา

1) ระยะเวลาในการเข้าพรรษา หมายถึง การที่พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาอยู่ประจำที่ (วัด) ตลอดระยะเวลา 3 เดือน ในฤดูฝน โดยไปค้างที่อื่นไม่ได้นับตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า “เข้าปุริมพรรษา”

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อดักบาตรและถวายผ้าอาบน้ำฝน และไทยทานแก่พระภิกษุสามเณรในวัด (2) เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้บำเพ็ญกุศลมากที่สุด (3) เพื่อให้หน่วยงานของทางภาครัฐและเอกชน ได้จัดทำพิธีถวายเทียนพรรษา

3) ขั้นตอนและพิธีกรรมในการปฏิบัติ มีดังนี้ (1) ชาวบ้านพากันไปทำบุญตักบาตรที่วัดแหลมบก (2) แห่เทียนจำนำพรรษาโดยทางบก (รถยนต์) ตกแต่งรถอย่างสวยงาม แห่แห่นรอบๆ ชุมชน (3) ด้วยความศรัทธา ตอนเช้าของชาวบ้านจะพากันไปตักบาตรและถวายผ้าอาบน้ำฝนและไทยทาน แก่ภิกษุสงฆ์ในวัดแหลมบก หรืออาจจะกลับไปถวายวัดในถิ่นฐานเดิมของตนเอง เช่น วัดในภาคกลาง และวัดในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง เป็นต้น (4) พระภิกษุสามเณรฉันภัตตาหารและให้พรแก่ชาวบ้านที่ไปทำบุญ

การปวารณาเข้าพรรษา เป็นระเบียบพิธีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผน คือ ให้ภิกษุสามเณรทั้งหมดนั่งคุกเข่าพร้อมกันหันหน้าไปทางพระประธาน กราบ 3 ครั้งแล้วประนมมือ พระเถระผู้เป็นประธานนำกล่าววณคม 3 จบ แล้วเปล่งคำอธิษฐานพรรษาพร้อมกันว่า “อิมัสสะมัง อาวาเส อิมัง เตมาสัง วัสสัง อุเปมิ” (แปลว่าข้าพเจ้าขอเข้าพรรษา ณ วัดนี้ ตลอด 3 เดือน)

6.1.2.4 ประเพณีทำบุญเดือนสิบ (ชิงเปรต)

1) ระยะเวลา คือวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันรับตายาย หรือรับเปรต สำหรับวัน 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันส่งตายายหรือวันส่งเปรต

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อให้เกิดความสนุกสนานในหมู่ญาติมิตรและเพื่อนฝูง (2) เพื่อให้ญาติที่ตายไปแล้วมารับส่วนบุญที่ญาติอุทิศให้ (3) เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

3) ขั้นตอนการปฏิบัติและพิธีกรรม มีดังนี้ (1) ตอนกลางคืนในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ที่วัดพระสงฆ์จะทำพิธีสวดพระสูตรเกี่ยวกับเรื่องของเปรต เพื่อนำผีปด้ายมารับรู้และมาบริโภคเครื่องสังเวยต่างๆ เป็นต้น (2) เช้าวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ชาวไทยพุทธจะทำขนมต้มวางในถาด แล้วนำไปวางไว้หน้าพระสงฆ์ (3) ทำพิธีรับเปรต นำขนมไปวางไว้เป็นส่วนกลาง จัดให้มีดอกไม้ธูปเทียนประดับ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผีไม่มีญาติ หลังจากนั้นชาวบ้านก็นำอาหารคาวหวานผลไม้ ทำบุญเลี้ยงพระ เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว จะมีพิธีบังสุกุลอัฐิ ส่วนรวมเป็นอันเสร็จพิธี (4) พิธีส่งเปรต ตอนเช้าชาวบ้านจะจัดอาหารคาวหวาน มีขนม ลา พอง ขนมบ้า ขนมเบร้า และขนมเทียน ไปกองไว้ที่โคนต้นไม้หรือกอหญ้า บางแห่งทำเป็นร้านสูงยกเสาดเดียว และหลังจากนั้นทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะแย่งชิงกัน เรียกว่า “ชิงเปรต” เสร็จแล้วชาวบ้านก็ทำบุญกวาดน้ำตรงสถานที่ชิงเปรตนั้นเป็นอันเสร็จพิธี

6.1.2.5 ประเพณีลอยกระทง

1) วัน เวลาที่ปฏิบัติ ตรงกับวันเพ็ญเดือน 12 (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12) ของทุกปี

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อระลึกถึงและขอบคุณในบุญคุณของแม่น้ำที่ได้อาศัย อาบกิน หล่อเลี้ยงชีวิต (2) เพื่อขอขมาที่ทำให้แม่น้ำสกปรก (3) เพื่อแสดงออกถึงประเพณีอันดีงาม (4) เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสปล่อยเคราะห์ปล่อยโศก มีความสนุกสนาน รื่นเริง พบปะสังสรรค์กับญาติๆและเพื่อนฝูง

3) ขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้ (1) พอถึงวันเพ็ญเดือน 12 ชาวบ้านจัดทำกระทงด้วยใบตองเย็บเป็น 6 มุม (2) จัดกระทงให้เรียบร้อยและบรรจุเครื่องสักการะ บูชาด้วยธูป 3 ดอก เทียน 1 คู่และอื่นๆ (3) นำกระทงไปลอยน้ำ แล้วทุกๆ คนก็ลอยตามกัน เป็นอันเสร็จพิธี

6.2 ประเพณีในรอบชีวิต การศึกษาประเพณีในรอบชีวิต ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 3 ประเด็น คือ ประเพณีในรอบชีวิตของชาวไทยมุสลิม ประเพณีในรอบชีวิตของชาวไทยพุทธและประเพณีทั่วไป ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

6.2.1 ประเพณีในรอบชีวิตของชาวไทยมุสลิม ผลการศึกษาปรากฏว่า

6.2.1.1 ประเพณีเกี่ยวข้องกับการคลอด ผลการศึกษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการคลอด ปรากฏว่า สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังที่ นายสามารถ พัทธกัญมพลและนางยุ้นะ มิเหล่น ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1) วันเวลาที่ปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการคลอด การทำคลอด และหลังการคลอด

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้จะคลอด (2) เพื่อความปลอดภัยของผู้คลอด (3) เพื่อตั้งชื่อให้เด็กเกิดใหม่ (4) เพื่อขอคู่อาวให้แก่เด็กเพื่อเป็นสิริมงคล

3) พิธีกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้(1) ฝากครรภ์กับหมอตำแย (2) เมื่อผู้คลอดเจ็บท้องหมอตำแยจะจุดเทียนไปวางไว้ใกล้คนเจ็บ เมื่อคลอดออกมาแล้วหมอตำแยจะเอารกออก ทำความสะอาดปากเด็กใช้มีดคมๆ ตัดสะดือผู้รู้ทำที่ขอพรพระเจ้ากรอกนุทารก (3) ตั้งชื่อทารกโดยใช้ภาษาอาหรับ มักใช้ชื่อตามซ็อนบี บุตรนบี ภรรยาบี หรือญาติมิตรของนบี หลังจากนั้นทำที่โกนผมไฟ และพิธีขึ้นเปล

6.2.1.2 ประเพณีเข้าสู่หนัด ผลการศึกษาประเพณีเข้าสู่หนัด ปรากฏว่าเป็นพิธีกรรมเพื่อบูชาความสะอาดร่างกาย ดังที่ นายคลรหมาน เจ๊ะคูหมานและนางย๊ะ ไประหมาบ ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1) วัน เวลาปฏิบัติ จะเริ่มตั้งแต่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่นจนบรรลุนิติภาวะ ยกเว้นผู้หญิงจะต้องทำเมื่อแรกเกิด

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อทำความสะอาดอวัยวะเพศ (2) เพื่อปฏิบัติตามคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัด

3) พิธีกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้ (1) เชิญแขกมาร่วมงานมาร่วมรับประทานอาหาร (2) ตอนเช้ามีจะนำผู้เข้าพิธีไปทำความสะอาด แล้วพาเข้าร่วมพิธีโดยนั่งคร่อมต้นกล้วย ผู้เข้าพิธีปฏิญาณตน และหมอจะใช้ตะเกียบไม้ไฟ 2 คู่ คืออวัยวะเพศตั้งหนึ่งอวัยวะเพศแล้วตัดด้วยมีดคมๆ จนหนังขาดออกจากกัน หลังจากตัดจะทำความสะอาดและใส่ยารักษาแผล (3) หลังจากการตัด 3 วัน จะแก้ผ้าพันแผลออกทำความสะอาดแล้วสวมที่ป้องกันอวัยวะเพศกระทบกระเทือน

6.1.2.3 ประเพณีมัดอัล – กรูอัน ผลการศึกษาประเพณีมัดอัลกรูอัน ปรากฏว่า เป็นประเพณีเนื่องจากเรียนจบอัลกรูอันทั้งเล่ม ดังที่ นางยูนีะ มิเหล่นและนายอาหมินนา เจ๊ะคูหมัด ได้กล่าวไว้ สรุปได้ดังนี้

1) วันเวลาที่ปฏิบัติ ผู้ปกครองจัดพิธีเมื่อเด็กเรียนจบคัมภีร์อัลกรูอัน แล้วตามหลักศาสนาไม่บังคับว่าจัดหรือไม่จัดก็ได้

2) จุดมุ่งหมาย มี ดังนี้ (1) เพื่อยกศรัทธาคัมภีร์อัลกรูอัน (2) เพื่อฉลองการเรียนจบ (3) เพื่อแสดงความกตัญญูต่อครู

3) พิธีกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้ (1) โต๊ะครูซึ่งเป็นประธาน เด็กๆ นำคัมภีร์อัลกรูอันมอบให้แก่โต๊ะครู (2) โต๊ะครูให้อวาท(3) ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านคัมภีร์อัลกรูอัน แล้วให้เด็กอ่านตามจนจบ (4) โต๊ะครูกล่าวคู่อาว (5) ผู้มาร่วมงานร่วมรับประทานอาหาร

6.2.1.4 ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ผลการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ปรากฏว่า เป็นการที่หญิงชายอยู่กันเป็นสามีภรรยา กันโดยถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม ดังที่นายคลละรี ระเหมและยูนิะ มิแหล่น ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1) วันเวลาปฏิบัติ เมื่อทั้งชายและหญิงอยู่ในวัยอันควร และผู้ปกครองรับรู้ยินยอม

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ (2) เพื่อให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ในความเป็นคน

3) พิธีกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้ (1) การสู่ขอ คู่ฤกษ์ยามจะจับบุคคลพร้อมด้วยอุปกรณ์ในการไปสู่ขอที่บ้านของฝ่ายหญิง (2) การหมั้นและการแต่งงาน เจ้าบ่าวเดินทางไปร่วมพิธีที่บ้าน เจ้าสาว ผู้ปกครองของฝ่ายหญิงจะกล่าวถ้อยคำกับผู้ทำพิธี (อิหม่ามหรือคาโต๊ะบูดิธรรม) ว่าได้มอบให้ผู้ทำพิธี ทำพิธีหมั้นและแต่งงาน ผู้ประกอบพิธีอ่าน “คุญบะฮ์นิกะ” เจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าใกล้ผู้ประกอบพิธี แล้วผู้ประกอบพิธีจับ ในการประกอบพิธีนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ ผู้ปกครอง ผู้ทำการนิกะ พยาน เจ้าบ่าว และเจ้าสาว

6.2.1.5 ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ผลการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการตาย ปรากฏว่า เป็นหน้าที่ของมุสลิมในชุมชนต้องไปร่วมพิธีทางศาสนา แล้วนำศพไปฝังโดยเร็วที่สุด ดังที่นางอามินนา เจ๊ะคูหมัด ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1) วันเวลาปฏิบัติ จัดงานศพให้เสร็จหลังจากการตายภายใน 24 ชั่วโมง

2) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อปฏิบัติต่อศพให้เป็นไปตามศาสนาอิสลาม (2) เพื่อเป็นการปฏิบัติต่อศพเป็นครั้งสุดท้าย

3) พิธีกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้ (1) การอาบน้ำศพ อิหม่ามเป็นผู้ทำพิธีอาบน้ำศพ (2) การห่อศพ หลังจากอาบน้ำศพแล้วนำศพมาตกแต่งแล้วห่อด้วยผ้าขาวยาวประมาณ 15 หลา (3) การฝังศพ นำศพไปฝังที่กุโบร์ทันที โดยอิหม่ามและญาตินำศพลงหลุม แล้วนำหลักมาปักไว้ที่ส่วนหัว 1 อัน ส่วนเท้า 1 อัน

6.2.2 ประเพณีในรอบชีวิตของชาวไทยพุทธ ผลการศึกษาปรากฏว่า

6.2.2.1 ประเพณีแต่งงาน ผลการศึกษาประเพณีแต่งงานของชาวบ้านชุมชนแหลม ปรากฏว่า ดังที่ นายอุทัย ศรีใสและเจนจิรา เจริญเจริญ ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1) จุดมุ่งหมาย การแต่งงานนับเป็นประเพณีในรอบชีวิตที่สำคัญของแต่ละบุคคล เมื่อถึงวัยหนุ่มคนเราก็ไม่พ้นต้องเข้าสู่พิธีแต่งงาน การอยู่ร่วมกันของชายและหญิงเมื่อต้องการความพึงพอใจและการยินยอมที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) พิธีกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้ (1) ขั้นแรกจะมีแบบ (ทาบทามสู่ขอ) โดยฝ่ายชายจะไปสู่ขอกับผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะตกลงเรื่องสินสอดเพื่อหมั้น และ มีการ

ดูฤกษ์ยาม (2) เมื่อกำหนดพิธีหมั้นแล้วจะมีขันหมาก ตามความเชื่อและฐานะของฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย เช่น 3 ขัน 5 ขัน 9 ขัน 15 ขัน หรือมากกว่านั้น (3) เมื่อหมั้นกันแล้วผู้ใหญ่จึงมักจะจัดการตกลงกันปลูกเรือน เรียกว่า เรือนหอ เมื่อปลูก เรือนหอแล้วก็ต้องมีงานขึ้นเรือน ดังนั้นการขึ้นเรือนจะกำหนดไว้ในวันแต่งงาน (4) ในวันแต่งงานมักจะตั้งต้นด้วยการขึ้นเรือน คือ มีสวดมนต์เย็น รุ่งขึ้นเช้าก็เลี้ยงพระให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวใส่บาตร ด้วยกัน เพื่อแสดงว่าร่วมศานากัน เมื่อพระฉันเสร็จและถวายของแล้ว พระองค์หนึ่งก็พรมน้ำพระพุทธมนต์ให้ทั่วทั้งเรือนและทุกคน ครั้นถึงเวลาเย็นก็มีการรดน้ำเจ้าบ่าวเจ้าสาว เสร็จการรดน้ำให้พรแล้วก็มี การเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน บางรายก็มีพิณพาทย์หรือมโหรีในตอนนี้นำจนถึงเวลาฤกษ์ปูที่นอน เมื่อถึง ฤกษ์ผู้ใหญ่คู่หนึ่ง ซึ่งมักเชิญผู้ที่ได้แต่งงานอยู่ด้วยความผาสุก เข้าไปในห้องจัดการปูที่นอนให้พรแก่คู่ บ่าวสาว เป็นอันเสร็จพิธี

6.2..2.2 ประเพณีการบวช ผลการศึกษาประเพณีการบวชของชาวบ้าน ชุมชนแหลมบก ปรางค์ ดังที่ นายชัยยุทธ ไชยะและนางชม้อย เข้มเล็กน้อยได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การ บวชถือเป็นสิ่งที่ช่วยอบรมสั่งสอน ให้เป็นคนดี ตลอดจนเป็นการทดแทนคุณพ่อแม่ที่ให้กำเนิดเพื่อให้พ่อแม่เป็นสุข และตัวผู้บวชเองก็จะ ได้มีโอกาสศึกษาธรรมวินัย สวดมนต์ภาวนาทำใจให้สงบ เป็นต้น ซึ่งการ บวชจึงมี 2 แบบ คือ

1) บรรพชา (บวชเณร) เด็กชายที่จะบวชเป็นสามเณรได้ จะต้องมียุติอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป สมัยก่อนการบวชเณรเป็นการฝากลูกให้พระดูแลอบรมสั่งสอน เพราะวัดเป็นเสมือน โรงเรียนหรือสถาน ที่สอนคนให้เป็นคนดี แต่สมัยนี้การบวชมักเป็นการบวชเพื่อแก้บน บวชหน้าศพ บวช เพื่อศึกษาธรรมวินัย

2) การอุปสมบท (บวชพระ) ชายที่จะบวชได้ต้องมีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ การอุปสมบทเป็นประเพณีที่มีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะชายที่มีอายุครบ 20 ปี เป็นวัยที่เข้าเขต ผู้ใหญ่ ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบในชีวิตของตน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีความรู้ และเข้าใจภาวะผันแปร ต่างๆ ที่มีอยู่ในชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งความจริงในโลก เพราะสอนให้ มนุษย์รู้สาเหตุของความทุกข์และความสุข ช่วยให้นักมีสติสัมปชัญญะที่จะนำไปสู่ในทางที่ดีที่ชอบ การอุปสมบทจึงมีความสำคัญโดยเฉพาะต่อผู้ที่จะเป็นหลักของครอบครัว แม้ว่าในปัจจุบันนี้สังคมเปลี่ยนแปลงไป วัดไม่ได้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาดังแต่ก่อน เพราะมีสถาบันการศึกษา อย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย แทนวัด วัดจึงกลายเป็นความสำคัญ ในแง่การถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ การ บวชพระจึงลดน้อยลงโดยเฉพาะในตัวเมือง แต่ในชนบทยังคงยึดถือเป็นประเพณีอยู่ต่อไป

ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านชุมชนแหลมบกจะบวช ณ วัดที่เป็นถิ่นฐานเดิม ของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ของตนเองแล้วจะกลับมาจำพรรษา หรือจำวัด ณ วัดแหลมบก เพื่อเป็นการทดแทน บุญคุณบรรพบุรุษ

6.2..2.3 ประเพณีงานศพ ประเพณีงานศพของชาวบ้านชุมชนแหลมบก ไม่ได้กระทำกันเป็นพิธีรีตอง อย่างพิถีพิถันมาก และแต่ละท้องถิ่นของถิ่นฐานเดิมของตนเองอาจมีส่วน

ปลีกย่อยต่างกันบ้างแต่ส่วนใหญ่จะตรงกัน ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณตามคตินิยมของพระพุทธศาสนา

1) จุดมุ่งหมาย มีดังนี้ (1) เพื่อปฏิบัติต่อศพให้เป็นไปตามหลักศาสนาพุทธ (2) เพื่อเป็นการปฏิบัติต่อศพเป็นครั้งสุดท้าย

2) พิธีกรรมและขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้ (1) พิธีอาบน้ำศพหรือรดน้ำศพส่วนใหญ่ในพิธีนี้จะมีญาติสนิทมาร่วมงานเพื่อถือเป็นการเคารพศพ (2) พิธีสวดพระอภิธรรม จะมีการตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ วัดแหลมบก หรือวัดในตัวเมืองปัตตานี เพื่อความสะดวกของเครือญาติที่เดินทางมาจากต่างจังหวัดด้วย จะมีการสวดพระอภิธรรม 3 คืน 5 คืน 7 คืน ขึ้นอยู่ฐานะของเจ้าภาพ (3) การเผาศพศาสนาพุทธถือตามความจริงที่ว่าร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน (เนื้อ หนัง กระดูก) น้ำ (เลือด เหงื่อ น้ำลาย) ไฟ (ความร้อน ความอบอุ่นในตัว) ลม (อากาศหายใจเข้าออก) ฉะนั้นเมื่อชีวิตสิ้นไปแล้ว สังขารที่เหลืออยู่จึงไม่มีประโยชน์อันใด การเผาศพจึงเป็นสิ่งที่ดี เพราะทำให้ผู้อยู่เบื้องหลังไม่มีห่วงใย ทำให้หมดเชื้อโรคด้วย การเผาศพซึ่งเป็นพิธีสุดท้ายของชีวิตของผู้ตาย ดังนั้นผู้ที่เป็เครือญาติ หรือผู้ที่เคารพนับถือการจะมาร่วมแสดงความเคารพนำโลงศพขึ้นวางบนเชิงตะกอน เจ้าภาพนำสดางค์จำนวนเลขคี่ทั้งไว้ที่เชิงตะกอน ต่อมะพร้าวให้แตกเอน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ ญาติพี่น้องและผู้ร่วมงานต่างจุดเทียนเผาศพเองห้ามต่อกันหรือดอกไม้จันทน์ ทางภาคใต้ไม่นิยมสวดหน้าไฟ เมื่อไฟไหม้ศพแล้วสัปเหร่อจะชักฟืน 3 คั่นเป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่า วิญญาณของศพออกจากร่างไปแล้ว เจ้าภาพญาติพี่น้องและผู้ร่วมงานจึงกลับ เมื่อถึงบ้านต้องล้างหน้าและอาบน้ำ (4) แปรธาตุและเก็บอัฐ เมื่อเผาศพแล้ววันรุ่งขึ้นตอนเช้าตรู่เจ้าภาพจัดเครื่องแต่งถวายพระภิกษุ พร้อมทั้งภัตตาหารคาวหวาน เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตายแล้วจัดการแปรธาตุโดยทำรูปกองกระดูกนั้นให้เป็นรูปคนนอนหงายหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกสมมติว่าตายนิมนต์พระภิกษุมารับบังสุกุลตาย แล้วลบรูปเดิมทำรูปคนใหม่หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก สมมติว่าเกิดเอาดอกมะลิและเงินทองโปรยลงบนร่างกระดูกนั้น ประพรมด้วยเครื่องหอมนิมนต์พระภิกษุมารับบังสุกุล อัฐและเถ้าถ่านไว้สัการบูชา หรือบรรจุไว้ในเจดีย์ เพื่อบูตรหลานจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลสืบต่อไป

6.3 ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากประเพณีที่สัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากประเพณี ผู้วิจัยได้ศึกษาในทางการตั้งถิ่นฐาน และทางเศรษฐกิจ ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

6.3.1 ด้านการตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วย ดังนี้

6.3.1.1 ศาสนาสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งชุมชนชาวไทยพุทธและชาวไทยผู้นับถือศาสนาอิสลามมีศาสนสถาน วัดอยู่หน้าชุมชนแหลมบก ส่วนมัสยิดอยู่บริเวณกลางชุมชน เพราะสะดวกในการประกอบประเพณีทางศาสนา

6.3.1.2 รูปแบบศาสนสถาน สามารถบอกได้ว่าชุมชนใดนับถือศาสนาใด เพราะแต่ละศาสนามีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของตน

6.3.2 ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ดังนี้

6.3.2.1 เกิดอาชีพเนื่องจากประเพณี ได้แก่ การบวช การตาย การแต่งงาน
ย่อมต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ จึงเกิดอาชีพเพื่อเป็นการรับจ้าง

6.3.2.2 เกิดเงินหมุนเวียนตามประเพณี ประเพณีทางศาสนาทำให้เกิดการ
ท่องเที่ยวการเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ จึงทำให้เกิดการหมุนเวียนทางการเงิน

จากการศึกษาประเพณีของชาวบ้านชุมชนแหลมนก ปรากฏว่า ชาวบ้านชุมชนแหลมนก
ได้ประกอบพิธีกรรมทั้งตามศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ชาวบ้านส่วนใหญ่เคร่งครัดในการประกอบ
ประเพณีทั้งประเพณีในรอบปีและประเพณีในรอบชีวิต มีการสืบทอดประเพณีผู้นำศาสนาอิสลามมี
บทบาทสูงในการสืบทอดประเพณี ส่งผลให้สังคมสงบสุข ส่วนศาสนาพุทธจะมีผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือ
กันในเครือญาติจะเป็นผู้สืบทอดประเพณีถือระเบียบแบบแผนประเพณีอย่างเคร่งครัดเพื่อให้มีการสืบทอด
ต่อลูกหลานต่อไป เนื่องจากการสืบทอดประเพณีก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในหมู่เครือญาติที่มี
การทำกิจกรรมร่วมกันเกิดความรักใคร่สามัคคีปรองดองกันยังมีความแน่นแฟ้นเพิ่มมากขึ้น เกิดความ
มั่นคงในการอยู่ร่วมกันในต่างถิ่นของตนเองเกิดความเป็นหมู่พวกได้ชัดเจนมากขึ้น

บทที่ 4

บทสรุปและอภิปรายผล

บทสรุป

จากการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนประมงแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยมีการศึกษา ด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการตั้งถิ่นฐาน จากการศึกษาชื่อแหล่งตั้งถิ่นฐาน การเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และที่อยู่อาศัย ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ชุมชนแหลมนกตั้งชื่อตามความเหมาะสมทางด้านภูมิศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในท้องถิ่น “แหลม” เป็นที่ตั้งบริเวณส่วนพื้นดินที่งอกออกมาในทะเลอ่าวปัตตานีมีลักษณะคล้ายปากนก และผนวกกับเนื่องจากบริเวณนั้นเป็นแหล่งชุมนุมของนกนานาชนิดจึงมีชื่อว่า “แหลมนก” การเลือกแหล่งตั้งถิ่นฐาน ชาวบ้านชุมชนแหลมนกเลือกแหล่งที่ตั้งจากปัจจัยธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อการประกอบอาชีพที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ย้ายถิ่นฐานมา มีอาชีพประมงและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมง โดยหากมีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่ออาชีพจะทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นตามไปด้วย ส่วนสังคมและวัฒนธรรมเนื่องจากจังหวัดปัตตานีในอดีตจากประวัติศาสตร์เป็นเมืองทางการค้าที่สำคัญมีสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายผู้ที่ย้ายถิ่นมาสามารถอยู่ร่วมกับกลุ่มชาวบ้านดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นทางรัฐก็ให้การปกครองเป็นไปตามกฎหมายของประเทศส่วนกลาง จึงเอื้อแก่การตั้งถิ่นฐาน ส่วนรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและที่อยู่อาศัย ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งอื่น ๆ และการย้ายถิ่นฐานส่วนใหญ่ย้ายถิ่นฐานมาในลักษณะครอบครัวและเครือญาติ สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านมักจะอยู่กันเป็นกลุ่มเครือญาติหรือเพื่อนบ้านที่มาจากตำบล อำเภอ และจังหวัดเดียวกัน เช่น กลุ่มจากเพชรบุรี จะอยู่บริเวณปากซอย 5, 4, 3, 2 และอยู่บริเวณริมถนนทางเข้าชุมชนเสียเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มนครศรีธรรมราชจะอยู่บริเวณริมฝั่งทะเลปลายซอย 5, 4, 3, 2 และ 1 เป็นส่วนใหญ่ และกลุ่มปนาละและสงขลา จะอยู่บริเวณกลางซอย 5, 4, 3, 2 และ 1 เป็นต้น ส่วนกลุ่มอื่น ๆ และกลุ่มที่อพยพมาใหม่จะมาตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือนแทรกตามบริเวณที่ว่างที่เหลืออยู่ ลักษณะความสัมพันธ์กลุ่มปนาละจะเกี่ยวกับกลุ่มนครศรีธรรมราชซึ่งนับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน ส่วนกลุ่มอื่นๆ ก็จะเกี่ยวค้องกันข้ามกลุ่ม เช่น กลุ่มสงขลา กับกลุ่มเพชรบุรี เป็นต้น

ชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบ้านของตนเองที่สร้างขึ้นเองหรือซื้อต่อจากผู้อื่น แต่มักจะต่อเติมภายหลัง ลักษณะของบ้านก็ส่วนใหญ่จะมีลักษณะก่ออิฐถือปูนสำหรับคนมีฐานะดี หากผู้มีฐานะปานกลางก็จะมีลักษณะบ้านเป็นกันฝาด้วยสังกะสีและหลังคามุงสังกะสี ส่วนกลุ่มที่ย้ายมากลุ่มแรกปัจจุบันมีฐานะมั่นคงขึ้นจึงสร้างบ้านในลักษณะพื้นถิ่นของตนเอง เช่น กลุ่มเพชรบุรีจะสร้างบ้านเรือนไทยไม่มีใต้ถุน กลุ่มปนาละจะสร้างบ้านเป็นเรือนไม่มีใต้ถุนหลังคาทรงปั้นหยา แต่จะมีเหลืออยู่เพียง 3

– 4 หลังเท่านั้น ส่วนบ้านที่เจ้าของเป็นเจ้าของแฟปพลาสติกให้ลูกเรือหรือลูกจ้างเช่าจะมีลักษณะเป็นห้องแถวติด ๆ กัน ค่าเช่าราคาห้องละ 1,500 – 2,500 บาท โดยการก่อสร้างบ้านส่วนใหญ่จะจ้างช่างก่อสร้างภายในชุมชนซึ่งมีอยู่ 2 – 3 คน

จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมาจากจังหวัดต่าง ๆ ทั้งภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคเหนือ และต่างประเทศ คือ ประเทศพม่าและเขมร มาอยู่ร่วมกันภายในชุมชนและครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยว นิยมอพยพกันมาทั้งครอบครัว พ่อ แม่ ลูก หรือถ้าลูกแต่งงานก็จะแยกครัวเรือน สร้างบ้านใหม่อยู่ใกล้ ๆ กัน

2. ด้านเศรษฐกิจ การศึกษาด้านเศรษฐกิจศึกษา การผลิต การจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภค ผลการศึกษารูปได้ว่า

2.1 การผลิต ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก มีการผลิตที่สำคัญ 4 ประการ คือ การประมงทางทะเล การประมงพื้นบ้าน การเพาะเลี้ยงหอยแครง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงและการรับจ้าง และภาพสะท้อนวิถีชีวิตการผลิตที่สัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ

2.1 การประมงทางทะเล ในชุมชนประมงแหลมนกการประมงทางทะเลมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าของเรือประมง (เจ้าของแฟป) ซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีฐานะมั่นคง และกลุ่มลูกเรือประมง เป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากภาคอีสาน ประเทศพม่า และเขมร โดยสิ่งที่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งสองกลุ่มในชุมชนโดยจะมีขนาดของเรือ เครื่องมือประมง และจำนวนลูกเรือ

2.2 การประมงพื้นบ้าน ในชุมชนประมงแหลมนกมีชาวบ้านที่ทำประมงพื้นมีจำนวนมาก ซึ่งเป็นชาวบ้านกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดในภาคใต้และกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี โดยสิ่งที่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต และปัจจัยที่ส่งผลต่อการประมงพื้นบ้านของชาวบ้านทั้งสองกลุ่มนี้ ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านกลุ่มนี้จะมีฐานะปานกลางถึงยากจนมีชีวิตเรียบง่าย บางครั้งว่างจากการประมงก็มีอาชีพรับจ้างทั่วไปในชุมชนและนอกชุมชนด้วย

2.3 การเพาะเลี้ยงหอยแครง ในชุมชนประมงแหลมนกมีชาวบ้านที่ทำการประมงการการเพาะเลี้ยงหอยแครง ซึ่งเป็นชาวบ้านกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดในภาคใต้และ กลุ่มชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ โดยสิ่งที่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต และปัจจัยที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชาวบ้านทั้งสองกลุ่มนี้ ซึ่งกลุ่มที่มีการเพาะเลี้ยงหอยแครงจะเป็นกลุ่มที่มีรายได้ดีฐานะมั่นคง เนื่องจากน่านน้ำและบริเวณที่เพาะเลี้ยงหอยแครงจะต้องเลี้ยงบริเวณอ่าวหน้าหมู่บ้านที่ติดริมทะเลทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งกับกลุ่มประมงพื้นบ้านที่จะต้องใช้เส้นทางคมนาคมออกไปประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ทำให้เกิดการแย่งพื้นที่ทำกินกันและมีปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมในอ่าวปัตตานีด้วย ทางหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ปัญหาหลายครั้งแต่ไม่สามารถหาข้อสรุปได้

2.4 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง และการรับจ้าง ในชุมชนประมงแหลมนกมีชาวบ้านที่ประกอบอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางทะเล มี 3 ประเภท คือ ประเภทเจ้าของกิจการขนาดปานกลาง ถึงขนาดใหญ่ ซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลาง ตั้งแต่เดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ และกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดในภาคใต้ ประเภทแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงขนาดเล็กในครัวเรือน เป็นชาวประมงพื้นบ้านกลุ่มที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี และประเภทรับจ้างแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางทะเล เป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากภาคอีสาน ประเทศพม่า และเขมร ซึ่งการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงทั้งสามประเภทส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวและครัวเรือน และผลิตภัณฑ์ประมงของชุมชนแหลมนกที่มีมาก คือ กุ้งแห้งฝอย กุ้งแห้ง หมึกแห้ง ปลาเค็ม ข้าวเกรียบ ปลากระดี่เค็ม กระเพาะปลา ปลาหวาน หูปลาฉลาม หูปลาโรนัน และอื่น ๆ ที่ต่อเนื่องกับการแปรรูป เช่น จี๋หมึก เปลือกกุ้ง เป็นต้น

2.2 การจำหน่าย ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนกมีการจำหน่าย จำเแจก คือมีกระบวนการจำหน่ายโดย กิจกรรมการจำหน่ายในที่อยู่อาศัยหรือสถานประกอบการ โดยการแบ่งส่วนหน้าของบ้านเป็นสถานที่ประกอบการค้า เนื่องจากในชุมชนแหลมนกเป็นชุมชนเกิดใหม่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่น ลักษณะการประกอบอาชีพหลายประเภท จึงมีผู้ต้องการเครื่องอุปโภคและบริโภคมีจำนวนมาก จึงมีหลายขายของชำและอุปกรณ์ทางการประมง ในชุมชนหลายร้าน แต่ละร้านส่วนใหญ่จะต้องมีรถขนถ่ายบริเวณสามแยกหรือสี่แยก และใกล้กับสถานประกอบการ ท่าเรือ แต่ละร้านจะมีสินค้าหลากหลายด้วยกัน ซึ่งผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลาง และจากกลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากประมง ในชุมชนแหลมนกมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นจำนวนมาก ผู้ประกอบการจึงใช้ที่อยู่อาศัยเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้วย ซึ่งคนที่มาซื้อจะเป็นการขายปลีกและขายส่ง มักจะเป็นพ่อค้าจากต่าง ๆ ถิ่น หรือตัวแทนจำหน่ายเพื่อการส่งออก นอกจากนั้นจะมีคนต่างถิ่นหรือนักท่องเที่ยวมาซื้อเพื่อเป็นของฝาก โดยการจำหน่ายจะใช้เงินสดในจำนวนเงินไม่มาก แต่หากมากก็จะเครดิต ถ้าซื้อขายด้วยจำนวนมากที่ใช้เครดิต เช่น การซื้อสัตว์น้ำในปริมาณมากจากกลุ่มแพปลาเพื่อนำมาแปรรูปผลิตภัณฑ์ พ่อค้าส่งมารับซื้อสินค้าแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก เป็นต้น นอกจากนั้นกลุ่มลูกจ้าง และประมงพื้นบ้านจะผ่อนส่งสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ เป็นต้น อาจจะทำสัญญาผ่อนส่งเป็นรายเดือน หรือไม่ทำสัญญาขึ้นอยู่กับผู้ขาย

2.3 การบริโภค ชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก จะมีการบริโภค คือ การบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง การบริโภคสินค้าคงทน การบริโภคดีงกล่าวชุมชนประมงแหลมนกก็เหมือนชุมชนอื่น ๆ ในประเทศไทยปัจจุบันนี้มีการบริโภคสินค้าสิ้นเปลือง และสินค้าคงทนที่เป็นไปตามค่านิยมของสังคม โดยการเลียนแบบ ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยมีปัญหาเพราะหากมีความต้องการก็จะสามารถใช้เครดิตหรือการผ่อนชำระ แต่อย่างไรก็ตามจะมีปัญหาเรื่องความขัดแย้งในครอบครัวและปัญหาทางสังคมมีการลักเล็กขโมยน้อยด้วย

จากการศึกษาด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านชุมชนประมงแหลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในประเด็น การผลิต การจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภค ผลการศึกษา ปรากฏว่าการได้รับผลประโยชน์จากการผลิตซึ่งเกิดจากปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิตและวิธีการผลิต ผลกระทบจากการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภค ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากต่างถิ่น คือ กลุ่มที่เป็นชาวบ้านย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ และกลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในภาคใต้ ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มนี้มีฐานะทางการเงินที่มั่นคงมีอำนาจในการจัดการเศรษฐกิจของชุมชนประมงแหลมนก มากกว่าชาวบ้านที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากชุมชนที่อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี เพราะชาวบ้านกลุ่มที่เป็นชาวบ้านดั้งเดิมในจังหวัดปัตตานีจะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ใช้ข้อบัญญัติทางศาสนาเป็นหลักในการประกอบอาชีพ จึงไม่มีการปรับปรุงเครื่องมือประมง ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้สอดคล้องและแข่งขันกับคู่แข่งทางการค้าได้ ผู้ที่ได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในอ่าวปัตตานีจึงตกเป็นของกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งอื่น ๆ ในประเทศไทย และต่างประเทศ จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งที่ไม่วันจบสิ้น หากมีอุตสาหกรรมการผลิตอาหาร “ฮาลาล” ขึ้นในจังหวัดปัตตานี ซึ่งฮาลาลเป็นเครื่องหมายที่ตราไว้กับสินค้าที่มุสลิมบริโภคเพื่อเป็นการยืนยันว่าเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่ศาสนาอิสลามอนุมัติให้มุสลิมบริโภค กล่าวคือไม่เป็นสินค้าที่ต้องห้ามบริโภคตามข้อบัญญัติในศาสนาอิสลาม เป็นสินค้าที่มีกระบวนการผลิตที่ต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติในศาสนาอิสลาม และเป็นสินค้าที่ชอบด้วยข้อบัญญัติตามอัล-กุรอาน และจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด(ศอลฯ) ผลประโยชน์ดังกล่าวก็ยังคงตกอยู่กับกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ริมทะเลในภาคใต้ หรือกลุ่มอื่น ๆ เพราะมีโอกาสในการต่อรองมากกว่า เนื่องจากมีกำลังการผลิต มีภูมิปัญญา และมีวัฒนธรรมในการต่อรองกับคู่แข่งทางการค้ามากกว่า เพราะผ่านวัฒนธรรมที่หลากหลาย

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ในการศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรม ศึกษา การปกครอง การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร การศึกษาศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ผลการศึกษารูปได้ว่า

3.1 การปกครองจะใช้หลักการปกครอง 3 ส่วน คือ 1) การปกครองโดยใช้กฎหมาย ก็จะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำดูแลตามกฎหมาย และมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้กำกับดูแล และให้นโยบายในการบริหารการปกครอง 2) การปกครองโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม ชาวบ้านชุมชนแหลมนกมีชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 40 ของชาวบ้านทั้งหมด โดยชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจะแบ่งออกได้ 2 กลุ่มคือ ชาวบ้านกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เป็นชาวประมงพื้นบ้าน ที่แสวงหาวิถีชีวิตที่ดีกว่าเดิม โดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิมสามารถจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่และรู้จักการเรียนรู้ลอกเรียนแบบกลุ่มที่ริมทะเลภาคกลางโดยใช้ทุนทางสังคมที่นับถือศาสนาเดียวกับกลุ่มชุมชนดั้งเดิมในปัตตานี และกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานีดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา คือ “ศาสนาดีวิถีชีวิต วิถีชีวิตคือศาสนา” ดังนั้นโต๊ะอิหม่ามประจำในชุมชนจึงใช้หลักการตามหลักศาสนาที่โต๊ะอิหม่าม

ทุกคนเคร่งครัดให้ชาวมุสลิมปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ให้การยอมรับและปฏิบัติ 3) การปกครองโดยใช้ระบบเครือญาติ ชาวบ้านในชุมชนแหลมบกส่วนใหญ่จะอยู่กันในกลุ่มเครือญาติกัน เพราะเนื่องจากกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ย้ายกันมาในลักษณะเครือญาติ หรือการเกี้ยวพาราสี ผูกโยคกัน ไม่ก็ทางใดทางหนึ่ง เพื่อเป็นการสร้างอำนาจและการอยู่ร่วมกัน หากไม่ใช่เป็นเครือญาติ ก็ส่วนใหญ่เป็นลักษณะเจ้าแก้ว ลูกน้อง นายหัว กันมากกว่า หากไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ไม่สามารถเข้ามาอยู่ในชุมชนแหลมบกได้ ดังนั้น การปกครองโดยใช้ระบบเครือญาติจึงมีความสำคัญถ้าหากบุคคลกระทำความผิดเกี่ยวกับจารีตประเพณี หรือกระทำความผิดต่อข้อกำหนดของกฎหมายเล็กน้อยๆ ทางฝ่ายผู้ที่เกี่ยวข้องจะมอบให้บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติผู้ใหญ่ที่ผู้กระทำความผิดเคารพว่ากล่าวตักเตือน หากไม่เชื่อฟังจะส่งเรื่องให้ฝ่ายอื่นๆ ดำเนินการต่อไปแต่ส่วนใหญ่บุตรหลานจะเชื่อฟังเครือญาติ เพราะชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนจะมีชาวบ้าน 3 กลุ่ม คือ ชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลางดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ กลุ่มที่ 2 ชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ และกลุ่มที่ 3 เป็นชาวบ้านที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี ซึ่งชาวบ้านมาอยู่อาศัยในชุมชนเดียวกันก็มีความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวมา การปกครองโดยใช้ระบบเครือญาติจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการปกครองโดยธรรมชาติไม่จำเป็นต้องพึ่งกฎหมายลดค่าใช้จ่ายและการใช้บุคลากรของรัฐลงและก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและขัดแย้งกันน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามหากเป็นคนละเครือญาติหรือกลุ่มพวกเดียวกันอาจจะเกิดความขัดแย้งและใช้กฎหมายบ้านเมืองมาจัดการ

3.2 การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร ในชุมชนประมงแหลมบกมีการคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร 3 ส่วน คือ การคมนาคมขนส่งทางบก ชุมชนแหลมบกอยู่ห่างจากเมืองปัตตานีระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร มีถนนลาดยางเชื่อมกับชุมชนอื่น ๆ เส้นทางไปตามถนนสายนาเกลือ สุดทางแยกไปนราธิวาสไม่มีรถยนต์โดยสารรับจ้าง ภายในชุมชนจะมีถนนคอนกรีตและลูกตั้งเชื่อมระหว่างตรอกซอยต่าง ๆ ชาวบ้านที่เป็นเจ้าของสถานประกอบการจะมีรถยนต์ส่วนใหญ่ ซึ่งในชุมชนมีประมาณ 20 -25 คัน ส่วนชาวบ้านอื่น ๆ เกือบทุกครัวเรือนมีรถจักรยานยนต์ บางครอบครัวมีมากกว่า 1 คัน นอกจากนี้มีรถจักรยานยนต์รับจ้างภายในชุมชนและภายนอกชุมชนค่าบริการขึ้นอยู่กับระยะทางที่ต่อตรงกับผู้ขับรถรับจ้าง 2) โทรคมนาคม ปรากฏว่า ในชุมชนแหลมบกมีหอกระจายข่าว ซึ่งสามารถสื่อสารข้อมูลได้ทุกเมื่อ นอกจากนี้ประมาณร้อยละ 10 ของครัวเรือนมีโทรศัพท์พื้นฐาน และประมาณร้อยละ 50 ของครัวเรือนมีโทรศัพท์มือถือ ซึ่งสามารถใช้สัญญาณได้ทั่วถึงทั้งชุมชน 3) ไปรษณีย์ มีไปรษณีย์ในตัวเมืองปัตตานีซึ่งทางไปรษณีย์จะให้บริการในเขตชุมชนแหลมบกด้วยบริการเกี่ยวกับการส่งจดหมายและพัสดุภัณฑ์

3.3 การศึกษา ในชาวบ้านชุมชนประมงแหลมบกมีการศึกษา 3 ส่วน คือ 1) การศึกษาในระบบมีศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน 1 แห่ง มีเด็กประมาณ 50 คน เด็กที่มาเรียนส่วนใหญ่จะเป็นลูกของชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีฐานะยากจน และเป็นบุตรหลานของชาวไทยพุทธที่อยู่นอกชุมชน เช่น

จากสะพานปลา ท่าเทียบเรือ เพราะค่าใช้จ่ายในการศึกษาค่ำกว่าสถานศึกษาอื่น ๆ ส่วนบุตรหลานที่อยู่ในวัยเรียนระดับประถมและมัธยม ถ้าเป็นชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะนำไปศึกษาในโรงเรียนสอนศาสนา แต่ถ้าเป็นชาวไทยพุทธจะศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือถ้าเป็นของเอกชนก็จะไปโรงเรียนมูลนิธิที่อยู่นอกชุมชน ซึ่งในตำบลบานา และอำเภอเมือง ซึ่งกลุ่มนี้มีผู้ปกครองฐานะปานกลางถึงมั่งคั่ง 2) การศึกษานอกระบบ มีหน่วยราชการหลายหน่วยได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาด้านอาชีพ มีหน่วยราชการหลายหน่วยงานได้มาฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ชาวบ้านชุมชนแหลมบก เช่น ประมง ส่งเสริมให้เลี้ยงหอยแครง จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงหอยแครงหลังจากจัดตั้งได้ส่งเจ้าหน้าที่มาให้การฝึกอบรม พร้อมกับติดตามช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหา สำนักงานเกษตรอำเภอได้สนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงและแนะนำแนวทางการผลิต สำนักงานพัฒนาชุมชนมาให้ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ และสหกรณ์อำเภอเมืองปัตตานีมาให้ความรู้เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้มีการตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง และมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง 3) การศึกษาตามอัธยาศัย บรรพบุรุษได้ให้การศึกษาศาสนาแก่บุคคลในครอบครัว โดยหัวหน้าครอบครัวได้สอนการประกอบอาชีพ โดยการเริ่มปฏิบัติจริงให้แก่บุตรหลานตั้งแต่วัยเด็กจนสามารถช่วยเหลือผู้ปกครองได้ เช่น ผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านก็จะสอนลูกในการซ่อมอวน ซึ่งเรียกว่า การชุนอวน พอลูกๆโตขึ้น สามารถพาลูกออกทะเลเพื่อเป็นผู้ช่วยในการทำการประมงได้ จนบุตรหลานสามารถเรียนรู้วิธีการประมงชนิดต่างๆ ได้โดยไม่รู้ตัว และความรู้เหล่านี้สามารถถ่ายทอดสู่ลูกหลานหลายชั่วอายุคน ผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมงก็จะถ่ายทอดความรู้ในกับลูกหลานเมื่อลูกเสร็จจากศึกษาก็สอนให้เรียนรู้ทั้งในส่วนของการจ้างที่ประกอบอาชีพนี้และในส่วนของผู้ประกอบการด้วย ซึ่งเป็นการถ่ายทอดโดยวิธีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งสิ้น

ชาวบ้านแหลมบกได้รับการศึกษาทั้งทางการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ชาวบ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา เด็กวัยเรียนได้เรียนระดับประถมศึกษาเกือบทุกคนแต่เรียนต่อระดับสูงขึ้นลดลง

3.4 ศาสนา ในชาวบ้านชุมชนแหลมบกมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีหลายศาสนาแต่ที่เด่น ๆ และมีความสำคัญ 2 ศาสนา คือ 1) ศาสนาพุทธ ชาวบ้านชุมชนแหลมบกประมาณร้อยละ 60 นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านจำนวนนี้ส่วนใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลางของประเทศไทย และจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชาวบ้านกลุ่มนี้เช่น จากจังหวัดภูเก็ต สงขลา พัทลุง และเป็นลูกจ้างของกลุ่มนี้ คือ จากภาคอีสาน พม่า เขมร ส่วนการปฏิบัติทางศาสนาก็คล้ายคลึงจังหวัดในภาคใต้และภาคกลางบางส่วน โดยชาวบ้านชุมชนแหลมบกที่นับถือพระพุทธศาสนา จะปฏิบัติเช่นเดียวกับชาวไทยพุทธจังหวัดในภาคใต้และภาคกลางบางส่วน คือจะไปร่วมพิธีทางศาสนาที่วัดในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นต้น ส่วนในวันธรรมสวนะก็มีชาวพุทธบางส่วน โดยเฉพาะผู้สูงอายุไปร่วมทำบุญที่วัด ส่วนวัยรุ่นไม่นิยมไปร่วมทำบุญในวันธรรมสวนะ ชาวบ้านก็นิยมตักบาตรพระทุกเช้า และนิยมให้ลูกหลานที่ถึง

วัยในการบวชเรียนได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนาเกือบทุกคน ในชุมชนมีวัด 1 แห่งคือวัดแหลมนก เป็นวัดที่ชาวบ้านได้ตั้งขึ้นเพื่อประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา 2) ศาสนาอิสลาม ชาวบ้านชุมชนแหลมนประมาณร้อยละ 40 นับถือศาสนาอิสลาม มีมัสยิด 1 แห่ง ส่วนการปฏิบัติทางศาสนาชาวไทยอิสลามในชุมชนแหลมนกจะปฏิบัติตนเช่นเดียวกับชาวอิสลามในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้ คือจะไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีสยิดในวันสำคัญทางศาสนา จะไปละหมาดที่มัสยิดทุกวันศุกร์ โดยมีข้อตกลงว่าหัวหน้าครัวเรือนจะต้องไปให้ได้ หากไม่ไปจะโดนตักเตือนหากขาดบ่อยครั้งจะโดนลงโทษทางสังคม ส่วนในวันอื่นๆ จะไปละหมาดที่มัสยิดหรือไม่ก็ได้ ชาวไทยอิสลามในชุมชนแหลมนกที่จะทำละหมาดทุกวันตามหลักคำสอนของศาสนาและเคร่งครัดในการร่วมปฏิบัติตามประเพณีในรอบปี เช่น ประเพณีอาชูเราะ ประเพณีวันเมาลิด ประเพณีการถือศีลอด เป็นต้น นอกจากนี้ยังเคร่งครัดการปฏิบัติตามประเพณีในรอบชีวิต เช่น ประเพณีเข้าสู่หนัด ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ประเพณีการหย่าร้าง ประเพณีเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น

3.5 ความเชื่อ ในชุมชนแหลมนก มีความเชื่อที่เด่นๆ คือ 1) ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณและเทพเจ้าต่างๆ ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาช้านาน ในสังคมไทยทั่วไป ในกลุ่มชาวบ้านชุมชนแหลมนก ก็ปรากฏความเชื่อนี้อย่างเด่นชัดเช่นเดียวกัน โดยเชื่อว่าสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติมีอยู่จริง สามารถบันดาลให้คุณให้โทษต่อชีวิตมนุษย์และสรรพสิ่งได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา พระภูมิเจ้าที่ ผีอารักษ์ แม่นาง แม่โพสพ แม่ธรณี รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ(ผิตายาย ผีทวด) เป็นต้น แต่เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอาชีพการประมง ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนนี้จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่นางเด่นเป็นพิเศษ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับอาชีพโดยตรง จึงมักปฏิบัติกันอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันได้แก่ การไหว้พร้อมทั้งรำลึกถึงวิญญาณต่างๆ เหล่านี้ ก่อนการทำการบางขั้นตอนในการประกอบอาชีพ หรือเมื่อต้องการให้ตนประสบความสำเร็จด้วยดี การตั้งเครื่องเช่นบวงสรวงอย่างง่ายๆ ณ จุดใดจุดหนึ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสม เพื่อเป็นการวิงวอนให้วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวได้ช่วยเหลือให้ตนประสบความสำเร็จด้วยดี เป็นต้น 2) ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม เช่น การดูฤกษ์ยามเอาเรือน้ำ ฤกษ์แรกออกเรือประกอบอาชีพ เป็นต้น การดูฤกษ์ยามในวิถีชีวิตทั่วไป เช่น การสร้างบ้าน การขึ้นบ้านใหม่ การบวช การแต่งงาน เป็นต้น 3) ความเชื่อเกี่ยวกับทิศและตำแหน่ง โดยชาวบ้านทั่วไปจะมีความเชื่อ “ทิศตะวันออก” และ “ทิศเหนือ” และ “สูง” ล้วนแต่เป็นชื่อเรียกที่มีความหมายเป็นมงคล ในทางตรงกันข้ามก็เชื่อว่า ทิศใต้ และที่ต่ำ ไม่เป็นมงคล ในทางตรงกันข้ามก็เชื่อว่าทิศตะวันตก และทิศใต้ และที่ต่ำ ไม่เป็นมงคล เนื่องจากคำว่า “ตก” “ใต้” และ “ต่ำ” จึงมีการให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากถึงกับให้ผู้มีความรอบรู้ในเรื่องนี้เป็นผู้ดูแลทิศและตำแหน่งให้สำหรับการประกอบกิจกรรมนั้นๆ

3.6 ประเพณี ในชุมชนแหลมนกชาวบ้านที่เป็นชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธมีประเพณีที่ถือปฏิบัติกัน 2 แบบคือ ประเพณีในรอบปี ประเพณีในรอบชีวิต สรุปได้ดังนี้

3.6.1 ประเพณีในรอบปี สรุปได้ดังนี้

3.6.1.1 ประเพณีรอบปีของชาวไทยมุสลิม ได้แก่ ประเพณีอาซูเราะ ประเพณีวันเมาลิด ประเพณีการทำบุญญูรประจำปี เป็นต้น

3.6.1.2 ประเพณีของชาวไทยพุทธ ได้แก่ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ (วันว่าง) ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญเดือนสิบ (ชิงเปรต) ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

3.6.2 ประเพณีในรอบชีวิต สรุปได้ดังนี้

3.6.2.1 ประเพณีรอบชีวิตของชาวไทยมุสลิม ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวข้องกับ การคลอด ประเพณีเข้าสู่หนัด ประเพณีมัดอัด – กรอาน ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

3.6.2.2 ประเพณีในรอบชีวิตของชาวไทยพุทธ ได้แก่ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีบวช ประเพณีงานศพ เป็นต้น

ชาวบ้านชุมชนแหลมนกได้ประกอบพิธีกรรมทั้งตามศาสนาอิสลามและศาสนา พุทธ ชาวบ้านส่วนใหญ่เคร่งครัดในการประกอบประเพณีทั้งประเพณีในรอบปีและประเพณีในรอบชีวิต มีการสืบทอดประเพณีผู้นำศาสนาอิสลามมีบทบาทสูงในการสืบทอดประเพณี ส่งผลให้สังคมสงบสุข ส่วนศาสนาพุทธจะมีผู้ที่เป็คนที่เคารพนับถือกันในเครือญาติจะเป็นผู้สืบทอดประเพณีถือระเบียบแบบแผน ประเพณีอย่างเคร่งครัดเพื่อให้มีการสืบทอดต่อลูกหลานต่อไป เนื่องจากการสืบทอดประเพณีก่อให้เกิด ความสัมพันธ์อันดีในหมู่เครือญาติที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันเกิดความรักใคร่สามัคคีปรองดองกันยังม ีความแน่นแฟ้นเพิ่มมากขึ้น เกิดความมั่นคงในการอยู่ร่วมกันในต่างถิ่นของตนเองเกิดความเป็นหมู่พวก ได้ชัดเจนมากขึ้น

อภิปรายผล แนวทางการพัฒนาจังหวัดปัตตานี

นอกเหนือจากผลการวิจัยแล้วผู้วิจัยมีความเห็นว่ายังมีประเด็นที่น่าจะมีการอภิปรายเพิ่มเติมคือ แนวทางการพัฒนาจังหวัดปัตตานี ซึ่งชุมชนประมงแหลมนกเป็นส่วนหนึ่งของปัตตานีแต่มีผลต่อการ พัฒนาจังหวัดปัตตานีทั้งจังหวัดในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การตั้งถิ่นฐาน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนประมงแหลมนกคือการอพยพของประชากรที่เข้าไป ตั้งถิ่นฐานในดินแดนแหล่งใหม่ ที่เลือกที่ตั้งในสภาวะที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ประชากรที่ย้าย ถิ่นมาส่วนใหญ่เดิมมีอาชีพประมง แสวงหาแหล่งเหมาะสมในการประกอบอาชีพ ในระยะเริ่มแรกจะมีผู้ ย้ายถิ่นจากชุมชนริมทะเลที่มีความชำนาญทางด้านการประมง เนื่องจากแหล่งเดิมความอุดมสมบูรณ์ของ สัตว์น้ำลดลงและผนวกกับแหล่งใหม่สามารถขยายฐานในการประกอบอาชีพได้หลากหลายมากขึ้น ต่อมาก็มีการขยายตัวของชุมชน มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชุมชนเกิดขึ้นเรื่อยๆไม่มีการวาง ระบบทางด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมแยกที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรม และมีผู้ย้ายถิ่นเพิ่มขึ้น

ชุมชนกลายเป็นชุมชนแออัดจนเมืองไปไหนที่สุด นอกจากนั้นชุมชนแหลมบกเป็นชุมชนที่ตั้งริมอ่าวปัตตานีการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ จึงเกี่ยวเนื่องกับอ่าวปัตตานีทั้งสิ้น

ดังนั้นนโยบายของรัฐในการย้ายถิ่นและการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านที่จะย้ายถิ่น ควรวางรูปแบบและแนวทางให้ชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้น ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม หากการตั้งถิ่นฐานทางรัฐไม่มีการวางแนวทางที่ชัดเจนจะเกิดความเสียหายและความขัดแย้งกับชาวบ้านที่มีถิ่นฐานที่ดั้งเดิม การการแย่งชิงทรัพยากร ที่อยู่อาศัย และปัญหาอื่น ๆ

2. ด้านเศรษฐกิจ ประชากรที่ย้ายถิ่นมาอยู่อาศัยส่วนใหญ่มีความชำนาญทางด้านการประมง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนก็จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงเช่นการทำประมงพื้นบ้าน การประมงพาณิชย์ เพาะเลี้ยงหอยแครงบริเวณทะเลหน้าชุมชน และกิจการแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งมีโรงงานประกอบกิจการลักษณะนี้ถึง 20 กว่าโรงงาน มีการจ้างแรงงานจากประชากรที่อาศัยในชุมชนประมาณ 50 – 100 คน ภายนอกชุมชนแบบเข้าไปเย็นกลับซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสตรีมุสลิมจากชุมชนชนบทรอบนอกของอำเภอเมืองปัตตานี ไม่น้อยกว่า 100 คนต่อวัน สภาพเศรษฐกิจของชุมชนแหลมบกมีความสำคัญต่อมวลรวมสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานี

จากสภาพเศรษฐกิจของชุมชนแหลมบกมีความสำคัญต่อมวลรวมสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานี การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ในจังหวัดปัตตานีจะเติบโตที่ชุมชนแหลมบก และผลประโยชน์โดยส่วนใหญ่จึงจะตกอยู่กับชาวบ้านชุมชนประมงแหลมบกที่เป็นผู้ประกอบการซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งอื่นไม่ใช่ชาวบ้านดั้งเดิมในปัตตานี ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจปัตตานีดีแต่โดยภาพรวมแล้วชาวบ้านในจังหวัดปัตตานียังยากจนอยู่ เนื่องจากชาวบ้านปัตตานีดั้งเดิมเป็นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายนำหลักศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต เป็น “ศาสนาคือวิถีชีวิต” “วิถีชีวิตคือศาสนา” จึงไม่ชอบการแข่งขัน จึงสร้างโอกาสให้กับชาวบ้านที่ย้ายถิ่นมาเพื่อแสวงโชค หาช่องทางทำมาหากิน หวังผลกำไร ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจจึงไม่เสมอภาค หากให้จังหวัดปัตตานีเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการผลิตอาหาร “ฮาลาล” ผลประโยชน์ที่ได้จะตกแก่กลุ่มดังกล่าวอีก ดังนั้นหากมีนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานีหรือสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรมีการศึกษาในเชิงลึกในด้านเศรษฐกิจต่อไป

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคมของชุมชนประมงแหลมบกมีลักษณะร่วมและมีลักษณะแตกต่าง จากประชากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชากรที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดริมทะเลภาคกลาง ดั้งเดิมเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ จะมีลักษณะการประกอบอาชีพ มีนิสัย ขยัน อดทน มัธยัสถ์ อดออม และรักการศึกษาความรู้ โดยสามารถจัดการทรัพยากรของชุมชนและภูมิปัญญาที่ได้รับถ่ายทอดมาจากชุมชนเดิม มาพัฒนา รูปแบบและเครื่องมือประมงให้มีขีดความสามารถจับสัตว์น้ำได้มาก และสามารถนำแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มที่ 2 กลุ่มประชานับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เป็นชาวประมงพื้นบ้าน ที่แสวงหาวิถีชีวิตที่ดีกว่าเดิม โดย

ใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิมสามารถจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่และรู้จักการเรียนรู้ลอกเรียนแบบกลุ่มริมทะเลภาคกลาง โดยใช้ทุนทางสังคมที่นับถือศาสนาเดียวกันกับชุมชนดั้งเดิมในปัตตานี กลุ่มที่ 3 กลุ่มประชากรชาวประมงพื้นบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามที่ย้ายถิ่นมาจากแหล่งต่าง ๆ อยู่ริมทะเลในจังหวัดปัตตานี ดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา คือ “ศาสนาคือวิถีชีวิต วิถีชีวิตคือศาสนา”

สรุปปัตตานีเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรมีผู้คนและวัฒนธรรมที่หลากหลายมาหลายศตวรรษ โครงสร้างทางสังคมในมิติของการพัฒนาของรัฐจึงต้องอาศัย “เจตนา” ในการพัฒนาเป็นสำคัญ โดยคำนึงว่ากลุ่มผู้พัฒนาคือใคร เขามีศักยภาพหรืออำนาจหรือศรัทธา ที่จะพัฒนาอยู่ในลักษณะใด ผู้ที่เข้ามาจะต้องรู้จักวิธีการร่วมอยู่ร่วมพัฒนา รู้จักเรียนรู้ วัฒนธรรมและรอมชอมซึ่งกันและกัน เอื้อประโยชน์ต่อ “คนใน” มากกว่า “คนนอก” อย่างไรก็ตามหากมีการปฏิบัติการในลักษณะนี้ก็จะจะไม่เกิดกรณีปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังเดือดร้อนทุกขณะอยู่ในเวลานี้

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. กรมศิลปากร. 2505. ประวัติศาสตร์จังหวัดภาคใต้ : ปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล.
ยะลา : โรงพิมพ์คุรุสัมพันธ์มณฑล.
กัณวาลย์ จันทรโชติ. การประมงขนาดเล็กของไทย. กรุงเทพฯ : คณะประมง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2545.
กันทิมา เหาะเจริญ และคณะ. 2540. การสำรวจข้อมูลชีวภาพอ่าวปัตตานี. คณะวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
เกษม รังสียกฤษ. 2519. อิทธิพลของศาสนาอิสลามต่อการจัดการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้.
วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ขจักษ์ บุรุษพัฒน์. 2519. ไทยมุสลิม. กรุงเทพฯ : แพรววิทยา.
คำณวน นวลสนอง. 2546. ศึกษาพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทยในรัฐตอนเหนือ
ของมาเลเซีย. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
งามพิศ สัตว์สงวน. 2537. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
จ่านง สมประสงค์. 2538. “รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาแรงงานรับจ้างในกิจการประมง,”
เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องสภาพปัญหาแรงงานในชนบทโดยเฉพาะแรงงานรับจ้างใน
การเกษตร วันที่ 11 – 13 ธันวาคม 2529 ณ โรงแรมริเวอร์แคว กาญจนบุรี จัด โดย สถาบันที่
ปรึกษาเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ.
เจษฎา อรุณพัฒน์พงศ์. 2522. การปกครองชนส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2536. “แลได้สี่ทศวรรษ : ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและ
ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. มปป. “แนวทางการศึกษา บทบาทของผู้หญิงในการสร้างเอกลักษณ์ชาติพันธุ์
และพรมแดนชาติพันธุ์ : กรณีศึกษาชาวไทยมุสลิมที่พูดภาษามลายู ในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ของประเทศ,” กรุงเทพฯ : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. 2536. การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภูมิศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. 2540. เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต.
กรุงเทพฯ : คู่มือแพคเกจพรีน จำกัด.

- ชลิต วิพทุฒะพร. 2533. การอพยพย้ายถิ่นในดินแดนอีสานระหว่างปี พ.ศ.2531-2545. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- ชูกริ ยะยิสาแม และคณะ. 2542. รายงานการวิจัยเรื่องสภาวะทางเศรษฐกิจและการจัดการทรัพยากรประมงของชุมชนพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี. ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ฐาพร. 2542. วิธีชีวิตคนไทยกับน้ำ. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.ที.พี. เวิลด์มีเดียจำกัด.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2543. วิธีชีวิตของประชาชนพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากการพัฒนาของรัฐระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 1 -8. สงขลา : โครงการโครงสร้างพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนากองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ธีรณัย ลิทธิศาสตร์. 2540. วิธีชีวิตของแรงงานก่อสร้างอีสานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างแห่งหนึ่งย่านคำแหง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิติ ฤทธิพรพันธุ์ และคณะ. 2535. สภาพเศรษฐกิจ – สังคมหมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานี : เปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนา?. ปัตตานี : ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- นิตา ชูโต. 2540. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : พี.เอ็น.การพิมพ์.
- นุกูล รัตนดากุล และคณะ. 2537. การสำรวจชนิดและปริมาณการจับสัตว์น้ำและสภาพการประมงขนาดเล็กรอบอ่าวปัตตานี. ปัตตานี : คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. 2547. “ตำนานเมืองปัตตานี,” ใน ประวัติศาสตร์ ‘ปกปิด’ ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐปัตตานีใน ‘ศรีวิชัย’ รัฐสุโขทัยประวัติศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ประมวล อยู่สุข. 2533. การเปลี่ยนแปลงสภาพการตั้งถิ่นฐานและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ ตั้งแต่ พ.ศ. 2508-2525. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- ปิยะ กิจถาวร และคณะ. 2543. รายงานผลการวิจัยเรื่องบทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและการบังคับ. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. 2525. มานุษยวิทยากับการศึกษาเด็กชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. 2530. การวิจัยเชิงคุณภาพ : แนวทฤษฎีและคุณลักษณะ. กรุงเทพฯ : ปิยาสันการพิมพ์.
- พัทธา สายหู. 2529. กลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 4 (ฉบับแก้ไขปรับปรุง). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พิทยา บุษรรัตน์. และสมปอง ขอดมณี. 2544. เกาะปันหยี : เวทีบูรกรรมกลางน้ำ. กรุงเทพฯ : กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เพ็ญพร ชีรสวัสดิ์. 2521. “การเพิ่มประชากรกับการย้ายถิ่นและผลกระทบของการย้ายถิ่น”, วารสารประชากรศึกษา. 5(3) : 33 ; มิถุนายน 2521.
- ภูธร ภูมะจันและคณะ. 2541. รายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบ็ญกลุ่มแม่น้ำป่าสักเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. พิมพ์ครั้งที่ 2. ลพบุรี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเทพสตรี.
- มานพ จิตต์ภูษาและฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ. 2532. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มานพ จิตต์ภูษาและฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ. 2530. วิถีชีวิตของชาวประมงน้ำลึก : กรณีศึกษาที่ปัตตานี. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ยศ สันติสมบัติ. 2541. หลักช้าง : การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในใต้คง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ยุพินท์ วิวัฒน์ชัยเศรษฐ. 2539. “การพัฒนาการประมงที่ยั่งยืนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.” วารสารประมง (Thai Fisheries Gazette) ปีที่ 49 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม 2539.
- เขาวนิจ กิตติธรรกุล. 2539. ผู้หญิงในชุมชนประมงพื้นบ้านภาคใต้ท่ามกลางกระแสคลื่นที่โหมกระหน่ำ. สงขลา : โครงการจัดตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รณชัย สายวงศ์และเบญจมาศ รัตนพงศ์. 2546. การรับรู้สารนิเทศของประมงอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วรวิทย์ บารู และคณะ. 2535. “ปัญหาและความต้องการของชาวประมงมุสลิมขนาดเล็กในเขตพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้,” ใน เอกสารประกอบการประชุมเสนอผลงานวิจัยการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นที่อ่าวปัตตานี. 18 มกราคม 2535. ปัตตานี : สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- วรินทรา ไกยวงศ์และคณะ. 2541. ทะเลชุมชน : คู่มือกฎหมายสำหรับชาวประมงพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริและคณะ (บรรณาธิการ). 2545. สังคมและวัฒนธรรม ชุมชนคนยี่สาร. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วัฒนา สุกัณศีล. 2540. สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี. การเปลี่ยนแปลง ปัญหาและการปรับตัว. ปัตตานี : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

- วัฒนา สุกันต์ศิลป์. 2539. “การเปลี่ยนแปลงปัญหาและทางเลือกของชุมชนประมงกรณีศึกษาการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน,” ในวารสารนิเวศวิทยา. 23 : 3 (กันยายน – ธันวาคม 2539) , 33-35.
- สถาพร ศรีสังข์. 2533. การประสมประสานทางสังคม – วัฒนธรรมมุสลิมที่ปรากฏในการเล่นล่อแห่งของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้.
- สว่าง เลิศฤทธิ์. 2535. สตรีไทยมุสลิมกับอุตสาหกรรมในปัตตานี : ศึกษาผลกระทบต่อวิถีชีวิต. ปัตตานี : สถาบันศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- สมะแอ เจมุดอ. “เศรษฐกิจชุมชนของชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี,” รัฐมิต 19,2 (สิงหาคม 2541) 31- 34.
- สาวตรี ลิ้มชัยอรุณเรือง และมาลี สบายยิ่ง. 2545. “การยอมรับผู้ป่วยหรือผู้ติดเชื้อเอดส์ของครอบครัวชาวประมงในจังหวัดภาคใต้ตอนล่าง,” ใน วารสารประชากรศาสตร์ 18 (1) มีนาคม 2545.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2543. โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ สมบูรณ์ ชนะสุข และพิชัย แก้วขาว. 2543. กะเทาะสนิมกริช : แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุนันท์ภักทิรา นิลแจ้ง. 2538. การจัดระบบข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนารอบอ่าวปัตตานี. ปัตตานี : สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุมาลี หวังพุฒิ. 2546. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลลำทับ อำเภอจะนะจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุรเชษฐ เวชพิทักษ์. 2533. รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยาการพิมพ์.
- เสาวภา พรศิริพงษ์ และพรทิพย์ อุสุวัฒน์. 2535. รายงานการวิจัยเรื่องชีวิตลูกเรือประมงอีสาน : กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อकिन รพีพัฒน์.ม.ร.ว. 2542. ชุมชนแออัด : องค์ความรู้กับความเป็นจริง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรทัย อาจอ่ำ. 2532. แรงงานเด็กในภาคอุตสาหกรรมประมง : กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรุณ ชนะประสิทธิ์ และคณะ. 2537. รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการคุ้มครองแรงงานประมงจังหวัดปัตตานี กรณีศึกษาบริษัทแหลมทองการประมงจำกัด. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อัมพร โอตะระกุล และคนอื่น ๆ. 2532. “ความสัมพันธ์ระหว่างการอพยพโยกย้ายถิ่นที่อยู่และสุขภาพจิตของผู้ใช้แรงงานก่อสร้าง,” วารสารกรมการแพทย์. 12 (2) : 679-685 ; กุมภาพันธ์ 2532.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2539. ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.
กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บุคลากรกรม

กนกชัย อุปถัมชาติ. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 83/1 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.

เกษมพันธ์ คิสมิตนัตนัย. อายุ 35 ปี, บ้านเลขที่ 253/4 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 พฤษภาคม 2547.

คำรณ แสงเดือน. อายุ 61 ปี, บ้านเลขที่ 46 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 12 กันยายน 2547.

จรรยา รัตนประทีป. อายุ 36 ปี, บ้านเลขที่ 210 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 พฤษภาคม 2547.

จันทิมา บุญชู. อายุ 25 ปี, บ้านเลขที่ 209 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 กรกฎาคม 2547.

จำลอง ทศนา. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 9 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28 เมษายน 2547.

จิรศักดิ์ ฉัตรบรรจง. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 257 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 พฤษภาคม 2547.

เจนจิรา เจริญเจริญ. อายุ 20 ปี, บ้านเลขที่ 165 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28 เมษายน 2547.

เจ็มมะ กาญจนสตุง. อายุ 56 ปี, บ้านเลขที่ 243 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 27 เมษายน 2547.

ชม้อย แฉ่มเล็กน้อย. อายุ 69 ปี, บ้านเลขที่ 220 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.

ชัยยุทธ ไชยะ. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 187 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 พฤษภาคม 2547.

เชิดศักดิ์ คูราหมัน. อายุ 37 ปี, บ้านเลขที่ 59 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28 มีนาคม 2547.

ไชยา ศรีทับทิม. อายุ 53 ปี, บ้านเลขที่ 198 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 25 กรกฎาคม 2547.

คลรอรอหามาน เจ๊ะคูหามาน. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 85 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 18 พฤษภาคม 2547.

คลละรี ระหม. อายุ 43 ปี, บ้านเลขที่ 272 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28 มีนาคม 2547.

คอเถาะ แวอุมา. อายุ 40 ปี, บ้านเลขที่ 199 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
18 พฤษภาคม 2547.

ดำรง โยแก้ง. อายุ 41 ปี, บ้านเลขที่ 183- 189 ซอย 1 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
23 พฤษภาคม 2547.

ตีหมี๊ะ กาญจสตุ้ง. อายุ 35 ปี, บ้านเลขที่ 161 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัด
ปัตตานี, 25 พฤษภาคม 2547.

ถาวร ยิ้มสุด. อายุ 43 ปี, บ้านเลขที่ 58 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
12 กรกฎาคม 2547.

ทวี จันทร์. อายุ 41 ปี, บ้านเลขที่ 15 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 19
พฤษภาคม 2547.

ทองชัย แสงวิเชียร. อายุ 40 ปี, บ้านเลขที่ 188 ซอย 1 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
25 พฤษภาคม 2547.

ทะนง มงคลเพชร. อายุ 23 ปี, บ้านเลขที่ 113 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัด
ปัตตานี, 23 สิงหาคม 2547.

ธงชัย เข้มเล็กน้อย. อายุ 35 ปี, บ้านเลขที่ 253/ ซอย 1 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
29 เมษายน 2547.

ปิยะ นาทะ. อายุ 36 ปี, บ้านเลขที่ 83 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
11 พฤษภาคม 2547.

บุปผา จำปีพิน. อายุ 26 ปี, บ้านเลขที่ 239 ซอย 1 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10
กันยายน 2547.

ประทีป คงนุ่น. อายุ 42 ปี, บ้านเลขที่ 134/1 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัด
ปัตตานี, 23 สิงหาคม 2547.

ประสงค์ อามาศสิดา. อายุ 34 ปี, บ้านเลขที่ 85 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัด
ปัตตานี, 10 สิงหาคม 2547.

ปราณี ไมตรี. อายุ 30 ปี, บ้านเลขที่ 245 ซอย 1 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 24
เมษายน 2547.

ปราณี วงศ์ไชย. อายุ 29 ปี, บ้านเลขที่ 163/1 ซอย 1 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10
กันยายน 2547.

ปรีชา ยิ้มสุด. อายุ 39 ปี, บ้านเลขที่ 290 ซอย 1 หมู่ 9 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
27 กรกฎาคม 2547.

ผลิดา แพประสิทธิ์. อายุ 54 ปี, บ้านเลขที่ 206 ซอย 1 แหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
16 เมษายน 2547.

พจนา ปลอดภัย. อายุ 50 ปี, บ้านเลขที่ 88/4 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10
กรกฎาคม 2547.

พบ จันทรชูศรี. อายุ 66 ปี, บ้านเลขที่ 222 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10
มีนาคม 2547.

พรจน ฝ่าละมี. อายุ 50 ปี, บ้านเลขที่ 248 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 23
เมษายน 2547.

พรศิริ สิทธิบรรจง. อายุ 44 ปี, บ้านเลขที่ 172 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 22
พฤษภาคม 2547.

พวงรัตน์ ชาดิขานี. อายุ 26 ปี, บ้านเลขที่ 213 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
26 พฤษภาคม 2547.

พิสมัย หงส์ทอง. อายุ 30 ปี, บ้านเลขที่ 235/1 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28
มีนาคม 2547.

มนูญ จันทวี. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 251 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
11 พฤษภาคม 2547.

มริเยะ แยน. อายุ 32 ปี, บ้านเลขที่ 292 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 6
กันยายน 2547.

มะดาโอะ คำโอะ. อายุ 43 ปี, บ้านเลขที่ 121/1 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัด
ปัตตานี, 25 เมษายน 2547.

มะรุดีง ยะสา. อายุ 35 ปี, บ้านเลขที่ 260/1 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 13
พฤษภาคม 2547.

มะลิ ไชยดี. อายุ 39 ปี, บ้านเลขที่ 171 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
24 พฤษภาคม 2547.

มื่อลี แซ่ด่าน. อายุ 42 ปี, บ้านเลขที่ 141 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
10 พฤษภาคม 2547.

ย๊ะ ไประหมาบ. อายุ 63 ปี, บ้านเลขที่ 294 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 13
พฤษภาคม 2547.

ยาตีบ จันทรดี. อายุ 45 ปี, บ้านเลขที่ 176 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,
18 พฤษภาคม 2547.

ยาเสม จันดี. อายุ 41 ปี, บ้านเลขที่ 176 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 23
พฤษภาคม 2547.

ยู่น๊ะ มิเหล่น. อายุ 63 ปี, บ้านเลขที่ 287 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10
สิงหาคม 2547.

ราชนิจ แววันจิต. อายุ 56 ปี, บ้านเลขที่ 237 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 มีนาคม 2547.

ลออ แยมเล็กน้อย. อายุ 37 ปี, บ้านเลขที่ 215 ซอย 1 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 23 เมษายน 2547.

ลำนวน ศรีเพชรแก้ว. อายุ 36 ปี, บ้านเลขที่ 1 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 27 เมษายน 2547.

เล็ก นพรัตน์. อายุ 59 ปี, บ้านเลขที่ 112 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 22 มิถุนายน 2547.

วนิดา แววันจิต. อายุ 35 ปี, บ้านเลขที่ 237 ซอย 1 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 19 พฤษภาคม 2547.

วัลภา ราชเปียง. อายุ 35 ปี, บ้านเลขที่ 244 ซอย 1 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 21 กรกฎาคม 2547.

วิมล ทองอ่อน. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 165 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.

ศักดิ์ ทศนา. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 239 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.

ศิริพร พระพรหม. อายุ 26 ปี, บ้านเลขที่ 235/2 ซอย 1 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28 มีนาคม 2547.

ศิริเพ็ญ มากจำ. อายุ 19 ปี, บ้านเลขที่ 193 ซอย 1 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 17 พฤษภาคม 2547.

ศิริรัตน์ แยมเย็น. อายุ 44 ปี, บ้านเลขที่ 173 ซอย 2 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 มีนาคม 2547.

สมบัติ ยะพันธ์. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 71 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 27 พฤษภาคม 2547.

สมพร นพรัตน์. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 218/1 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 27 พฤษภาคม 2547.

สมาน โต๊ะเร้ง. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 121 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.

สัมพันธ์ แสงเดือน. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 160 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.

สามารถ พิทักษ์คุ้มพล. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 107/3 ซอย 1 หมู่ 9 แห่มนง ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 กรกฎาคม 2547.

สุจิตรา ไทวารี. อายุ 40 ปี, บ้านเลขที่ 293 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 พฤษภาคม 2547.

สุเชน ทักนา. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 192 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.

สุตใจ คั่นสม. อายุ 48 ปี, บ้านเลขที่ 168 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 27 พฤษภาคม 2547.

สุธิดา พันธุ์สวัสดิ์. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 94 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.

สุมล วงสาทิพย์. อายุ 26 ปี, บ้านเลขที่ 215/2 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 25 เมษายน 2547.

สุริยา แผล่หมั่น. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 1 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 17 มีนาคม 2547.

สุวรรณ คงสว่าง. อายุ 33 ปี, บ้านเลขที่ 295 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 20 เมษายน 2547.

โสรบ ใบเต้. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 272 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 13 มีนาคม 2547.

หนูพันธ์ สมชาติ. อายุ 56 ปี, บ้านเลขที่ 235 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28 มีนาคม 2547.

หรั่งเอียง แซ่โล้. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 46 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 15 พฤษภาคม 2547.

หวันอุทมาด หวันคูหมับ. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 217 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 17 พฤษภาคม 2547.

อนงค์ ทิศนา. อายุ 170 ปี, บ้านเลขที่ 293 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 กรกฎาคม 2547.

อรุณ หลงสลา. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 54/1 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 17 มีนาคม 2547.

อ่อง (ชาวพม่า). อายุ 23 ปี, บ้านเลขที่ 233 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28 เมษายน 2547.

อังคณา นาคชูวงศ์. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 83 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 20 เมษายน 2547.

อัมริม แยน. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 290 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 17 กรกฎาคม 2547.

อาคม ขางาม. อายุ 42 ปี, บ้านเลขที่ 171 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 28 มีนาคม 2547.

อามินนา เจ๊ะคูหมัด. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 250 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 17 มีนาคม 2547.

อารอบ รอดวงศ์. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 47 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 20 เมษายน 2547.

อารอบ นพรัตน์. อายุ 38 ปี, บ้านเลขที่ 214 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 25 เมษายน 2547.

อาหมัด หีม. อายุ 49 ปี, บ้านเลขที่ 255 ซอย 1 หมู่ 9 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 17 เมษายน 2547.

อุทัย ศรีใส. อายุ 42 ปี, บ้านเลขที่ 253 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 20 กันยายน 2547.

ไอนี รัตนแจ้ง. อายุ 29 ปี, บ้านเลขที่ 267 ซอย 1 แลมนก ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี, 10 พฤษภาคม 2547.